

BOSNA I HERCEGOVINA Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje		БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА Агенција за предшколско, основно средње образовање
---	---	---

IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI OKVIRNOG ZAKONA O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U BIH

**Obavezni predškolski odgoj i obrazovanje
u godini pred polazak u školu**

Analiza stanja i preporuke

Sarajevo, 2011. godina

Izdavač:

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Za izdavača:

Maja Stojkić, direktorica Agencije

Alisa Ibraković, zamjenica direktorice – rukovoditeljica Područne jedinice Sarajevo

Voditeljica Projekta:

Hašima Ćurak, stručna savjetnica za predškolski odgoj i obrazovanje Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Ekspertni tim:

1. Mr. sci. Radmila Rangelov- Jusović, glavna ekspertica
2. Doc. dr. Zora Marendić
3. Naira Jusufović, profesorica predškolskog odgoja i obrazovanja

Lektura:

Munira Šauli,

Adriana Zorić

Završna priprema za štampu:

NETLAB, Sarajevo

Tiraž:

300 primjeraka

Štampa:

Studio Jordan, Sarajevo

Napomena:

Izrazi koji su napisani samo u jednom gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

Predgovor uz Izvještaj o implementaciji Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH

Ovaj izvještaj je rezultat višemjesečnog rada i istraživanja o pitanju implementacije Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH.

Izvještaj ima za cilj da ukratko predstavi rezultate istraživanja, analizu i preporuke za unapređenje stanja. Time je izvršen funkcionalni pregled stanja sa detaljnim i kvalitetnim rezultatima, koji će utjecati na daljnji pravac i izradu prioriteta u procesu unapređenja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH.

Osim što nudi sliku stanja u predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH danas, Izvještaj također ukazuje na osnovne teškoće i prepreke za dosljednu implementaciju Zakona koje su determinisane kao ometajući faktori. Opće i specifične preporuke za uklanjanje ili ublažavanje ovih prepreka treba da posluže obrazovnim vlastima i vlastima na lokalnim nivoima, institucijama i organizacijama, kako bi unaprijedile stanje u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja.

S obzirom da je kvalitativno i kvantitativno istraživanje vršeno u 40 općina, sa velikim brojem istraživača i sa reprezentativnim brojem ispitanika (predstavnik obrazovnih vlasti, predstavnik lokalne zajednice, roditelja djece predškolskog uzrasta i odgajatelja djece predškolskog uzrasta), rezultati istraživanja mogu predstavljati okvirnu sliku stanja u predškolskom odgoju i obrazovanju za teritoriju cijele Bosne i Hercegovine.

Iskrenu zahvalnost dugujemo našim ekspertima i saradnicima na Projektu koji su kao istraživači uradili veoma obiman i značajan posao, roditeljima i odgajateljima predškolske djece, koji su nam pružili dragocjene informacije, kao i predstavnicima ministarstava obrazovanja i općina koje su bile obuhvaćene istraživanjem.

Napomena:

Mišljenja i stavovi ispitanika izneseni u ovom Izvještaju ne odražavaju zvaničan stav Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	3
1. UVOD.....	8
2. ANALIZA STANJA U OBLASTI PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU.....	10
2.1. Cilj i zadaci analize	11
2.2. Metodologija.....	12
2.3. Uzorak i ciljne grupe	13
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	14
3.1. Usklađenost kantonalnih zakona i zakona sa područja Republike Srpske i Distrikta Brčko sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BIH.....	15
3.2. Glavne prepreke u implemetaciji Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju na području općina	19
3.3. Stavovi roditelja u pogledu značaja i potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu	20
3.4. Stavovi odgajatelja o važnosti predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu	22
4. OPĆI ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	24
5. PREGLED STANJA PO OPĆINAMA.....	28
5.1. REPUBLIKA SRPSKA¹	
5.1.1. BANJA LUKA	29
5.1.2. BIJE LJINA	31
5.1.3. BILEĆA	33
5.1.4. DERVENTA.....	34
5.1.5. DOBOJ	35
5.1.6. FOČA.....	37
5.1.7. GRADIŠKA.....	38
5.1.8. KOTOR-VAROŠ.....	39
5.1.9. LAKTAŠI	41
5.1.10. LOPARE.....	42
5.1.11. NOVI GRAD	43
5.1.12. PRIJEDOR.....	45
5.1.13. RUDO.....	47
5.1.14. SOKOLAC	48
5.1.15. SRBAC.....	51
5.1.16. SREBRENICA	52
5.1.17. TREBINJE	54
5.1.18. UGLJEVIK	55
5.1.19. VIŠEGRAD	56

¹ Broj stanovnika po općinama predstavlja samo procjenu a, podaci su preuzeti sa zvaničnih stranica općine i dokumenata Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske

5.2. BRČKO DISTRIKT	
5.2.1. BRČKO.....	57
5.3. FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE²	
5.3.1. UNSKO- SANSKI KANTON	58
5.3.1.1. BIHAĆ.....	59
5.3.1.2. SANSKI MOST.....	60
5.3.2. POSAVSKI KANTON	61
5.3.2.1. ODŽAK.....	61
5.3.3. TUZLANSKI KANTON	62
5.3.3.1. TUZLA.....	63
5.3.3.2. SREBRENİK	64
5.3.4. ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON.....	66
5.3.4.1. VISOKO	66
5.3.4.2. ZENICA.....	67
5.3.5. BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON.....	68
5.3.5.1. GORAŽĐE	68
5.3.6. SREDNJOBOSANSKI KANTON	70
5.3.6.1. BUSOVAČA.....	70
5.3.6.2. KISELJAK.....	71
5.3.6.3. BUGOJNO.....	72
5.3.6.4. JAJCE	74
5.3.6.5. NOVI TRAVNIK	75
5.3.6.6. VITEZ.....	76
5.3.7. HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON	78
5.3.7.1. MOSTAR.....	78
5.3.7.2. STOLAC	80
5.3.8. ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON.....	81
5.3.8.1. ŠIROKI BRIJEG	81
5.3.9. KANTON SARAJEVO.....	82
5.3.9.1. NOVI GRAD	82
5.3.9.2. NOVO SARAJEVO	83
5.3.10. KANTON 10	85
5.3.10.1. LIVNO.....	85
6. ANEKSI.....	87

² Nazivi kantona, kao i procjena broja stanovnika po općinama preuzeti su iz Statističkog godišnjaka 2010, Federalnog zavoda za statistiku, kao i sa zvaničnih stranica općina. U odnosu na Ustav FBiH, u kantonalnim ustavima razlikuju se službeni nazivi nekih od kantona, i to: Posavska županija, Hercegovačko-neretvanski kanton-županija, Županija Zapadnohercegovačka i Hercegbosanska županija

SAŽETAK

Usvajanjem Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini i procesima usaglašavanja zakona na nivou kantona, entiteta i Distrikta Brčko, koji su uglavnom u završnoj fazi, stvoreni su formalni preduslovi za uvođenje obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu.

Krajem 2010. i početkom 2011. godine Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje je, uz podršku UNICEF-a, realizovala istraživanje kako bi se utvrdilo trenutno stanje u oblasti implementacije Člana 16. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, kojim se garantuje predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, identifikovale ključne prepreke i utvrdili modusi za njihovo prevazilaženje i osiguravanje obuhvata što većeg broja djece. Istraživanje je realizovano u 40 od ukupno 142 općine u Bosni i Hercegovini, uključujući Distrikt Brčko. U istraživanju je učestvovalo 35 moderatora i 610 ispitanika. Intervjui su obavljani sa 51 predstavnikom ministarstava obrazovanja, pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo i općina, a u fokus-grupe je bilo uključeno 279 roditelja i 280 odgajatelja.

Pored specifičnih problema sa kojima se suočavaju općine, rezultati analize ukazuju na niz poteškoća i prepreka koje su zajedničke za većinu područja i mogu se grupisati u nekoliko kategorija. U prvu kategoriju, koja se odnosi na stvaranje preduslova za implementaciju programa, spadaju pitanja u vezi s još uvijek neusaglašenom zakonskom regulativom, nedostatak jasnih dugoročnih strategija za razvoj predškolstva, posebno na lokalnom nivou, nedostatak finansijskih sredstava i prostornih kapaciteta kao i neadekvatni statistički i demografski podaci, posebno kada je riječ o djeci koja pripadaju ugroženim i marginalizovanim grupama. Druga grupa problema u vezi je s pitanjem programa i ponuđenih modela obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, njihovog kvaliteta i efikasnosti. Iako Zakon ne propisuje broj obaveznih sati, niti model obaveznog predškolskog programa, uglavnom prevladavaju programi u trajanju od oko 150 sati, što je, i prema mišljenju ispitanika, malo. Sami modeli nisu bili predmet značajnije profesionalne analize, često nemaju jasnu teorijsku utemeljenost, niti indikatore kvaliteta, koji bi poslužili kao osnova za njihovu evaluaciju. Programi su uglavnom preuzeti iz cjelodnevnih programa vrtićabez prilagođavanja vremenskom okviru i potrebama djece i porodica u lokalnim zajednicama. Treća kategorija poteškoća odnosi se na položaj i tretman porodica, koje nisu često viđene kao partneri u ovom procesu. Sami programi ne predviđaju aktivnije uključivanje i podršku porodicama, koja je neophodna, posebno kada je riječ o ugroženim i marginalizovanim grupama. Roditelji nemaju dovoljno informacija o programu, kao ni dovoljno znanja i razumijevanja o značaju ranog razvoja, pa nisu rijetke pogrešne interpretacije ili negativan stav prema „preranom“ uključivanju djece u sistem odgoja i obrazovanja. Četvrta grupa poteškoća odnosi se na neusaglašeno djelovanje različitih institucija u zajednici i nedostatak podrške kada je riječ o djeci predškolskog uzrasta. Subvencije za djecu, odnosno porodice koje nisu u mogućnosti snositi troškove boravka djece u predškolskim ustanovama su male ili ih nema, pa je od ukupnog broja djece u vrtićima, svega 2% djece nezaposlenih roditelja. Isto tako, škole, u čijim prostorima se realizuju predškolski programi, nisu dovoljno uključene niti pružaju podršku programima, mada se radi o njihovim budućim učenicima.

U zemlji koja ima najmanji obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, visoku stopu siromaštva i nezaposlenosti, uvođenje ovakvog programa mora postati prioritet a ulaganje u predškolstvo mora biti sistemsko i viđeno kao jedno od najznačajnijih dugoročnih ulaganja i jedan od načina borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Bosni i Hercegovini. Od izuzetnog je značaja i ulaganje u kvalitet, jer jedino kvalitetan odgoj i obrazovanje polučuju održive efekte i rezultate. Vrtići, škole, zajednica i roditelji moraju postati partneri u ovom procesu, pronalaziti različite modele i rješenja koja će osigurati zadovoljenje potreba svakog djeteta i dati mu jednake šanse za rast i razvoj punih potencijala.

1. UVOD

Učenje počinje rođenjem.³ Briga o ranom razvoju svakog djeteta i kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje imaju presudnu ulogu kako u razvoju pojedinca tako i u razvoju društva u cjelini, što potvrđuju brojna naučna istraživanja. Kreiranje društva zasnovanog na principima jednakosti, socijalne pravde i borbe protiv bilo kakvog oblika diskriminacije, počinje još u ranim godinama odrastanja i formiranja ličnosti, u vremenu u kojem su sve mogućnosti za razvoj otvorene ili zauvijek izgubljene.

Evropska Unija (EU) je prepoznala značaj ranog razvoja, koje je u fokusu niza dokumenata i strategija. Tokom Samita u Barceloni 2002., Vijeće Evrope je odlučio da sve zemlje članice, do 2010. godine, moraju osigurati da najmanje 90% djece od treće godine do polaska u školu bude obuhvaćeno predškolskim odgojem i obrazovanjem, kao i 33% djece mlađe od tri godine. Poseban fokus je stavljen na brigu i obuhvat djece iz ugroženih grupa, za koje predškolsko predstavlja ključni faktor za uspjeh u nastavku školovanja, kao i na posebnu podršku i pomoć porodicama ove djece.⁴

Predškolski odgoj i obrazovanje u Bosni i Hercegovini je već dugi niz godina na društvenim marginama. Broj djece uključene u neke od oblika formalnog predškolskog odgoja i obrazovanja kreće se od 6-12% (u gradskim sredinama), dok je stanje u ruralnim područjima neuporedivo lošije zbog skoro potpunog odsustva institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja. Broj djece iz ugroženih i marginalizovanih grupa (djeca iz povratničkih porodica, djeca kojoj je potrebna socijalna zaštita, djeca iz ruralnih sredina, djeca sa posebnim potrebama, romska djeca) koja dobijaju podršku u ranom periodu je zanemarljiv, a predškolsko je u najvećoj mjeri fokusirano na porodice zaposlenih roditelja. Izostaje i podrška porodicama, koje su uglavnom prepuštene same sebi u moru problema koji ih okružuju, a resursi u zajednici rijetko su namijenjeni djeci predškolskog uzrasta.

Tabela 1. Dostupni statistički pokazatelji za predškolski odgoj i obrazovanje 2009./2010.⁵

2009	Broj ustanova	Broj djece	Broj zaposlenih
Federacija BiH	129	9.839	1.395
Republika Srpska	69	6.432	918
Ukupno	198	16.271	2.313

Razlozi za ovakvu situaciju su mnogi: loše ekonomske prilike na makro i mikro planu, velika stopa nezaposlenosti, visoka cijena koju roditelji plaćaju za boravak djece u vrtiću, nepostojanje adekvatnih prostornih kapaciteta u kojima bi se organizovao rad sa djecom predškolskog uzrasta, neinformisanost roditelja o značaju ranog odgoja i obrazovanja za cjelokupni razvoj pojedinca, nepostojanje subvencija za djecu iz marginalizovanih grupa i dr.

U različitim zvaničnim dokumentima u BiH, kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje prepoznat je kao „integralni dio cjelokupnog sistema odgoja i obrazovanja“, čiji je cilj „osigurati optimalne i

³ World Declaration on Education For All

⁴ OPINION of the European Economic and Social Committee on Early childhood care and education' January 2010.

⁵ Federalni zavod za statistiku, Statistički bilten 141 i Statistički godišnjak Republike Srpske 2010

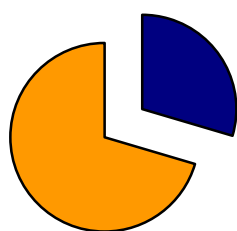
jednake uslove kako bi se svako dijete, od rođenja do polaska u školu, razvijalo i ostvarivalo svoje pune potencijale i kompetencije kroz različite vidove kvalitetnog i profesionalno autonomnog institucionalnog i izvan institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja...⁶. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je, u oktobru 2007. godine, Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju⁷ kojim se garantuje da „svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi“ (Član 6). Član 16. ovog Zakona, koji se odnosi na vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje, navodi da je „u godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obavezno za svu djecu predškolskog uzrasta.“

Iako su entitetski i kantonalni zakoni uglavnom usaglašeni sa Okvirnim zakonom ili su u fazi usvajanja, implementacija navedenog člana ovog Zakona u najvećoj mjeri još nije otpočela. Razlozi su višestruki i najčešće se odnose na nedostatak finansijskih sredstava, prostora, probleme u organizovanju prijevoza za djecu u ruralnim područjima i sl. Investiranje u rani razvoj još uvijek se posmatra kao trošak i dodatno opterećenje i u onako malim budžetima, a zanemaruje se činjenica da se radi prvenstveno o pravu svakog djeteta ali i, ekonomski gledano, o najisplativijoj investiciji, koja se dugoročno višestruko vraća.⁸

Uvođenjem obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu nastoji se premostiti sve veći socijalni jaz i osigurati barem približno jednake šanse za uspjeh svakog djeteta. Pitanje je, međutim, da li se ovaj program percipira kao način podrške djeci i porodicama, posebno onim iz ugroženih grupa kakvih je u BiH sve više, ili će njegova implementacija ostati u okvirima urbanih i bogatijih općina kao formalna priprema za školu.

2. ANALIZA STANJA U OBLASTI PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU

U organizaciji Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, a uz podršku UNICEF-a, krajem 2010. i početkom 2011. godine realizovano je istraživanje stanja u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja u 40 općina od ukupno 141 općine i Distrikta Brčko (Tabela 1.) u Bosni i Hercegovini, sa posebnim naglaskom na implementaciju Člana 16. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju. Istraživanje je realizovano u sklopu Projekta „Procjena kapaciteta za implementaciju Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju i priprema planova za povećanje/proširenje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem“.

Općine
obuhvaćene
istraživanjem

Preostale
općine

Dijagram 1: Postotak općina obuhvaćenih istraživanjem u odnosu na ukupan broj općina u BiH

⁶ Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, Član 9; Službeni glasnik BiH br. 88/07

⁷ Sl. glasnik BiH", br. 88 od 20. novembra 2007.

⁸ Posebno su poznata istraživanja dobitnika Nobelove nagrade, ekonomiste Jamesa Heckmana, koji je pokazao da je najveći povrat, kada je u pitanju razvoj ljudskih kapitala, ulaganje u predškolsko i rani razvoj.

Tabela 2. Općine u kojima je provedena analiza implementacije Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju

OPĆINA	FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE	REPUBLIKA SRPSKA	BRČKO DISTRIKT
		Bihać	Banja Luka
	Bugojno	Bijeljina	
	Busovača	Bileća	
	Goražde	Derventa	
	Jajce	Doboj	
	Kiseljak	Foča	
	Livno	Gradiška	
	Mostar	Kotor Varoš	
	Novo Sarajevo	Laktaši	
	Novi Travnik	Lopare	
	Odžak	Novi Grad	
	Sanski Most	Prijedor	
	Sarajevo – Novi Grad	Rudo	
	Srebrenik	Sokolac	
	Stolac	Srbac	
	Široki Brijeg	Srebrenica	
	Tuzla	Trebinje	
	Visoko	Ugljevik	
	Vitez	Višegrad	
	Zenica		

2.1. CILJ I ZADACI ANALIZE

Opći cilj: Utvrditi trenutno stanje, postojeće strategije i kapacitete kao i prepreke za implementaciju Člana 16. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u 40 općina u Bosni i Hercegovini. Identifikovati mogućnosti i dati preporuke za unapređenje i povećanje obuhvata djece.

Zadaci:

- Prikupiti informacije o aktuelnom stanju u zakonskoj regulativi i usaglašenosti entiteskih i kantonalnih zakona, kao i Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko Distriktu sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH, u segmentu koji se tiče obaveznog obuhvata djece godinu dana pred polazak u školu.
- Analizirati trenutno stanje u 40 općina kada je u pitanju obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu.
- Utvrditi postojeće strategije i dinamiku kojom se planira povećanje obuhvata djece obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu.
- Identifikovati glavne prepreke koje ometaju implementaciju Okvirnog zakona u 40 općina u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih ovom analizom, kao i prijedloge za njihovo prevazilaženje.
- Ispitati stavove i mišljenja roditelja o značenju predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i o potrebi uvođenja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u godini pred polazak u školu. Ispitati dosadašnja iskustva u postojećim programima.

- Utvrditi potrebe roditelja za dodatnim informisanjem, edukacijom i drugim vrstama pomoći i podrške.
- Ispitati stavove i potrebe odgajatelja kada je u pitanju uvođenje obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu.
- Utvrditi položaj porodica i djece iz ugroženih grupa i načina na koji lokalna zajednica i ministarstva planiraju osigurati ostvarivanje prava ove djece na kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje.
- Identifikovati modele, programe i načine implementacije obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja koji se realizuju u određenim općinama, u vladinim ili nevladinim organizacijama i institucijama.

2.2. METODOLOGIJA

Procjenjivanje kapaciteta za primjenu *Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* realizovano je u 40 općina na području Bosne i Hercegovine.

U prikupljanju podataka učestvovali su predstavnici pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo, ministarstava obrazovanja, škola, vrtića i visokoškolskih institucija iz cijele Bosne i Hercegovine (spisak u prilogu). Nakon izrade instrumentarija, tokom novembra 2010. godine, realizovana je dvodnevna obuka za moderatore, na kojoj su učesnici upoznati sa načinom prikupljanja podataka, organizovanjem fokus-grupa, vođenjem intervjua, načinom korištenja instrumenata i vođenja zabilješki, načinom izvještavanja kao i etičkim principima istraživanja. Ova obuka bila je prilika da se testira instrumentarij i izvrše završne izmjene u skladu sa sugestijama predstavnika ministarstava, pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo, vrtića i fakulteta iz različitih područja Bosne i Hercegovine.

Prikupljanje podataka realizovano je u periodu od novembra 2010. godine do februara 2011. godine.

Tokom istraživanja prikupljeni su i obrađeni sljedeći podaci:

- Kvantitativni pokazatelji koji se odnose na kapacitete lokalnih zajednica za realizaciju predškolskog odgoja i obrazovanja (broj predškolskih ustanova, broj zaposlenih...), procent obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem godinu dana pred polazak u školu i dr. Važno je napomenuti da su kvantitativni pokazatelji korišteni kako bi se problemi i potrebe u pojedinim područjima bolje osvijetlili. Međutim, pojedini podaci su prikupljeni različitom metodologijom, pa ih je teško porediti (npr. broj djece u godini pred školu, obuhvaćene redovnim programima u vrtićima), neke je bilo nemoguće pronaći (npr. broj/postotak djece iz ugroženih i marginalizovanih grupa), dok su neki podaci neadekvatni za potpunu analizu (broj djece koja nakon rođenja ostanu živjeti u toj općini). U ovom segmentu je indikativno i to da predstavnici lokalnih zajednica, u najvećoj mjeri, nisu imali relevantne podatke koje bismo mogli koristiti, a ponekad su ponuđeni podaci bili netačni ili pogrešno interpretirani.
- Pored prikupljanja kvantitativnih podataka, u ovoj analizi ispitani su stavovi i mišljenja predstavnika ministarstava i lokalnih vlasti u vezi s planiranim strategijama i načinima povećanja obuhvata djece obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem, prepreke na koje nailaze i načine njihovog prevazilaženja. Obavljen je intervju sa ukupno 38 zaposlenika općina zaduženih za društvene djelatnosti (iz svake općine po jedan službenik, osim općine Višegrad, a na nivou kantona, odnosno entiteta, intervju je obavljen sa ukupno 11 predstavnika ministarstava obrazovanja i pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo.

- Svoje stavove i dileme imalo je priliku da iznese 279 roditelja, kao i 280 odgajatelja kroz fokus-grupe koje su organizovane u svakoj općini. Među ispitanim roditeljima preko 70% (199) je onih čija djeca pohađaju vrtić, odnosno neki predškolski program, te 29% (80) roditelja čija djeca nisu obuhvaćena nikavim predškolskim programom.

Za prikupljanje podataka korišteni su strukturirani intervjui (za predstavnike ministarstva i djelatnike u općini) i intervjui u fokus-grupama (za roditelje i odgajatelje/učitelje). U ovoj analizi su korištena četiri strukturirana upitnika, koji su svojim sadržajem prilagođeni specifičnostima svake ciljne grupe.

Prikupljeni podaci pružaju sveobuhvatniji uvid u stanje u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja, analiziraju uzroke ali i moguće načine rješavanja problema i prepreka, koji onemogućavaju veći obuhvat djece, posebno one iz ugroženih i marginalizovanih grupa, predškolskim programima.

Ranije analize i izvještaji pružaju uglavnom opću sliku, koja je utemeljena na zvaničnim dokumentima i dostupnim statističkim podacima, bez jasnog uvida o tome šta se događa na lokalnom nivou i u praksi, kao i šta o tome misle roditelji i odgajatelji, bez čijeg će učešća biti teško doći do suštinskih promjena u oblasti brige za rast i razvoj djece predškolskog uzrasta.

Prikupljeni podaci omogućavaju razumijevanje problema sa kojima se suočavaju predstavnici ministarstava, kao i lokalne zajednice, u implementaciji zakona koji su usaglašeni sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Pored toga, ovi podaci daju smjernice za iznalaženje mogućih rješenja i strategija za povećavanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem na različitim područjima i u cijeloj Bosni i Hercegovini.

2.3. UZORAK I CILJNE GRUPE

Tabela 3. Broj ispitanika uključenih u analizu

Broj ispitanika	Federacija BiH	Republika Srpska	Brčko Distrikt	Ukupno
Predstavnici nadležnih ministarstva	11	1	1	13
Predstavnici općina	19	18	1	38
Roditelji	140	131	8	279
Odgajatelji/učitelji	145	128	7	280
Ukupno	281	278	17	610

■ **Predstavnici ministarstva za obrazovanje**

U istraživanje je uključeno ukupno 13 predstavnika kantonalnih ministarstava obrazovanja i nauke u FBiH, odnosno predstavnika pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo, predstavnik Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske i Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta, kao nosilaca obrazovne politike i strategije razvoja.

■ **Predstavnici općina**

Značajan broj općina u BiH je, prema zakonskim odredbama, osnivač predškolskih ustanova i predstavlja značajan resurs i neophodnu kariku kada je u pitanju osiguravanje uslova za realizaciju obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, njegovo finansiranje, osiguranje prostornih i kadrovskih kapaciteta, praćenje stanja, prikupljanje i analiza statističkih podataka o broju rođene djece, kao i o broju djece obuhvaćene predškolskim odgojem i obrazovanjem, te o planovima koji se odnose na proširenje resursa za predškolski odgoj i obrazovanje (izdvajanje finansijskih sredstava za predškolske institucije, izgradnja novih objekta za predškolski odgoj i obrazovanje, zapošljavanje novog kadra za potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja, saradnja sa nevladinim organizacijama i sl.).

■ **Roditelji**

U ovu analizu uključeno je ukupno 279 roditelja, većinom onih čija djeca pohađaju neki program predškolskog odgoja i obrazovanja (199 roditelja), te manji broj roditelja čija djeca ne pohađaju programe predškolskog odgoja i obrazovanja (80 roditelja). Uloga i značaj roditelja u odgoju i obrazovanju djece je nemjerljiva, ali su oni rijetko uključeni u izradu analiza stanja u predškolstvu, i njihovo mišljenje se ne uzima u obzir, kada je u pitanju strategija razvoja.

■ **Odgajatelji**

U analizu je uključeno ukupno 280 odgajatelja (svega nekoliko ispitanika u ovoj ciljnoj grupi su učitelji koji rade u osnovnim školama na programima koji pripremaju djecu za polazak u školu). Većina odgajatelja ima dugogodišnje iskustvo u radu sa djecom predškolskog uzrasta i djecom u godini pred polazak u školu, a manji broj odgajatelja imao je priliku raditi na programima koji pripremaju djecu za polazak u školu.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Kvalitativnom analizom podataka dobijenih iz intervjua i fokus-grupa, došli smo do niza pokazatelja i podataka koji nam daju bolji i sveobuhvatniji uvid u trenutno stanje i pružaju osnovu za izvođenje zaključaka i preporuka koje proizlaze iz stavova i mišljenja predstavnika izvršne vlasti na kantonalnom i entitetskom nivou i predstavnika lokalnih zajednica, te roditelja i odgajatelja.

U skladu sa uzorkom i kategorijama ispitanika, rezultati analize su organizovani u sljedeća poglavlja:

- **Usklađenost kantonalnih zakona i zakona sa područja Republike Srpske i Distrikta Brčko sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH**
- Glavne prepreke u implementaciji Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju **na području općina**
- **Stavovi roditelja** u pogledu značaja i potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu
- **Stavovi odgajatelja** o važnosti predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

3.1. USKLAĐENOST KANTONALNIH ZAKONA I ZAKONA SA PODRUČJA REPUBLIKE SRPSKE I DISTRIKTA BRČKO SA OKVIRNIM ZAKONOM O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U BIH

Stanje u zakonskoj regulativi, koja se odnosi na predškolski odgoj i obrazovanje na području Federacije Bosne i Hercegovine, je još uvijek neujednačeno, ali na svim područjima postoje nacrti zakona pripremljeni za proceduru usvajanja ili su već u proceduri. Usaglašavanje kantonalnih sa Okvirnim zakonom urađeno je na području Sarajevskog kantona, Zeničko-dobojskog kantona, Tuzlanskog kantona, Bosansko-podrinjskog kantona, Unsko-sanskog kantona, Kantona 10 i Posavskog kantona, dok je u Srednjobosanskom kantonu, Zapadnohercegovačkom kantonu i Hercegovačko-neretvanskom kantonu u fazi usvajanja. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je na području Republike Srpske donesen 2008. godine, ali je obuhvat djece u godini pred polazak u školu još uvijek formulisan kao mogućnost, a ne obaveza. Skupština Distrikta Brčko je, tokom juna 2010. godine, usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, čime je on u potpunosti usklađen sa Okvirnim zakonom.

Pregled zakona:

1. **Republika Srpska:** „Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Republici Srpskoj“, usvojen 26.11.2008.godine
 2. **Brčko distrikt:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko distriktu“ usvojen 28.02.2007. a Zakon o izmjenama i dopunama 16.06.2010
- Federacija Bosne i Hercegovine:**
3. **Unsko-sanski kanton:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju“ usvojen je 12., 14.05. i 18.05.2010. godine⁹
 4. **Posavski kanton:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Županiji Posavskoj“ donesen je 04.12.2008. godine
 5. **Tuzlanski kanton:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju“ donesen 13.10.2009. godine
 6. **Zeničko-dobojski kanton:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju“ donesen 23.06.2010. godine
 7. **Bosansko-podrinjski kanton:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko – podrinjskog kantona“ (“Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde” broj:15/09).
 8. **Srednjobosanski kanton:** u proceduri
 9. **Hercegovačko-neretvanski kanton:** Na snazi je zakon iz 2000. godine (Službene novine HNK-a broj 5/2000 od 07. 08. 2000.g.)
 10. **Zapadnohercegovački kanton:** u proceduri
 11. **Kanton Sarajevo:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo“ usvojen je 24. 07. 2008. godine
 12. **Kanton 10:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Hercegbosanskoj županiji“ donesen 13.10.2009.godine

⁹ “Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj:8/2010 od 10.6.2010.

	NAZIV ZAKONA I DATUM DONOŠENJA	ČLAN ZAKONA KOJIM SE REGULIŠE VRIJEME OBAVEZNOG UKLJUČIVANJA DJECE U PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE
REPUBLIKA SRPSKA	Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Republici Srpskoj , usvojen 26.11.2008.godine.	<p>U Članu 5. ovog Zakona stoji:</p> <p>(1) Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Republici može se organizovati za svako dijete u godini pred polazak u školu u trajanju od najmanje tri mjeseca, a ostvarivat će se prvenstveno u predškolskim institucijama ili institucijama koje primjenjuju programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja gdje nije moguće osnivanje i funkcionisanje predškolskih institucija.</p> <p>(2) Program predškolskog vaspitanja i obrazovanja u godini pred polazak u školu traje najmanje tri sata dnevno.</p> <p>(3) Djeca ostvaruju pravo na besplatan vaspitno-obrazovni program iz stava 2. ovog člana koji ne uključuje obaveznu ishranu, smještaj i zbrinjavanje djece za vrijeme rada roditelja.</p> <p>(4) Roditelj djeteta iz stava 1. ovog člana ima pravo na izbor usluga u predškolskom vaspitanju i obrazovanju koje uključuju cjelodnevni boravak djece u predškolskoj instituciji, sa obaveznom ishranom, brigom, zaštitom i programskom djelatnošću, uz participaciju sredstava za odabrane usluge od roditelja.</p> <p>(5) Radi ostvarivanja kontinuiteta boravka, vaspitanja i obrazovanja djeteta u predškolskoj instituciji i vaspitnoj grupi, dijete ima pravo da bude u vaspitnoj grupi u predškolskoj instituciji koju je ranije pohađalo.</p> <p>(6) Osnivač je dužan da u toku marta tekuće godine, putem sredstava javnog informisanja, obavijesti stanovništvo o upisu i uslovima upisa djece iz stava 1. ovog člana u predškolske institucije.</p> <p>(7) Ministar prosvjete i kulture (u daljem tekstu: ministar) propisuje uslove za upis djece pred polazak u školu u predškolske institucije.</p>
BRČKO DISTRIKT	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko distriktu usvojen 28.02.2007. a Zakon o izmjenama i dopunama 16.06.2010.	<p>Član 2. (Zakon o izmjenama i dopunama)</p> <p>Član 25 mijenja se i glasi:</p> <p>„Član 25 (Vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje)</p> <p>(1) U godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obavezno je za svu djecu predškolskog uzrasta.</p> <p>(2) Predškolski odgoj i obrazovanje je planirana aktivnost koja traje najmanje 150 sati, a može se organizovati jednom ili nekoliko puta u sedmici u najdužem dnevnom trajanju od tri sata, u skladu sa potrebama i interesima porodice i djeteta.</p> <p>(3) Predškolski odgoj i obrazovanje iz stava 2 ovoga člana realizuje se u školi i predškolskoj instituciji</p> <p>(4) Predškolski odgoj i obrazovanje iz stava 2 ovoga člana finansira Odjeljenje.</p> <p>(5) Predškolska institucija je obavezna svakom djetetu, koje je pohađalo predškolski odgoj i obrazovanje, izdati potvrdu.</p>

FEDERACIJA BIH - KANTONI		
UNSKO –SANSKI KANTON	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju usvojen je 12., 14.05. i 18.05.2010. godine	Član 16. (Vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje) (1) U godini pred polazak u osnovnu školu, program predškolskog odgoja i obrazovanja obavezan je za svu djecu predškolskog uzrasta. (2) Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja iz stava 1. ovog člana i način njegove realizacije donosi ministar/ministrica obrazovanja, nauke kulture i sporta Unsko-sanskog kantona (u daljnjem tekstu: ministar/ministrica), uz stručno mišljenje Pedagoškog zavoda, a provode predškolske institucije. (3) Uvjeti i način finansiranja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja utvrđuju se kriterijima koje donosi Vlada Unsko-sanskog kantona (u daljnjem tekstu: Vlada).
POSAVKI KANTON	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Županiji Posavskoj donesen je 04.12.2008. godine	Članak 14. (Obveze uključivanja djece) U godini prije polaska u osnovnu školu predškolski odgoj (program "predškole") obavezan je i besplatan za svu djecu predškolskog uzrasta, a provodit će ga nastavnici predškolskog odgoja, ili posebno educirani nastavnici razredne nastave, ukoliko se isti realizira pri osnovnoj školi.
TUZLANSKI KANTON	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju donesen je 13.10.2009. godine	Član 17. ovog Zakona kaže: U godini pred polazak u školu, predškolski odgoj i obrazovanje je obavezan za svu djecu predškolskog uzrasta. Na osnovu Člana 37. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona donijelo je Obavezan program predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u školu (Službene novine Tuzlanskog kantona 13/10 od 08.11.2010.)
ZENIČKO- DOBOJSKI KANTON	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju donesen 23.06.2010. godine	Član 13. (Vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje) (1) U godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje je obavezno za svu djecu predškolskog uzrasta. (2) Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja iz stava (1) ovog člana i način njegove realizacije donosi Ministarstvo, a osigurava ga i realizuje predškolska institucija i ne može trajati manje od 150 sati. (3) Na zahtjev predškolske institucije nadležni općinski organ dužan je dostaviti spiskove djece
BOSANSKO –PODRINJSKI KANTON	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko – podrinjskog kantona ("Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde" broj:15/09).	Član 16. ovog Zakona predviđa vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje: (1) U godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obavezno je za svu djecu predškolskog uzrasta. (2) Obavezni vid iz stava 1. ovog člana isključivo provode predškolske institucije, u skladu sa članom 13. ovog zakona, a programe priprema djece za osnovnu školu donosi Ministarstvo za obrazovanje uz stručno mišljenje Pedagoškog zavoda. (3) U okviru ovih programa, sva djeca u godini pred polazak u osnovnu školu, moraju provesti najmanje 150 do 170 sati. (4) O boravku djece u okviru ovog programa, predškolske institucije dužne su izdati uvjerenja na obrascima, koje će propisati Ministarstvo za obrazovanje. (5) Uslovi i način finansiranja ovog programa, sam program i vrijeme njegovog trajanja, utvrdit će Ministar posebnim propisom.

SREDNJOBOSANSKI KANTON		U proceduri
HERCEGOVAČKO- NERETVANSKI KANTON	Na snazi je zakon iz 2000. godine (Službene novine HNK-a broj 5/2000 od 07. 08. 2000.g.)	Tokom 2008./09., pokrenuta je procedura i urađen prijedlog novog zakona, koji je usaglađen sa Okvirnim zakonom, ali je on još uvijek u proceduri, odnosno do danas Skupština HNK-a nije usvojila ovaj prijedlog.
ZAPADNOHERCEGO- VAČKI KANTON		U proceduri
KANTON SARAJEVO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo usvojen je 24. 07. 2008. godine	Član 17. (Obavezno uključivanje djece u predškolsko obrazovanje) (1) U godini pred polazak u osnovnu školu, odgoj i obrazovanje u predškolskim institucijama obavezno je za svu djecu predškolskog uzrasta. (2) Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja iz stava 1. ovog člana i način njegove realizacije donosi Ministar obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: Ministar). (3) Uvjeti i načini finansiranja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja se utvrđuju kriterijima koje donosi Vlada. (4) U okviru obaveznog djetetovog boravka u predškolskoj instituciji bit će obezbijeđen jedan obrok.
KANTON 10	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Hercegbosanskoj županiji donesen je 13.10.2009.godine	Članak 9. U godini prije polaska u osnovnu školu predškolski odgoj (program „predškole“) obavezan je za svu djecu predškolskog uzrasta, a provodit će ga nastavnici predškolskog odgoja, ili posebno educirani nastavnici razredne nastave, ukoliko se isti realizira pri osnovnoj školi.

3.2. GLAVNE PREPREKE U IMPLEMETACIJI OKVIRNOG ZAKONA O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU NA PODRUČJU OPĆINA

Nedovoljna pripremljenost te nepostojanje jasnih strategija za implementaciju zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, posebno na lokalnom nivou.

Iako je većina zakona usaglašena sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, jasna i cjelovita strategija za njegovu implementaciju, još uvijek ne postoji. Posebno su velike nedoumice i nerazumijevanja na lokalnom nivou, gdje se otvara pitanje nadležnosti vezanih za organizaciju provođenja predškolskih programa i obaveza u vezi s njihovim finansiranjem, koje uglavnom prevazilazi općinske budžete i mogućnosti.

Predstavnici pojedinih općina, koje su osnivači predškolskih ustanova, napominju da je neprihvatljivo to što je zakon donesen bez konsultacija sa općinama.

Na općinskom nivou je posebno uočljiv nedostatak strategije kada je u pitanju obuhvat djece iz ugroženih i marginalizovanih grupa, koja bi trebala biti prioritet i kojima je ovakva podrška najpotrebnija.

Nedostatak finansijskih sredstava identifikovan je kao problem na gotovo svim područjima i navodi se kao jedan od najvažnijih razloga za odgađanje usvajanja novih zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju usaglašenih sa Okvirnim zakonom. Implementacija Okvirnog zakona zahtijeva značajna sredstva koja ranije nisu bila predviđena budžetom. Mnogo je siromašnih općina koje trebaju dodatnu pomoć ministarstava ili vlada, posebno imajući u vidu porast nezaposlenosti i sve veći broj porodica sa malom djecom, koje žive na granici ili ispod granice siromaštva i nisu u stanju učestvovati u finansiranju boravka djece u predškolskim institucijama.

*„Predškološtvo je „dugoročna investicija“. Bogate zemlje su svjesne toga pa **zato** ulažu u predškolski odgoj, a ne zbog toga što imaju viška novca.“*

„Nisu u pitanju sredstva već opća nezainteresiranost za predškološtvo i nedostatak volje.“

Roditelji

Rješenja, prema sugestijama ispitanika, treba prvenstveno tražiti u udruživanju napora i sredstava više različitih ministarstava, te vlada i općina, boljem korištenju postojećih resursa, davanju prioriteta ugroženim porodicama, analizom efikasnosti i efektivnosti različitih modela predškolskog odgoja i obrazovanja i dr. Bilo je i prijedloga o sufinansiranju privatnih vrtića, kako bi se ubrzalo stvaranje uslova za veći obuhvat djece.

Često isticano kao prepreka za imlementaciju Okvirnog zakona je **nedostatak prostornih kapaciteta** u kojima bi se realizovao predškolski odgoj i obrazovanje. Ovaj problem postoji i u gradovima i većim sredinama, jer je broj predškolskih ustanova veoma mali, a školski prostori zahtijevaju dodatnu rekonstrukciju i opremanje.

„Ne treba čekati da djeca dođu, treba otići djeci“

Odgajateljica

Ruralna područja su posebno pogođena zbog **razuđenosti općina** i nedostatka sredstava za eventualni prevoz djece. Na različitim područjima postoje već isprobani modeli „putujućih vrtića“, organizovanja programa u prostorima mjesnih zajednica, područnih škola i drugim raspoloživim prostorima. Naglašava se potreba za adekvatnim opremanjem ovih prostora, što ne mora nužno iziskivati značajna ulaganja, već stvaranje stimulativnog i djeci prilagođenog okruženja.

Nedostatak edukovanog kadra (prvenstveno profesora predškolskog odgoja i obrazovanja) predstavlja realnu poteškoću u Tuzlanskom kantonu, Distriktu Brčko kao i nekim dijelovima Republike Srpske (Laktaši, Prijedor). Odgajatelji smatraju da su dovoljno kvalifikovani za realizaciju programa u godini pred polazak u školu, ali da je dodatna edukacija poželjna.

Nedovoljna informisanost i uključenost roditelja. U svim općinama koje su bile obuhvaćene istraživanjem, roditelji su bili nedovoljno informisani i uključeni u procese u vezi s obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu. Roditeljima su potrebne pravovremene i cjelovite informacije o tome kako će i gdje ovi programi biti organizovani, sa kojim ciljem, šta se od njih i djece očekuje i zašto, ko će raditi sa djecom, kakve će biti aktivnosti i sadržaji, ko će snositi troškove i sl.

Oni roditelji koji su imali negativna iskustva sa devetogodišnjim obrazovanjem pokazuju više bojazni i sumnjičavosti i prema obaveznom predškolskom programu, uvjereni da riječ „obavezno“ implicira da se radi o školarizaciji, smatraju da su „djeca još mala“ i da „im se oduzima godina djetinjstva“, te da „prerano dobijaju dodatne obaveze“. Zbog nedostatka obuke i adekvatnih informacija, pojedini roditelji ocjenjuju ove programe „preuranjenim“, smatrajući da je dovoljno to što „djeca imaju djecu u svom komšiluku sa kojom se mogu igrati“. Kako Okvirni zakon još uvijek nije implementiran na svim područjima, u pojedinim programima, tražila se finansijska participacija roditelja, pa je i to izazvalo dodatno nezadovoljstvo. Roditelji, također, smatraju da ovakav program nameće porodicama dodatne obaveze koje će zahtijevati i finansijska ulaganja, brigu o prevozu djece i sl.

„Nama roditeljima je potrebna pomoć jer više ne znamo šta i kako da radimo sa djecom, da li da ih učimo pisati i brojati ili ne – različita su mišljenja.“

3.3. STAVOVI RODITELJA U POGLEDU ZNAČAJA I POTREBE PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU

Roditelji su bili jednoglasni u mišljenju da **svako dijete treba da ima jednako pravo na kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje**. Nažalost, kako ističu, zbog cjelokupnih socio-ekonomskih prilika koje vladaju u našem društvu, samo mali broj djece „ima privilegiju“ da dobije organizovan predškolski odgoj i obrazovanje. Općenito, roditelji su skeptični kada je u pitanju spremnost i mogućnost općina i ministarstava da izdvoje potrebna sredstva kako bi se obavezni predškolski odgoj i obrazovanje realizovao u cjelini, a posebno kada su u pitanju djeca koja dolaze iz udaljenijih, ruralnih područja, kojih je u Bosni i Hercegovini oko 40%.

Među roditeljima preovladava mišljenje da je **implementacija Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju neophodna**, jer su djeca koja su boravila u vrtiću, „*uvijek postizala bolje školske rezultate*“. Veći stepen socijalizacije je evidentan kod djece koja borave u vrtiću ili nekom pripremnom programu. Usvajanje radnih navika, te interesovanja za slova, brojeve i svijet koji nas okružuje, u znatnoj mjeri su prisutnija kod djece koja su uključena u cjelodnevni predškolski program. Svoje stavove roditelji su obrazlagali vlastitim iskustvom sa starijom djecom ili na osnovu pozitivnog iskustva drugih roditelja, čija su djeca pohađala predškolski odgoj i obrazovanje.

Roditelji su skeptični oko toga da oni mogu značajno da utiču i učine bilo šta što bi doprinijelo stvaranju preduslova za organizovanje predškolskog odgoja i obrazovanja, jer „ne znaju kako“ i smatraju da „**nemaju mehanizme kojima bi kao građani mogli uticati na općinske ili društvene planove**“, niti da je njihovo mišljenje „**traženo ili uvažavano**“. Drugi pak kritikuju stavove da je „**najlakše ne uraditi ništa**“ te da bi kao građani mogli i trebali uticati na lokalne vlasti, raditi na podizanju svijesti o značenju predškولstva u zajednici, podržati različite aktivnosti za djecu i sl.

Svi ispitani roditelji smatraju da bi **predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu trebao biti besplatan**, jer se samo na taj način može očekivati veći stepen obuhvaćenosti djece ovim programom. Najveći postotak roditelja nema dovoljno finansijskih sredstava kako bi platili cjelodnevni boravak djece u vrtiću. Ovo potkrepljuje i podatak da u vrtićima na području Federacije BiH, a pretpostavljamo da je slična situacija i na drugim područjima, boravi preko 98% djece čiji su jedan ili oba roditelja zaposlena, odnosno manje od 2% djece nezaposlenih roditelja¹⁰. Slanje djeteta u predškolski program, posebno kada su majke nezaposlene, u pojedinim sredinama smatra se „*nebrigom za dijete*“ i „*neispunjavanjem majčinske uloge*“.

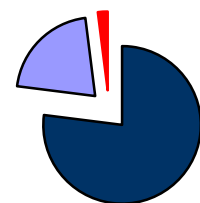
Kod roditelja **postoji mnogo nejasnoća** kada su u pitanju ciljevi, način rada i organizacija predškolskog odgoja i obrazovanja. Ne znaju je li predškolski program besplatan ili ne, hoće li i kako biti organizovan prevoz za djecu, u kojim će se ustanovama (vrtići ili osnovne škole) realizovati programi i sl.

Roditelji nemaju dovoljno znanja i podrške kada su u pitanju aktivnosti kojima bi oni mogli pomoći djeci kod kuće. Ne znaju šta se od njih i djece očekuje u pogledu vještina i sposobnosti i kako da najbolje pomognu djeci da se pripreme za polazak u školu. Ovo se posebno odnosi na roditelje čija djeca ne idu u vrtić, što daje dodatne argumente za otpočinjanje različitih programa podrške i djeci i porodicama od samog rođenja.

Roditelji smatraju da **ulogu i učešće roditelja u predškolskim institucijama**, kao i u osnovnim školama, treba **ojačati**. Spremni su i žele aktivnije učešće u edukaciji svoje djece, ali inicijativu očekuju od vrtića i škole. Otvoreni su za nova saznanja i dodatnu edukaciju, koja bi im pomogla da ojačaju svoje roditeljske kompetencije i podrže razvoj svoje djece. Predlažu organizovanje radionica, seminara ili povremenih predavanja, koje bi mogli organizovati vrtići, nevladine organizacije ili neke druge institucije.

Kada su u pitanju ciljevi programa, roditelji naglašavaju potrebu da se kod djece više radi na odgoju, odnosno **razvoju socijalnih vještina**, a manje na „*obrazovanju*“, odnosno sticanju znanja, učenju čitanja i pisanja i sl, jer ih brine da djeca „*ne zamrže školu*“.

Neki roditelji smatraju da je za djecu „*prerano*“ da krenu u predškolski program, kao i da je **raniji polazak u devetogodišnje obrazovanje prevelika obaveza za djecu i za roditelje**. Smatraju da „*škole nisu spremne za tako malu djecu*“.

■ Oba roditelja zaposlena 77%
■ Jedan roditelj radi 21%
■ Nezaposleni 2%

Dijagram 2: Obuhvat djece cjelovitim predškolskim programom prema zaposlenosti roditelja

¹⁰ Podatak sa područja Federacije BiH; Izvještaj Federalnog zavoda za statistiku, 2009

3.4. STAVOVI ODGAJATELJA O VAŽNOSTI PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU

„Dijete treba da je na prvom mjestu. Kada bi se moglo i ranije početi sa uključivanjem sve djece u vrtiće, to bi bilo dobro. Skuplje je poslije ispravljati neke stvari, nego sada uložiti u odgoj i obrazovanje. Sve loše što se dešava u društvu posljedica je toga da su djeca prepuštena sama sebi. Mi smo također prepušteni sami sebi.“

Odgajateljica

Odgajatelji zaposleni u predškolskim institucijama smatraju da je **implementacija Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju neminovna**, jer je riječ o uzrastu u kojem je spremnost djeteta za usvajanje novih vještina i znanja veoma naglašena. Iz svog dugogodišnjeg iskustva odgajatelji ili učitelji ističu evidentnu kvalitativnu razliku u spremnosti djece za školske obaveze, u kojima su djeca, koja su pohađala vrtić ili neki program predškolskog odgoja i obrazovanja, bila uspješnija u postizanju školskih rezultata, a naročito u prvom razredu. Dijele mišljenje da sva djeca imaju pravo na kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje.

Prema mišljenju odgajatelja **predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu bi trebali organizovati vrtići**, a realizovati odgajatelji, jer smatraju da je, upravo takvo okruženje, manje formalno i prijatnije za petogodišnjake.

Podijeljena su mišljenja među odgajateljima kada je riječ o dodatnoj edukaciji koja bi odgajateljice pripremala za rad sa djecom u godini pred polazak u školu. Većina njih smatra da je njihovo formalno dodiplomsko obrazovanje, kao i iskustvo koje imaju u radu sa djecom predškolskog uzrasta dovoljno, dok ostali naglašavaju da bi im dodatna edukacija pomogla u vezi s planiranjem sadržaja i aktivnosti za potrebe ovog programa, posebno kada je u pitanju inkluzija djece sa poteškoćama u razvoju.

Neki odgajatelji **očekuju „otpor roditelja“** u vezi s obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem zbog *„nedovoljne informisanosti o značaju predškolskog odgoja i obrazovanja“*, a naročito bi se takav otpor, prema mišljenju odgajatelja, mogao očekivati u ruralnim sredinama.

Među odgajateljima vlada uvjerenje da je **tri sata tokom tri mjeseca** (na području Republike Srpske) **ili dva do tri sata jednom sedmično** (između 75 i 150 sati), koliko je predviđeno nekim od donesenih zakona, nedovoljno **za kvalitetnu pripremu djece za polazak u školu**. Većina njih smatra da bi bilo dobro kada bi taj program trajao svakodnevno cijelu školsku godinu. Na području Kantona Sarajevo, program se realizuje jednom sedmično u trajanju od dva sata i uglavnom u popodnevnim periodu od 17.00 – 19.00 sati, što je, po mišljenju odgajatelja, kratko vrijeme ali i neprilagođeno djeci koja su u poslijepodnevnim satima umorna i dekoncentrisana.

Odgajateljice brine organizovanje programa u ruralnim sredinama, jer problem predstavlja nedostatak adekvatnog prostora. Organizovanje prevoza za djecu je skupo, a problem predstavlja i sigurnost male djece. Većina odgajatelja je voljna da odlazi nekoliko puta sedmično u ruralne sredine, u svojoj općini, kako bi organizovali rad sa djecom u godini pred polazak u školu. Moguće je i korištenje prostora područnih škola, mjesnih zajednica i sl., kao i implementacija različitih modela poput „putujućih vrtića“ i dr.

Roditelji su važni partneri u procesu pripreme djece za polazak u školu, stoga ih pravovremeno treba informisati o organizaciji programa, koliko dugo traje, plaća li se, ko će raditi sa djecom, koje će sadržaje djeca usvajati, koje vještine unapređivati i razvijati, šta roditelji mogu raditi kod kuće kako bi

doprinijeli cjelokupnom razvoju svoje djece i sl. Uprkos ovakvim stanovištima, odgajatelji nisu naveli nikakve primjere uključivanja roditelja, koje realizuju ili planiraju realizovati.

Odgajatelji **predlažu različita kreativna rješenja** za bolju implementaciju Okvirnog zakona (igraonice cijelu godinu, edukacija roditelja, adaptacija neiskorištenih prostora, „mobilne“ igraonice u ruralnim sredinama, saradnju sa privatnim vrtićima i nevladinim organizacijama, uključivanje djece iz kraćih pripremnih programa u redovne grupe i sl).

4. OPĆI ZAKLJUČCI I PREPORUKE

ZAKLJUČCI	PREPORUKE	Nadležnost
<p>ZAKONSKA REGULATIVA, ANALIZE I STRATEGIJE</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Svi zakoni još uvijek nisu usaglašeni sa Okvirnim zakonom ▪ Ne postoji jasna, dugoročna strategija utemeljena na analizi stanja i potreba sve djece predškolske dobi i porodica, kao ni jasnoća ciljeva obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja ▪ Prioritet nije stavljen na podršku i pomoć najugroženijoj djeci i porodicama ▪ Ne postoje relevantni statistički podaci o broju djece, posebno one koja pripadaju ugroženim i marginalizovanim grupama 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ U potpunosti usaglasiti zakone na kantonalnom i entitetskom nivou sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju ▪ Izraditi analizu stanja i potreba, sa posebnim naglaskom na obuhvat djece iz ugroženih i marginalizovanih grupa. ▪ Izraditi dugoročnu strategiju za implementaciju Člana 16. Okvirnog zakona na lokalnom kao i na entitetskom/kantonalnom nivou koja bi kao prioritet postavila obuhvat djece iz ugroženih i marginalizovanih grupa. Definisati strateške ciljeve obuhvata djece obaveznim predškolskim programima, kao načina da se podrži razvoj svakog djeteta i osigura pravo na pristup kvalitetnom obrazovanju, čime bi se utjecalo na smanjivanje socijalnih razlika i siromaštva, te jačanje socijalne kohezije. 	<p>Ministarstva u saradnji sa općinama</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Općine, u većini slučajeva osnivači predškolskih institucija, nisu dovoljno upoznate sa stanjem u ovoj oblasti, planovima i ciljevima kao i načinima implementacije Člana 16. Okvirnog zakona ▪ Ne postoji analiza stanja i potreba na nivou općina, kao ni relevantni statistički podaci o broju djece, posebno djece iz ugroženih i marginalizovanih grupa 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aktivno uključiti predstavnike lokalne zajednice u sve aktivnosti u vezi s planiranjem i implementacijom obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja na području općina. Analizirati trenutno stanje i potrebe djece i porodica, utvrditi broj djece i projekcije stanja u budućnosti na području općine. ▪ Edukovati i senzibilisati nadležne vlasti, posebno na općinskom nivou, o značaju predškolskog odgoja i obrazovanja za cjelokupan razvoj, kako pojedinca, tako i društva u cjelini, i upoznati ih sa stepenom povrata ulaganja u rani razvoj i brigu o djeci predškolskog uzrasta i različitim modelima za podršku djeci i porodicama. ▪ Potaći zajedničko i usaglašeno djelovanje svih institucija u zajednici u pružanju podrške i pomoći djeci i porodicama, kako u formalnim, tako i u neformalnim i informalnim programima. 	<p>Ministarstva pedagoški zavodi/Zavod za školstvo i predškolske institucije, NVO, općine, centri za socijalni rad</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jedna od ključnih prepreka je nedostatak finansijskih sredstava kako u kantonalnim/entitetskim, tako i u općinskim budžetima za obuhvat sve djece obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem 	<p>Postaviti predškolstvo i brigu o djeci kao prioritet kako bi se u finansiranje ove oblasti uključile i vlade i općine, te više nadležnih ministarstava (obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita)</p> <p>Istražiti i analizirati različite modele podrške djeci i porodicama koje zahtijevaju manja sredstva ali zadržavaju potreban kvalitet</p> <p>Istražiti mogućnosti za sufinansiranje iz različitih međunarodnih fondova, posebno kada su u pitanju renoviranje i opremanje prostora, obuka kadra i sl. Uključiti privatni sektor.</p>	<p>Vlade, ministarstva obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite pedagoški zavodi/Zavod za školstvo, međunarodne organizacije i NVO</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zbog ionako malog broja predškolskih institucija, te značajnog broja djece koja žive u udaljenim područjima, problem predstavlja nedostatak adekvatnih prostornih resursa 	<p>Istražiti sve postojeće resurse u zajednici i uključiti porodice i lokalnu zajednicu u rješavanje problema. Koristiti prostore škola, mjesnih zajednica i druge raspoložive prostore u zajednici.</p> <p>Izraditi standarde i normative, odnosno procedure na osnovu kojih bi se izdavalo odobrenje da se u određenim prostorima može realizovati predškolski program</p>	<p>Općine i druge lokalne zajednice</p> <p>ministarstva</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ U određenim sredinama, prisutan je nedostatak kadra, dok je u drugim dijelovima BiH značajan broj odgajatelja na birou za zapošljavanje 	<p>Podržati zapošljavanje odgajatelja povezivanjem agencija za zapošljavanje koji bi informisali odgajatelje da u određenim područjima nedostaje kadra. Osigurati jednaka prava i uslove za rad svim odgajateljima.</p>	
PROGRAMI I ODGAJATELJI		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cjelodnevnii program starije vrtičke grupe je uglavnom, bez prilagodavanja, prenesen u kraći program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu. ▪ Odgajatelji nisu imali značajniju dodatnu edukaciju za implementaciju kraćih programa u godini pred polazak u školu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potrebno je izraditi kvalitetne programe utemeljene na savremenim pristupima i istraživanjima i jasno definisati ishode i metode rada sa djecom. Osim toga, potrebno je ispitati potrebe djece i porodica u lokalnoj zajednici i prilagoditi program i sadržaje tim potrebama. ▪ Odgajateljima treba dodatna edukacija i kontinuirano stručno usavršavanje kako bi se upoznali sa karakteristikama ovakvih programa i unaprijedili kvalitet rada sa djecom i porodicama. Posebna podrška i dodatna edukacija potrebna je odgajateljima u oblasti uključivanja djece sa poteškoćama u razvoju u predškolski odgoj i obrazovanje, kao i oblasti rada sa porodicama. 	<p>Ministarstva u saradnji sa pedagoškim zavodima/Zavodom za školstvo, fakultetima i NVO, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postojeći modeli uglavnom predviđaju oko 150 sati rada sa djecom tokom godine ili tri mjeseca pred polazak u školu, mada zakonom to nije precizno definisano. Programi ne uključuju porodice, a postoji tendencija ka „školskom“ modelu (školarizaciji) poučavanja djece koji nije razvojno primjeren. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jasno definisati ciljeve i principe obaveznih predškolskih programa kako bi se izbjegao pristup školarizacije. ▪ Razviti i ispitati različite modele predškolskog odgoja i obrazovanja. Osnivači predškolskih institucija trebaju imati priliku da se upoznaju sa različitim modelima kako bi utvrdili prednosti i ograničenja svakog od pristupa, testirali modele u različitim okruženjima i zajednicama i identifikovali najefikasnije i najisplativije programe, kako bi se što većem broju djece i porodica pružila podrška. Tamo gdje nije moguće uvesti formalne programe, potrebno je raditi na neformalnom i informalnom odgoju i obrazovanju djece predškolskog uzrasta u zajednici i pružanju podrške porodicama. 	<p>Ministarstva u saradnji sa pedagoškim zavodima/Zavodom za školstvo, fakultetima i NVO, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne postoje jasno definisani indikatori kvaliteta koji bi poslužili kao osnova za praćenje i unapređivanje kvaliteta, kao ni analiza početnog stanja koja bi omogućila utvrđivanje postignutih efekata za djecu i porodice po završetku programa i kasnije. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potrebno je izraditi standarde kvaliteta programa i uspostaviti sistem za praćenje i unapređivanje kvaliteta i efekata ovakvih programa u koje bi bili uključeni i roditelji i lokalna zajednica. ▪ Realizovati nekoliko istraživanja koja bi utvrdila efikasnost različitih modela, ključne varijable koje utiču na postizanje efekata i na osnovu toga izraditi plan daljeg razvoja kako bi se izbjegli nepotrebni troškovi i ulaganja u nekvadratne programe. 	<p>Ministarstva u saradnji sa pedagoškim zavodima/Zavodom za školstvo, fakultetima i NVO, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>
RODITELJI I STARATELJI		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Roditelji su nedovoljno informisani o samom programu kao i svojim pravima i obavezama ▪ Zbog loše informisanosti i nepoznavanja značaja predškolskog odgoja i obrazovanja za razvoj djeteta, jedan broj roditelja je protiv uvođenja ovih programa 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potrebno je aktivnije uključiti roditelje u cijeli proces i pružiti im adekvatne i pravovremene informacije. U zavisnosti od situacije u općini, potrebno je organizovati sastanke, izraditi brošure za roditelje i osmisliti druge načine za adekvatno i pravovremeno informisanje porodica o uključivanju djece u obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu ▪ Promovisati značaj ranog odgoja i obrazovanja kroz medije i druge resurse zajednice 	<p>Pedagoški zavodi/Zavod za školstvo, lokalne zajednice, predškolske ustanove</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne postoji dovoljna podrška porodicama kada je u pitanju jačanje njihovih roditeljskih kompetencija i podrška razvoju djeteta kod kuće. Uloga porodice, koja je najvažniji faktor u razvoju djeteta, je izuzetno zanemarena u strategijama, programima i drugim dokumentima a dokazano je da efekti ovako kratkih programa, bez podrške porodice, nisu efikasni ni dugoročni. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uloga i značaj porodice mora biti jasno definisana i operacionalizovana. Potrebno je razviti programe za edukaciju roditelja, uključiti ih aktivno u proces planiranja, realizacije i evaluacije programa u godini pred polazak u školu, organizovati najmanje jednom mjesečno aktivnosti za roditelje sa konkretnim idejama o tome kako mogu podržati razvoj djece kod kuće, kako odgajati djecu i dr. 	<p>Pedagoški zavodi/Zavod za školstvo, lokalne zajednice, predškolske ustanove, NVO</p>

ŠKOLE I DRUGE INSTITUCIJE I PROGRAMI U ZAJEDNICI	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne postoji jasna povezanost predškolskog i školskog programa, ni tranzicioni programi koji bi osigurali lakši prelaz djece iz predškolskog u osnovno obrazovanje, a koji uključuju saradnju ova dva nivoa obrazovanja. ▪ Nema dovoljno podrške ni saradnje sa nosiocima predškolskih programa, koje realizuju udruženja građana i druge nevladine organizacije i institucije, kao ni sa privatnim vrtićima 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osigurati dobru vezu i saradnju između predškolskih programa i škole, obezbijediti prilike da se povežu odgajatelji i učitelji kao i cijele institucije kako bi prelaz u školu za djecu ali i cijele porodice bio lakši, manje stresan i efikasniji. Ukoliko se programi realizuju u prostorima škole, sve osoblje, a posebno uprava škole, trebaju biti aktivno uključeni i pružiti podršku predškolskoj djeci i porodicama kao i odgajateljima. Efikasnim su se pokazali i modeli u kojima su odgajatelji i obučeni učitelji radili zajedno. ▪ Prikupiti podatke i analizirati postojeće predškolske programe koje realizuju NVO, udruženja građana, privatne ustanove i sl. Koristiti ove resurse, kako bi se podržao što veći broj djece.
	<p>Pedagoški zavodi/Zavod za školstvo, lokalne zajednice, predškolske institucije, škole, NVO</p>

5. PREGLED STANJA PO OPĆINAMA

Pregled stanja u 40 općina na osnovu kojeg se uradila ova analiza daje cjelovitiji prikaz problema sa kojima se suočavaju lokalne zajednice, prikaz mogućnosti i kapaciteta koji postoje u ovim zajednicama, kao i prijedloge za unapređenje brige o djeci predškolskog uzrasta. U ovom pregledu preneseni su stavovi i mišljenja predstavnika lokalnih vlasti kao i stavovi i mišljenja roditelja i odgajatelja, koji su najdirektnije zainteresovani za ovu problematiku.

5.1. REPUBLIKA SRPSKA:

Ministarstvo prosvjete i kulture u Vladi Republike Srpske je, prema riječima mr. Nataše Cvijanović, više stručne saradnice za predškolski odgoj i obrazovanje, prepoznalo potrebu i značaj predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u godini pred polazak u školu. Međutim, zbog nedostatka materijalnih sredstava, ovaj program još uvijek nije moguće implementirati tako da bude obavezan i besplatan za svu djecu (što Zakonom Republike Srpske nije ni predviđeno).

Procent obuhvaćenosti djece ovog uzrasta je oko 10%, prema analizama i na osnovu informacija o predškolskom odgoju i obrazovanju od novembra 2010. godine. U planu Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske postoje planovi da se postepeno, u naredne tri godine, sva djeca u godini pred polazak u školu obuhvate predškolskim odgojem i obrazovanjem. Ove, 2010. godine planirano je da se trosatnim programom, u trajanju od tri mjeseca, obuhvati jedna trećina petogodišnjaka. U vezi s tim, Ministarstvo je već podnijelo informaciju na 200. sjednici Vlade Republike Srpske od 02.12.2010. godine, a na osnovu nje je proizašao zaključak Vlade da se zadužuju Ministarstvo finansija i Ministarstvo prosvjete i kulture da se obezbijede sredstva za implementiranje „pripremnog predškolskog odgoja.“ U preporukama ovih ministarstava Vladi, traži se da lokalne zajednice naprave akcione planove za predškolsku djecu.

Ključne poteškoće i prepreke u implemetaciji Okvirnog zakona su: nedostatak i neopremljenost prostora, tehnička neopremljenost, nedostatak didaktičkih materijala, a dodatnu teškoću predstavlja razućdenost ruralnih sredina i loša putna komunikacija.

Jedan od načina, za prevazilaženje ovih prepreka, bio bi organizacija programa u ciklusima, ljetnom i zimskom, tako da isti prostor koristi veći broj djece, te da se angažuje kadar sa biroa za zapošljavanje na osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima u trajanju od tri mjeseca.

Kada je u pitanju kadar, ne očekuju se poteškoće, jer prema podacima iz oktobra 2010. na birou za zapošljavanje bilo je 13 odgajatelja sa VSS, i 88 odgajatelja sa VŠS. Prepreku predstavlja i nepostojanje adekvatne baze podataka. Prema njenim riječima, potrebna je bolja umreženost već postojećih predškolskih ustanova, te bolja saradnja lokalnih zajednica i nadležnog Ministarstva.

Resursi za implementaciju ovog Zakona, kako ističe viša stručna saradnica Cvijanović, su izrađen Program za predškolski odgoj i obrazovanje u Republici Srpskoj, dobra pedagoška dokumentacija (Radne knjige za predškolske ustanove), Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, kao i podzakonski akti, koji su ili objavljeni, ili u fazi izrade, dobra praksa igraoničkog programa, koja je trajala deceniju na prostorima Republike Srpske, povezanost resornih ministarstava i institucija u njihovoj nadležnosti.

Program predškolskog odgoja i obrazovanja je odobren od strane Ministarstva, a zajednička jezgra programa je sastavni dio Programa. U fazi izrade je i Pravilnik o programima predškolskog odgoja i obrazovanja.

Prema planu, Program će se realizovati u već postojećim objektima predškolskih ustanova, privatnom i javnom sektoru. Sagledava se mogućnost opremanja postojećeg adekvatnog slobodnog prostora u

ruralnim sredinama, u prostorima područnih škola, koje su zatvorene, kao i u prostorijama mjesnih zajednica. Razmatraju se i mogućnosti organizacije mobilnih timova za rad sa djecom iz udaljenih sredina.

Viša stručna saradnica Cvijanović, smatra, da nema potrebe za dodatnom edukacijom odgajatelja jer su oni, u okviru studijskog programa, stekli znanja i vještine za stvaranje cjelovitog razvojnog programa u grupi djece, u okviru kojeg se realizuje program odgoja i obrazovanja djece u godini pred polazak u školu.

Kvalitet programa pratit će Ministarstvo prosvjete i kulture i Republički pedagoški zavod u skladu sa Članom 81. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Republike Srpske, i u skladu sa Pravilnikom o školskom nadzoru.

Roditelji, u okviru svih predškolskih programa, imaju pravo i obavezu da budu informisani i uključeni u rad institucija, da sarađuju i budu akteri u odgoju i obrazovanju, što je u skladu sa zahtjevima koje postavlja Program predškolskog odgoja i obrazovanja Republike Srpske. Roditelji bi prije početka programa trebali dobiti informacije o značaju ranog učenja, razviti svijest o važnosti ranog obrazovanja, saznati više o ciljevima i koristima koje će imati dijete od pohađanja predškolskog programa i dr. Roditelje je potrebno informisati o stanju u predškolstvu općenito, kao i o zagarantovanim pravima djece na kvalitetno obrazovanje od rođenja.

5.1.1. BANJA LUKA

Banja Luka je veliki kulturni, politički i naučni centar u kojem, prema procjenama, živi oko 250.000 stanovnika, a veliki broj mladih ljudi ostaje da živi u njoj. Prema podacima koje je iznijela Ljubinka Dragojević, samostalna stručna saradnica u Odjeljenju za društvene djelatnosti u Banja Luci, oko 100.000 građana je doselilo u grad, a mnogi od njih imaju porodice i malu djecu, pa je potreba za brojem vrtića porasla. U planu je izgradnja pet vrtića, jednog u centru Banja Luke, a ostalih u prigradskim općinama, što zavisi od priliva finansijskih sredstava. Više od 1/3 djece predškolskog uzrasta u Republici Srpskoj je u Banja Luci. Ekonomska cijena boravka za jedno dijete u vrtiću je 400 KM, a maksimalni iznos participacije je 165 KM. Treće i četvrto dijete iz porodice je oslobođeno plaćanja. Isto tako, u toku je pravno regulisanje statusa privatnih vrtića i igraonica, i iznalaženje modaliteta privatno-javnog partnerstva. „Privatna praksa je zakonski regulisan i legalizovan oblik djelatnosti i treba vremena da se privatni vrtići razviju i da evaluira njihova djelatnost“, kaže stručna saradnica Dragojević.

Prema podacima sa kojima raspolažu u Općini, postoji oko 1.000 do 1.500 djece koja čekaju na upis u prvi razred osnovne škole. Oko petine te populacije se uključi u predškolski odgoj i obrazovanje u trajanju od tri sata tokom tri mjeseca. Ističe da u Općini „ne mogu govoriti o implementaciji Okvirnog zakona, jer entitet ima nadležnost nad obrazovanjem, time Okvirni zakon ne obavezuje, on daje smjernice, a entiteti zadržavaju svoj stepen samostalnosti i autonomije.“

Lokalna zajednica, kao osnivač predškolske ustanove (u Banja Luci je to Centar za predškolski odgoj i obrazovanje) ima obaveze određene Zakonom (izdvajanje sredstava za održavanje vrtića i plaće zaposlenima), dok programe odgojno-obrazovnog rada i uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje, prema navodima stručne saradnice Dragojević, određuje nadležno Ministarstvo. U općini razmatraju mogućnosti za obuhvat sve djece, ali još uvijek nema konkretnijih planova jer, „po sistemu prenosa nadležnosti, planovi treba da krenu iz Ministarstva“.

Jedan od ključnih problema je taj što djeca iz ruralnih područja nisu obuhvaćena nikakvim programom, posebno zbog velike udaljenosti od vrtića i škola, pa je moguće da, upravo zbog toga, neka djeca neće biti uključena u ovaj program. U općini smatraju da je potrebno popularizovati značaj uključivanja djece u vrtić i više informisati javnost o uslovima uključivanja djece u tromjesečne programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Predstavnicu Općine navodi niz koristi koje od predškolskih programa imaju djeca, porodice i zajednica u cjelini, kao što su: bolja socijalizacija djece, jednak početak i šanse za uspjeh, lakše odvajanje od roditelja, disciplina i poštivanje pravila. Jedna od prednosti za lokalnu zajednicu je što bi „zajednica dobila bolje, demokratičnije građane koji bi kasnije potpomogli razvoj zajednice“.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Prisutni roditelji, njih ukupno 11, su samo donekle informisani o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju i to putem medija. Svi smatraju da bi djeca trebala pohađati vrtić, i to ne samo jednu nego više godina, i da je to jako važno za adekvatan razvoj deteta. Njihov stav je da za sve petogodišnjake „država treba da obezbijedi besplatan program usklađen sa Ustavom BiH“. „Potrebno je uključiti svu, naročito djecu iz socijalno ugroženih porodica“, smatraju roditelji naglašavajući da postoje velike razlike među djecom koja su išla u vrtić i onom koja nisu, što je često vidljivo u daljem školovanju.

Većina roditelja nije informisana o tome kako se Zakon sprovodi u njihovoj općini. Iznosili su iskustva iz nekih banjalučkih vrtića koji su organizovali „igraonički program“ u godini pred polazak u školu, u trajanju od tri mjeseca. Taj program je na početku bio besplatan, a sada i roditelji participiraju u njegovom finansiranju. Takođe znaju da je svake godine sve manje i manje djece u „igraoničkom programu“ upravo iz razloga što ga roditelji finansiraju. Neki su smatrali da su zabavišne grupe (traju tokom cijele godine u poslijepodnevnom satima od 16 do 19 sati i namijenjene su djeci vrtićkog uzrasta) program u kome se djeca pripremaju za školu.

Roditelji predlažu različita rješenja. Kada je u pitanju finansiranje smatraju da dio treba da snosi država, dio entitet, dio lokalna zajednica. Prema njihovom mišljenju treba omogućiti lakšu registraciju privatnih vrtića koje bi država subvencionirala, bar u radu sa petogodišnjacima „jer nije realno da će država napraviti vrtić u maloj općini, a ako se omogući privatniku, on to može lakše uraditi.“

Prema njihovom mišljenju, prije polaska u školu djeca bi trebala: „da se socijaliziraju, da nauče komunicirati i ponašati se u grupi, da se nauče družiti. Treba raditi na tome da djeca kroz igru i druženje nešto stvore i nauče. Djeca kroz kretanje i pokret mogu naučiti mnogo toga. Da se dijete kroz igru razvija i da se ne opterećuje „velikim“ temama.“

Smatraju da bi i roditelji trebali biti uključeni u realizaciju programa, te da je i njima potrebna dodatna edukacija.

Odgajatelji

Svi prisutni odgajatelji upoznati su sa Okvirnim zakonom o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju. Jedna odgajateljica, kao predstavnicu sindikata, imala je priliku da učestvuje u javnim raspravama organizovanim povodom izrade Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Republike Srpske. Već tada je bilo naznaka da će se organizovati obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, a sada je to obavezno. Svi se slažu da je to potrebno ali ona smatra da postoje određene nejasnoće: „Okvirni zakon kaže da je obavezno u godini pred polazak u školu, a naš Zakon kaže da entitet može da organizuje za djecu u godinu pred polazak u školu program u trajanju od tri mjeseca.“ Predstavnicu sindikata također izražava sumnju o usklađenosti Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju sa Ustavom.

Odgajatelji imaju dosta pozitivnog iskustva u organizovanju trosatnog boravka djece u vrtićima u kojem je do sada bilo uključeno oko 350-400 djece sa područja u kojima ne postoje predškolske institucije. Ukoliko su se djeca javila sa potrebom za pripremni program, Centar je organizovao odgojne grupe na onim lokalitetima gde je djeci najbliža osnovna škola. Ove godine postoji namjera da se pokrene trosatni obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u ruralnim područjima, ali ne vjeruju da će biti organizovan obuhvat sve djece. Naglašavaju značaj finansiranja i primjer „igraoničkog programa“ koji je bio besplatan u periodu od 1999. do 2007., i tada su sve grupe bile popunjene. Kada je finansiranje prestalo, broj djece se značajno smanjio.

Odgajatelji smatraju da bi država ili lokalna zajednica trebale finansijski podržati roditelje sa najmanje 80% udjela u finansiranju, a da svaki roditelj participira sa najviše 20% sredstava od ukupnog iznosa za boravak djece u predškolskim institucijama. Smatraju da je potrebno napraviti kategorizaciju roditeljskih participacija, edukovati roditelje o potrebi i značaju predškolskog odgoja i obrazovanja i upoznati ih sa zakonskim obavezama.

Odgajatelji smatraju da je „ predškolski odgoj i obrazovanje mjera populacione politike i da mora biti briga društva“. Naglašavaju da sve mogućnosti i resursi nisu dovoljno, ni adekvatno iskorišteni i da bi se mnogi prostori mogli namijeniti za obuhvat većeg broja djece, posebno u gradu, gdje tih kapaciteta ima, ali i u selu. Naglašavaju i to da pitanje brige o predškolskoj djeci prevazilazi samo raspravu o vrtićima, nego se odnosi i na stvaranja okruženja u zajednici za malu djecu, igrališta i drugih resursa kojih je sve manje.

5.1.2. BIJELJINA

Bijeljina je grad i središte istoimene općine sa oko 150.000 stanovnika.

Na području općine Bijeljina još uvijek nije počela implementacija Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje jer, prema postojećim zakonima u Republici Srpskoj, još uvijek nije predviđen obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Na nivou općine, prema riječima Nade Babić, stručne saradnice za društvene djelatnosti, stvaraju se uslovi za implementaciju ovog Zakona i očekuje se samo podrška Ministarstva. Napravljen je Akcioni plan za period od 2010. do 2015. godine kojim se planira i provedba Zakona, a uskoro bi trebalo i da se krene sa realizacijom. Ovim planom se predviđa 100% obuhvat djece. Ključne poteškoće pri realizaciji programa, prema procjeni stručne saradnice Babić, bi mogle biti neriješena pitanja infrastrukture i nedostak finansijskih sredstava. Također smatra da u gradu Bijeljini postoje kadrovske i prostorne pretpostavke, dok u ruralnim sredinama treba iskoristiti višak školskog prostora, i neuposleni stručni kadar angažovati na ovom programu.

U Općini brinu i o djeci iz ugroženih grupa, tako da u Janji dvije grupe djece (53 djece) besplatno borave u vrtićima za koje lokalna zajednica obezbjeđuje sredstva.

Općina planira da se program realizuje u javnim i privatnim vrtićima. U Dvorovima je opremljen prostor kapaciteta za 70-ero djece, koji je prilikom posljednjih poplava u određenoj mjeri devastiran.

Vremenski period predviđen za provođenje programa (150 sati), po mišljenju stručne saradnice Babić, veoma je kratak i trebalo bi da traje cijelu školsku godinu. Također smatra da bi roditelji morali biti uključeni u proces pripreme djece za polazak u školu i da ih treba detaljno informisati i upoznati sa programom.

U Bijeljini postoji potreba i tendencija otvaranja novih vrtića. Ekonomska cijena boravka u vrtiću nije određena, a roditelji plaćaju 160 KM u javnim vrtićima, a u privatnim od 140 do 240 KM. Subvencija postoji u državnom vrtiću: samohrani roditelji plaćaju po 120 KM, ako je dvoje djece iz jedne porodice u istom vrtiću, cijena je za 10% manja, za 3 i više djece cijena je 20% manja.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Svi prisutni roditelji, njih ukupno šest, informacije o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju dobili su putem medija. Jednoglasno podržavaju ovaj Zakon jer smatraju da će nakon pripreme djeca biti znatno spremnija za školski program. Nemaju tačne podatke da li se ovaj program provodi u Bijeljini, iako većina njih pretpostavlja da to još nije zaživjelo u njihovoj općini, a glavni razlog je, prema njihovim riječima, nepostojanje adekvatnog zakona, nedostatak novčanih sredstava i prostora za rad sa djecom ovog uzrasta. Nemaju saznanja o postojanju bilo kakvih planova u Općini u vezi s realizacijom programa za obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u

školu. Smatraju da bi roditelji mogli dati svoj doprinos ovom programu formiranjem inicijative građana koja bi od vlasti tražila da se Okvirni zakon provodi što dosljednije i kvalitetnije.

Prije početka programa, roditelji bi trebali imati sljedeće informacije: koji su ciljevi i zadaci ovog plana i programa; u kojem periodu bi djeca trebala obavezno pohađati ovaj program; hoće li djeca biti ocijenjivana i na koji način; hoće li biti obezbijeđen prijevoz za djecu i hoće li se plaćati. Najbolje vrijeme za početak programa, po njihovom mišljenju, je tri do šest mjeseci pred polazak u školu ili cijelu godinu prije polaska u školu.

Roditelji smatraju važnim da djeca prije polaska u školu nauče i razviju sljedeće: radne navike, socijalne vještine, da se prilagode na odvajanje od porodice, da se nauče pravilima o ličnoj higijeni, kako da koriste pribor i sl. Kvalitet ovog programa bi se ogledao u tome što bi „imali samostalno, za školu spremno i ispunjeno dijete“. Uključivanje roditelja je potrebno i to, po prijedlogu roditelja, kroz kreativne radionice za njih i djecu.

Kod kuće, roditelji uče svoju djecu kreativnim igricama, usvajaju radnih navika, a kroz čitanje slikovnica razvijaju njihovu maštu. Obrazovnim vlastima bi htjeli poručiti da u okviru Zakona Republike Srpske naglase da djeca *moraju*, a ne da *mogu* pohađati program za predškolski odgoj i obrazovanje, kao i da je potrebno obezbijediti finansijska sredstva i prostor za svu djecu, kako bi se program kvalitetnije implementirao.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade sa djecom koja su uzrastom u godini pred polazak u školu, već su upoznati sa Okvirnim zakonom, a informaciju su dobili iz razgovora sa poznanicima, kolegama, iz službenih novina, te direktnim uključivanjem u javne rasprave prije donošenja Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Republici Srpskoj. Podržavaju ovaj program i smatraju ga potrebnim jer doprinosi boljoj socijalizaciji djece prije polaska u školu, boljoj adaptaciji, pomaže djeci da usvoje osnovna pravila ponašanja, razvijaju pažnju i koncentraciju i stvaraju radne navike.

Odgajatelji navode da se Okvirni zakon, na području općine Bjeljina, ne provodi. U vrtiće idu djeca koja su i do sada išla i s kojom se radi po ranije donesenim planovima i programima rada. Razlozi za ovakvo stanje su odredbe u Zakonu Republike Srpske koje ne obavezuju svu djecu da pohađaju predškolske institucije u godini pred polazak u školu, već tu odluku ostavljaju roditeljima kao otvorenu mogućnost izbora. Predlažu da se u Zakonu riječ „može“ zamijeni sa „obavezan“ predškolski odgoj i obrazovanje.

U ovom trenutku, prema njihovim saznanjima, Općina pomaže realizaciju ovog programa na taj način što odgajatelji iz Bijeljine odlaze u ruralne sredine i rade sa djecom predškolskog uzrasta. Brine ih nedostatak prostora u seoskim sredinama, kao i „otpor roditelja prema obavezama“. Potrebna im je obuka o specifičnosti ovog programa, kao i o planiranju sadržaja.

Smatraju da bi, za kvalitetnu provedbu programa trebalo omogućiti sljedeće: adekvatan prostor ispunjen mnoštvom didaktičkog materijala za igru i uposliti dobro educiran kadar. Kvalitetna provedba programa bi doprinijela uvažavanju dječijih potreba i interesovanja, poštivanju svih aspekta dječijeg razvoja, ne forsirajući djecu da čitaju i pišu prije polaska u školu, jer „vrtići ne bi trebali biti škole“. U izradu programa treba da budu uključena stručna lica iz oblasti predškolstva. Naglašavaju da je veoma bitno da se i roditelji bolje upoznaju sa ovim programom: koliko traje, kada počinje, koje bi sadržaje djeca učila i sl., a potrebne informacije bi dobili putem medija, edukativnih radionica, javnih rasprava i direktnog učešća u radu vrtića ili škole.

U svom radu one nastoje da pripreme djecu za polazak u školu vodeći pri tom računa o svim aspektima razvoja djece, kroz socijalizaciju, stvaranje navika kod djece i usvajanjem osnovnih pravila ponašanja.

Obrazovnim vlastima poručuju da je neophodno da obezbijede sredstva za realizaciju ovog programa, da se zalažu za predškolski odgoj i obrazovanje kao važnu kariku u cjelokupnom obrazovnom sistemu i da treba inicirati promjene u zakonima Republike Srpske.

Drugi programi: Vrtić „Čika Jova Zmaj“, u saradnji sa CARITAS-om, organizovao je pilot projekt za socijalizaciju i pripremu djece za školu, koji se realizirao u trajanju od 150 sati (50x3).

5.1.3. BILEĆA

Općina Bileća, prema procjenama, ima ukupno 15.000 stanovnika od kojih 9.000 živi u gradu. Obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, na području općine Bileća, realizuje se od 2009. godine. Po riječima Milivoja Radovanovića, samostalnog saradnika za kulturu, predškolsko i školsko obrazovanje, ovim programom je obuhvaćeno 70% djece ovog uzrasta na nivou općine. Program je pripremljen od strane Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, Prosvjetno-pedagoškog zavoda Republike Srpske, vrtića „Budućnost“ i nadležnih organa općine Bileća. Nastoje da ovim programom obuhvate svu djecu, ali imaju poteškoće finansijske prirode, visok stepen siromaštva i nezaposlenosti, kao i nedovoljno razvijene seoske sredine. Planovi i ideje za kvalitetniju realizaciju programa, na nivou općine, postoje, a ne izostaje i podrška Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske. Postoje i resursi i kapaciteti, no u ovom trenutku potrebna je i podrška drugih donatora. Prostor i oprema, prema mišljenju samostalnog saradnika za kulturu, predškolsko i školsko obrazovanje, zadovoljavaju potrebe za uspješnu realizaciju programa. Odgajatelji su obučeni, a dodatna edukacija je uvijek dobro došla. Očekivanja su da će uskoro biti obuhvaćena sva djeca u godini pred polazak u školu, a naročito je planirano uključivanje djece iz socijalno depriviranih kategorija, kao i djece sa posebnim potrebama.

Kvalitet rada, smatra samostalni saradnik Radovanović, trebale bi pratiti nadležne osobe iz vrtića, koje bi ujedno radile i monitoring. Roditelji bi također trebali pratiti rad institucije i biti uključeni u taj rad. Također ih treba blagovremeno informisati o svim pojedinostima u vezi s pripremnim programom za školu.

Ekonomski aspekt realizacije programa je nešto što najviše zabrinjava predstavnika Općine, jer je ekonomska cijena boravka u vrtiću „velika.“ Roditelji plaćaju samo 20% cijene, ili 60 KM za cjelodnevni boravak i 50 KM za poludnevni boravak. U Općini imaju subvencije za djecu iz socijalnih kategorija, a za ugrožene grupe planirana je pomoć iz budžeta socijalne zaštite.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Veći dio roditelja, njih šest od prisutnih osam, upoznat je sa Okvirnim zakonom, a saglasni su da sva djeca treba da pohađaju vrtić ili neki pripremljeni program prije polaska u školu. Informaciju o ovom Zakonu dobili su putem medija, od odgajateljica u vrtiću ili od poznanika. Također su upoznati sa podatkom da općina planira podržati realizaciju ovog programa. Smatraju da je najpovoljnije vrijeme za početak programa proljeće, zbog povoljnih vremenskih prilika.

Od institucije, u kojoj borave njihova djeca, očekuju da je ugodna, topla, da ima potrebna pomagala za igru i učenje, a od odgajateljice da je „dobra“. Roditelji smatraju da svako dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje, dok ih većina misli da bi njihova djeca prije polaska u školu trebala biti spremna za čitanje i pisanje, što bi, po njima, značilo da su spremni za školu. Žele da se uključe u ovaj program i da na svoj način daju doprinos.

Skoro niko ne poduzima posebne aktivnosti pripreme djeteta za polazak u školu (kod kuće), jer, u većini slučajeva, to rade njihova starija braća i sestre, a isto to očekuju i od odgajatelja. Samo dva roditelja smatraju da im je potrebna stručna pomoć.

Njihova preporuka obrazovnim vlastima je da djeca polaze u školu sa navršениh sedam godina.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade u javnom vrtiću u Bileći, njih šest, već su upoznati sa Okvirnim zakonom o predškolstvu, jer već rade prema njegovim odredbama. Jednoglasno podržavaju ovu odluku, naglašavajući da je svim vrtićima potrebna finansijska podrška od strane nadležnih vlasti. Ovaj Zakon se primjenjuje u njihovoj zajednici, imaju i planove na osnovu kojih organizuju svoj rad, kao i svoje prijedloge za još kvalitetniju implementaciju programa, te ističu potrebu informisanja javnosti putem medija o ovom programu, kako bi se naglasila njegova važnost. Brine ih finansiranje programa.

Odgajatelji žele kvalitetan program koji bi pomogao djeci da što spremnija pođu u školu. U njihovoj sredini nema sličnih programa i odgojnih institucija, a ukoliko bi i postojale, rado bi ih podržali.

Obrazovnim vlastima poručuju da pomognu sve odgojno obrazovne ustanove kroz „*razne vidove pomoći*“. Zakon u Republici Srpskoj ne nalaže da je boravak u vrtiću ili u pripremnom programu obavezan, a bilo bi dobro kada bi Ministarstvo prosvjete i kulture bilo u prilici da finansijski podrži boravak djece bar jednu školsku godinu prije polaska u školu. Većina odgajateljica ne podržava devetogodišnje osnovno obrazovanje.

5.1.4. DERVENTA

Derventa je općina u kojoj, prema procjenama, živi oko 43.000 stanovnika. Teritorija općine je podijeljena na 30 mjesnih zajednica od kojih su četiri gradske, a ostale seoske.

Prema podacima sa kojima raspolaže Biljana Đuras, predstavnica Općine Derventa, Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju poznat je samo u osnovnim odredbama, ali još uvijek nije zaživio ni u Derventi, ni u entitetu. Općina još uvijek nema konkretne planove po pitanju ovog programa i nije predviđen sveukupni obuhvat djece. Ključne poteškoće su finansijske prirode, a glavna ideja je veći angažman državnih institucija u vezi s realizacijom programa, jer općina ne posjeduje resurse za implementaciju ovog Zakona. U početnoj fazi su prepravne aktivnosti za početak programa, koje su predviđene Strategijom razvoja općine Derventa. Zabrinutost postoji za pitanje doškolovanja uposlenika, tačnije ko će finansirati tu obuku. Prema postojećem Zakonu, trenutno uposleni su zaštićeni još četiri godine po pitanju doškolovanja. Nedostatak prostora za predškolski odgoj i obrazovanje smatra se najvećim problemom. Predstavnica Općine, Biljana Đuras, sumnja da će roditelji pokazati interes za učešće i evaluaciju programa.

Ekonomska cijena vrtića u Derventi je 350 KM, a roditelji plaćaju 120 KM. Subvencije se odnose na porodice koje imaju dvoje ili više djece u vrtiću, i to iznosi 10% od ukupne sume novca.

Alternativni programi: „Dječija maštaonica“ u sklopu biblioteke koja djeluje pri vrtiću.

Roditelji djece koja pohađaju vrtić

Jedan broj ispitanih roditelja ima informaciju o Okvirnom zakonu koju su dobili putem medija, dok drugi nisu čuli ništa u vezi s tim. Svi smatraju da je njegova implementacija potrebna, ali sumnjaju u njegovu provedbu zbog neispunjenja potrebnih preduslova. Nemaju dovoljno saznanja kako se provodi na području općine Derventa, ali na osnovu podataka, koje imaju, smatraju da je to nedovoljno i nekvalitetno. Nisu sva djeca obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem i smatraju da je glavni razlog za to nedostatak materijalnih sredstava, kao i neinformisanost roditelja. Nisu upoznati da li u općini postoje bilo kakvi planovi za realizaciju ovog programa, osim da je u toku obnavljanje starog dijela jaslica. Vjeruju da bi i privatni vrtići mogli ponuditi kvalitetan program i usluge.

Ističu potrebu za što skorijim početkom provođenja programa, zašta je potrebno prethodno obezbijediti kvalitetne preduslove za njegovo izvođenje. Prioritetnim smatraju informacije o edukativnoj funkciji programa, obezbijeđen kvalitet rada u sklopu ustanove, stručnost uposlenika, kao i postojanje dobrih zdravstveno-higijenskih uslova u samoj ustanovi. Očekuju da će djeca u ovom

programu formirati osnovne životne navike, unaprijediti stepen socijalizacije, te vjeruju da će nakon toga rad sa djecom, kada krenu u školu, biti mnogo lakši.

Svi roditelji smatraju da bi se trebali uključiti u ovaj program i to kroz razne radionice za djecu i roditelje, kao i njihovim direktnim učešćem u toku rada sa djecom.

Poručuju obrazovnim vlastima da poboljšaju materijalne uslove, da se pronade rješenje za prevoz djece iz udaljenijih područja i da utvrde načine kako bi roditelji mogli više saradivati sa odgajateljima.

Odgajatelji

Prisutni odgajatelji, njih šest, te dvije medicinske sestre, upoznate su sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, te smatraju da se Zakon treba doradivati tako da se jasnije precizira broj djece u grupi, radno vrijeme za uposlenike, razjasni pitanje doškolovanja i sl. Novi Zakon je odgajateljima nanio više štete nego koristi, jer su neke odgajateljice, zbog uvođenja devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, raspoređene da rade u jasličkim umjesto u vrtičkim grupama djece. Uvođenje obaveznog predškolskog programa bi stvorilo prilike za te odgajateljice da se ponovo vrate radu sa djecom predškolskog uzrasta.

Odgajatelji smatraju da se Okvirni zakon dosljedno ne provodi u Republici Srpskoj, a samim tim ni u općini Derventa. Razlog za takvo stanje je, po njihovom mišljenju, prvenstveno nedostatak finansijskih sredstava, kao i nedovoljna informisanost roditelja. Za konkretne planove u Općini nisu čuli. Sugerišu da sa djecom pred polazak u školu trebaju raditi isključivo odgajatelji, te da bi se rad sa njima trebao osmisliti u vidu igraonica u trajanju od četiri sata, što podrazumijeva potrebu da se obezbijedi prostor za prihvatanje djece, adekvatan stručni kadar, kao i veća ulaganja u oblast predškolstva. Prisutne odgajateljice ne brine rad sa djecom u godini pred polazak u školu, jer su obučene za rad sa tim uzrastom i smatraju da nema potrebe za dodatnom edukacijom.

Roditelje treba upoznati sa programom, a informacije koje će roditelji dobiti, trebaju proizaći iz važećih zakona. Smatraju da bi učešće roditelja u radu sa djecom, kao asistenata ili volontera, bilo veoma korisno za sve i izražavaju zabrinutost zbog predviđene kratkoće boravka djece u predškolskoj ustanovi.

Dobra priprema djece za polazak u školu znači da su djeca socio-emocionalno spremna za dodatne školske obaveze.

5.1.5. DOBOJ

Doboj je administrativni i saobraćajni centar regiona, koji sačinjava 89 naseljenih mjesta formiranih u 73 mjesne zajednice sa ukupno 80.000 stanovnika, od čega u samom gradu 35.000. Na području općine Doboj, prema saznanjima Gordane Perić, stručne saradnice iz oblasti obrazovanja, nauke, informatike i kulture, u ovom momentu nema konkretnih planova niti mogućnosti za implementaciju Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje. Realizacija programa za obavezan predškolski odgoj i obrazovanje pretpostavlja određene finansijske troškove, koje Općina nije u prilici obezbijediti. U toku je izgradnja trećeg javnog vrtića, ali nema dovoljno sredstava za obuku odgajatelja. Smatra da bi se od ovog programa mogli očekivati pozitivni efekti, koji bi se najbolje vidjeli onda kada bi djeca pošla u prvi razred osnovne škole.

Roditelji bi trebali dobiti sve potrebne informacije u vezi s programima i to uglavnom putem medija.

Kvalitetan program, po mišljenju stručne saradnice Perić, podrazumijeva dobro opremljen prostor, prilagođen plan i program rada koji bi bio u korelaciji sa onim što će djeca učiti polaskom u prvi razred, a za šta bi se pripremili upravo u pripremnom programu. Veoma je bitno obezbijediti prostor za ovaj program u ruralnim sredinama, gdje vrtići uopće ne postoje.

Najviše je zabrinjava nemogućnost implementacije ovog Zakona. Cijena boravka za jedno dijete u vrtiću je 130 KM, subvencija nema.

Alternativni program: Centar za dnevni boravak djece sa posebnim potrebama, koji finansijski podržava Vlada SAD-a putem USAID-a, i Save the Children u saradnji sa dobojskim Udruženjem građana „Toper“.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju poznat je većini prisutnih roditelja, njih ukupno šest, a informaciju su dobili uglavnom putem medija. Svi smatraju da je to veoma pozitivna odluka, jer je djeci, prije polaska u školu, potrebna socijalizacija, ali veoma su skeptični po pitanju njegove realizacije. Roditelji ne znaju kako se Zakon implementira na području općine Doboj, ali njihov opći utisak je da je sve što je do sada urađeno u tom pogledu nedovoljno. Vrtiće pohađaju samo djeca čiji roditelji imaju dovoljno sredstava za njegovo finansiranje, te smatraju da u Općini ne postoje nikakvi planovi za realizaciju programa i uvjereni su da je finansiranje glavna poteškoća. Ono što bi roditelji trebali poduzeti u vezi s ovim Zakonom je da utiču na to da se riječ „može“ zamijeni sa „mora“ i tek tada bi država morala obezbijediti sredstva za program koji će pripremiti svu djecu za polazak u školu. Za sada roditelji samo očekuju da se Zakon usvoji, koji će njihova općina implementirati u skladu sa svojim mogućnostima. Za većinu roditelja upitna je zrelost 6-godišnjaka za polazak u školu, kao i da se 5-godišnjaci pripremaju za polazak u školu, jer misle da je za djecu „bezbolniji“ polazak u školu sa navršениh 7 godina.

Predlažu da se, gdje god postoji osnovna škola, u istim prostorijama otvore i vrtićke grupe koje bi bile ili besplatne ili uz minimalno plaćanje od strane roditelja.

Poručuju obrazovnim vlastima da je Okvirni zakon po njihovom mišljenju pozitivan, dobrodošao i da je potrebno uraditi sve kako bi se obezbijedili uslovi za njegovu implementaciju.

Odgajatelji

Svi prisutni odgajatelji, njih ukupno šest, upoznati su sa Okvirnim zakonom za predškolski odgoj i obrazovanje i većina njih je dobila informaciju na radnom mjestu, od strane direktorice ili prilikom posjete nadzornika. Svi su saglasni da je implementacija Zakona potrebna, ali uz cjelokupnu podršku državnih institucija i cijelog sistema.

U općini Doboj samo 10% predškolske djece boravi u vrtiću, a glavni razlog za nisku stopu obuhvaćenosti je nezaposlenost roditelja i finansijskih sredstava. Evidentno je da roditelji, čija djeca borave u vrtiću, vide napredak u razvoju djece, što je rezultat odgojnog i obrazovnog uticaja u vrtićima.

U Republici Srpskoj je, prema njihovim podacima, kompletna finansijska pomoć svedena na općine i roditelji nemaju nikakve olakšice oko plaćanja vrtića. Predlažu da se u Zakon unese stavka o obaveznom broju sati za predškolski odgoj i obrazovanje, što bi iniciralo promjenu u Ustavu, gdje se navodi da je država dužna finansirati osnovno obrazovanje, ali nije i predškolski odgoj i obrazovanje.

Smatraju da je bitno informisati roditelje i uključiti ih u realizaciju programa, kako u gradskim, tako i u ruralnim područjima. O važnosti odgoja i obrazovanja u predškolskom periodu za cjelokupni razvoj djeteta, roditelje bi trebalo upoznati još u prvoj godini djetetovog života. Radionice za roditelje bi bile odlična prilika za njihovo informisanje i edukaciju.

5.1.6. FOČA

Općinu Foča čini 95 naseljenih mjesta organizovanih u 22 mjesne zajednice. Prema raspoloživim podacima, na području općine živi oko 25.000 stanovnika.

U posljednjih nekoliko godina, prema zvaničnim podacima općine, prirodni priraštaj je u konstantnom padu, a u posljednje tri godine broj umrlih je veći od broja rođenih, pa je zabilježena negativna stopa prirodnog priraštaja. Prosječna stopa prirodnog priraštaja u posljednje tri godine iznosila je – 2,39%, a znatno je ispod stope prirodnog priraštaja u Republici Srpskoj.

Na veliki broj pitanja, koja se tiču implementacije Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, odgovore je dala Dobrica Radović, direktorica vrtića „Čika Jova Zmaj“. Na samom početku razgovora, direktorica ističe da je zgrada vrtića davno napravljena. Vrtić u Foči je nedovoljno velik, ali da bi se potrudili da se prostor obezbijedi, ukoliko bi došlo do uvođenja obaveznog predškolskog programa za djecu u godini pred polazak u školu. Ističe da bi u tom slučaju vrtić radio i u nekoliko smjena, jer imaju kvalitetan kadar, no najvećim problemom smatra nedostatak finansijskih sredstava za ove namjene. Općina trenutno nije u prilici da obezbijedi dovoljno sredstava za obuhvat sve djece predškolskim programom i da lokalne zajednice općenito ne bi mogle same iznijeti izdatke za tu namjenu i da bi im za to bila potrebna finansijska pomoć od strane Ministarstva i Vlade.

Prema mišljenju direktorice Radović, u Foči postoji tendencija opadanja broja djece koja borave u vrtiću zbog pada nataliteta, kao i zbog porasta nezaposlenosti (prošle godine je bilo 70-ero djece u vrtiću, a ove godine ima samo 50-ero djece). Tromjesečni predškolski program za djecu u godini pred polazak u školu, u Foči se organizuje već 5-6 godina, u periodu od 15. marta do 15. juna svake godine, uz podršku Javnog fonda za dječiju zaštitu. CIVITAS je također pomogao u organizovanju besplatnih radionica za djecu u ruralnim sredinama, na koje je odaziv djece bio veoma dobar, uz veliko zadovoljstvo roditelja i odgajatelja iz vrtića, koji su radili sa djecom.

Predstavnik Općine, Petko Ivanović, samostalni stručni saradnik za društvene djelatnosti, ističe da općina „nema inspeksijske ingerencije kada je u pitanju provođenje zakona.“

Također dodaje da su u općini ključne poteškoće, za proširenje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, materijalni i prostorni problemi.

Roditelji čija su djeca uključena u neki predškolski program

Niko od prisutnih roditelja nema informaciju o Okvirnom zakonu za predškolski odgoj i obrazovanje, iako se svi slažu da je veoma potreban. Ističu da provođenje ovog Zakona u njihovoj općini nije obavezno, niti su sva djeca obuhvaćena obaveznim programom. Predškolski program, koji se u njihovoj općini organizuje, se plaća 50 KM, a za taj novac djeci nije obezbijeđena čak ni užina. Ne znaju da li ima bilo kakvih planova u Općini u vezi sa Okvirnim zakonom i pripremnim programom. Predlažu da obavezni predškolski program treba da traje bar jednu školsku/pedagošku godinu, jer je period od tri mjeseca prekratak.

Od institucije, u kojoj borave njihova djeca, očekuju kvalitetno obrazovanje i rad sa djecom.

Odgajatelji

Četiri prisutna odgajatelja i jedna učiteljica već imaju informaciju o Okvirnom zakonu za predškolski odgoj i obrazovanje, ali nisu imali priliku da ga pročitaju i protumače. Svi se slažu da je taj Zakon potreban i da predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu treba da bude obavezujući. Implementacija ovog Zakona i organizovan rad sa djecom bi doprinijeli boljoj socijalizaciji djece, sticanju elementarnih znanja i vještina djece pred polazak u školu, „značajno bi se uticalo na razvijanje dječijih kognitivnih sposobnosti i djeca bi bila spremnija na ozbiljnije školske obaveze“. Na njihovom području se Zakon provodi djelimično, a ne znaju da li u Općini ima bilo kakvih planova u vezi sa dosljednom primjenom ovog Zakona. Poznato im je da je općinski vrtić organizovao rad sa dvije grupe predškolaca, u Foči i Miljevini.

Predlažu da se učine svi potrebni naponi kako bi se blagovremeno prevazišli problemi materijalne prirode za implementaciju programa. Sve drugo, neophodno za rad sa djecom, postoji u vrtiću i izvan vrtića. Odgajatelji bi radili i produženo radno vrijeme, rad bi se mogao organizovati u dvije ili tri grupe, kao i u različitim smjenama, a u Miljevini i Brodu već postoji i edukovan kadar.

Smatraju da bi država trebala pomoći u finansiranju programa, minimalno sa polovinom od ukupne cijene, a drugu polovinu da finansira Općina. Misle da se zakoni trebaju poštovati i da bi bilo moguće da se on implementira, pošto već postoje odgovarajući prostori za djecu i dovoljno kadra za provedbu odgojno-obrazovnih aktivnosti.

Navode svoje iskustvo u radu sa djecom na pripremnom tromjesečnom programu i smatraju da nije dovoljno raditi sa djecom u godini pred polazak u školu samo tri mjeseca. Mišljenja su da je „i to bolje nego ništa“. Na osnovu iskustva navode da djeci treba vremena za adaptaciju, pa su predviđene aktivnosti dosta „zgusnute“ u kratkom vremenskom periodu. Budući da djeca nisu imala iskustava sa organizovanim odgojno-obrazovnim radom i da se neka od njih, naprimjer, nikada ranije nisu susretala sa didaktičkim igračkama, boje se da ponekad ne opterete djecu količinom sadržaja i novih informacija.

Obrazovnim vlastima poručuju da je rani rast i razvoj djeteta veoma bitan i da tu činjenicu treba iskoristiti.

5.1.7. GRADIŠKA

Općinu Gradiška naseljava 62.000 stanovnika, od kojih je 18.000 na gradskom području. Općina ima 69 sela, organizovanih u 53 mjesne zajednice. Na području općine radi sedam centralnih osnovnih škola, u čijem sastavu je 31 područna škola, od čega su tri osmorazredne i 28 četvororazrednih. U sistemu razgranate školske mreže, osnovnim obrazovanjem je obuhvaćeno 5.300 učenika.

Početak implementacije Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju na području općine Gradiška očekuje se do 2020. godine i to kroz širenje mreže postojećih kapaciteta kako u gradu tako i u ruralnim područjima. Preciznih planova za sada nema, prvenstveno zbog nedostatka materijalnih sredstava, opreme i stručnog kadra, a zato je potrebna pomoć i podrška Vlade i resornog ministarstva, ističe Dragana Grahovac, direktorica Javne ustanove za predškolski odgoj i obrazovanje djece „Lepa Radić“.

Vrtići u Gradišci rade punim kapacitetom. Ekonomska cijena vrtića je 350 KM, a roditelji plaćaju 120 KM. Alternativni programi ne postoje, kao ni posebne strategije za pomoć djeci ugroženih grupa.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Grupa roditelja, čija djeca pohađaju vrtić, je, već na samom početku, iskazala izuzetno zadovoljstvo vrtićem i uvjerenje da je predškolski odgoj i obrazovanje izuzetno važno za razvoj djece. Za član Zakona, kojim se reguliše obavezno pohađanje predškolskih programa, čulo je nekoliko roditelja, iz medija, ili od drugih roditelja i izuzetno ga podržavaju, naglašavajući potrebu djece za razvijanjem samostalnosti, socijalizacijom, sticanjem raznih vještina, sticanjem radnih navika i dr.

Kada je u pitanju implementacija Zakona, roditelje najviše brine kako će uskladiti svoje obaveze i vrijeme sa obavezama djeteta, te da li će tri mjeseca biti dovoljno da se djeci pruži sve potrebno. Kao i sve ostale roditelje, koji su učestvovali u istraživanju, zanima ih način finansiranja programa i sve druge relevantne informacije.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade u vrtiću u Gradišci, upoznati su sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju i slažu se da je obavezan obuhvat djece godinu dana pred polazak u školu veoma važan i potreban, kako bi svako dijete imalo jednake šanse i lakše se prilagodilo školskim obavezama.

Kako nas uvjeravaju odgajatelji, većina djece u Gradišci obuhvaćena je predškolskim programima u vrtićima i igraonicama, ali smatraju da država treba obezbijediti jednake uslove svakom djetetu, podržati i privatne vrtiće i osigurati finansijska sredstva za realizaciju programa za svu djecu.

Odgajatelji smatraju da je stručno usavršavanje uvijek potrebno, te da je djeci nužno pružiti kvalitetan odgoj i obrazovanje kroz program koji „dozvoljava odgajateljima slobodu izbora, i u kojem su djeca nosioci aktivnosti, te koji je podređen njihovom napredovanju“. Godinu dana pred polazak u školu važno je, prema njihovom mišljenju, kod djece razvijati socijalne vještine, samostalnost, radne navike, kulturno-higijenske navike, vještine komunikacije i dr.

Pravovremeno i adekvano informisanje i aktivno uključivanje roditelja u rad vrtića odgajatelji smatraju izuzetno značajnim, ali nemaju dovoljno konkretnih ideja kako to učiniti.

Odgajatelji su htjeli naglasiti da je rano uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje važno za svako društvo, a sada je, prema njihovom mišljenju, veoma zanemareno i zapostavljeno, te smatraju da se nedovoljno uvažava njihovo mišljenje, i da se vrtići nedovoljno posjećuju.

5.1.8. KOTOR-VAROŠ

Prema procjenama Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske u općini Kotor-Varoš živi oko 20.000 stanovnika, a općinu čine 42 naseljena mjesta.

Na području općine Kotor-Varoš, Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, prema riječima Enise Božičković, predsjednice Skupštine općine Kotor Varoš, još uvijek nije zaživio kao obavezan, „*ali zna da je obavezno*“. U Kotor-Varoši samo je 29-ero djece u starijoj vrtićkoj grupi, a u prvom razredu, na području općine, upisano je 280-ero djece. Još uvijek nije predviđen 100% obuhvat djece predškolskog uzrasta obavezanim predškolskim odgojem i obrazovanjem, a ključne poteškoće za implementaciju su finansiranje, razuđenost općine i nezaposlenost roditelja. Za sada nisu razmišljali o pripremnom programu, jer još uvijek nije zakonska obaveza. Od potrebnih resursa imaju prostor, a finansijska pomoć, za opremanje istog, je veoma potrebna.

Kako ističe predsjednica Skupštine, najveću korist od pripremnog programa imala bi djeca, zbog bolje socijalizacije, a roditelji bi imali pomoć od strane stručnih edukatora. Nema konkretnih planova „ali u Strategiji razvoja općine za 2010-2020. godinu planirana je izgradnja dnevnog boravka za djecu pred polazak u školu“, što bi zasigurno povećalo stepen obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem. Smatra da bi se sve potrebne pripreme trebale uraditi timski, ukoliko dođe do političke odluke o obaveznom uključivanju petogodišnjaka u predškolski program.

Zasada imaju dovoljno odgajatelja ali, za potrebe programa, mogli bi se dodatno educirati i učitelji. Roditeljima treba objasniti koja je svrha programa i koju bi korist imala djeca od istog. U ovom momentu, predlaže, trebalo bi raditi na senzibilizaciji roditelja za važnost predškolskog odgoja i obrazovanja. Nema tačne informacije o ekonomskoj cijeni boravka u vrtiću, osim da Općina godišnje izdvoji 220.000 KM za potrebe vrtića.

Alternativni programi: UNICEF - integrisani centri putem kojeg određeni broj djece prima usluge.

Roditelji djece koja pohađaju vrtić

Većina prisutnih roditelja, njih 12, nije čulo za Okvirni zakon, a neki su imali djelimičnu informaciju da su petogodišnjaci, u toku prošle godine, tri mjeseca pohađali vrtić. Mišljenja roditelja u vezi s ovim Zakonom su podijeljena. Neki misle da je to dobro za djecu, dok se većina ne slaže, uz argumentaciju

da je to prerano za dijete, kao i da bi to njima stvorilo dodatne obaveze (odvođenje i dovođenje djece). Niko od prisutnih roditelja ne zna kako se provodi Okvirni na njihovom području, jedino misle da je samo 5% djece obuhvaćeno predškolskim odgojem i obrazovanjem u vrtiću. Djeca u godini pred polazak u školu nisu obuhvaćena obaveznim predškolskim programom. Nije im poznato da li postoje bilo kakvi planovi u općini u vezi sa ovim pitanjem. Smatraju da cijela inicijativa treba da krene od načelnika općine. Stepenn uključenosti djece bi, po njihovoj procjeni, bio veći ukoliko je program besplatan, ako bude organizovan prevoz za djecu iz ruralnih područja i ukoliko se organizuje u najbližim školama. Primjetan je strah od organizacije programa u neuslovim prostorijama.

Informacije koje bi voljeli imati o obaveznom predškolskom programu su u vezi s tim šta će djeca raditi, po kojem programu, mogu li se djeca iz pripremnog programa „uklopiti“ sa djecom koja su pohađala vrtić, koliko će dugo trajati dnevne obaveze, hoće li imati hranu i ko će raditi sa djecom. Smatraju da bi bilo najbolje kada bi program trajao tri mjeseca i to neposredno prije početka škole. Najviše ih brine hoće li se obezbijediti odgovarajući prostor za djecu.

Po mišljenju roditelja, djeca bi prije polaska u školu trebala da razviju i steknu određene poželjne navike, da se znaju organizovati, da razviju samopouzdanje, da nauče držati olovku u ruci, da uče da dijele stvari i igračke sa drugom djecom i sl..

Roditelji bi trebali biti uključeni u program kako bi bili upoznati sa onim šta i kako njihovo dijete uči i sadržajem koji usvaja. Potrebna im je edukacija u vezi sa razvojem i odgojem djece.

Odgajatelji

Prisutni odgajatelji, njih šest, kao i jedan učitelj, znaju za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, a informaciju su dobili od svog direktora. Pomenuli su i sličan „igraonički program“ koji se realizovao u periodu od 1999. do 2006. godine, finansiran od strane Javnog fonda za dječiju zaštitu, a koji se provodio u proljetnim mjesecima, u dužini od tri sata sedmično u trajanju od 3 mjeseca. Njime su bila obuhvaćena djeca koja ne pohađaju vrtić, kao i djeca iz socijalno ugroženih porodica. U kasnijoj fazi igraoničkog programa roditelji su participirali u finansiranju, pa su tako prošle godine organizovali, uz roditeljsko plaćanje, isti program za petogodišnjake. Ne znaju kako se Okvirni zakon implementira u njihovoj općini i smatraju da nisu sva djeca obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem, a glavni razlog je finansiranje, jer roditelji plaćaju po 100 KM mjesečno za boravak djeteta u vrtiću. Mišljenja su da u Općini nema nikakvih planova u vezi sa ovi Zakonom. Pokrenuta je inicijativa Centra mladih da organizuju program za djecu predškolskog uzrasta, ali ih Općina nije podržala, jer „općinari smatraju da teret ranog obrazovanja mogu da preuzmu nevladine organizacije, ali to su projektne aktivnosti koje traju dva-tri mjeseca i kada finansijer ode, gase se.“

Predlažu kao neophodno uključiti djecu iz ruralnih sredina u program predškolskog odgoja i obrazovanja i da je za svu djecu potrebno obezbijediti odgovarajući prostor i sredstva za rad.

Odgajatelji smatraju da im za rad sa djecom u pripremnom programu ne treba dodatna edukacija jer su potrebne kompetencije stekli na fakultetu. Kvalitetan program, po njihovom mišljenju, je onaj program koji je prilagođen uzrastu, različitostima djece i u kome djeca imaju mogućnost izbora. Dobar program također podrazumijeva i dobre materijalne uslove.

Roditelji trebaju informacije, prije svega, o tome je li program obavezan ili ne, kao i koje su koristi za njihovo dijete, o značaju učenja u tom periodu, da li je program besplatan i sl.

U njihovim vtićima pripremaju djecu za polazak u školu kroz socijalizaciju, razvijajući im samopouzdanje, samostalnost, podstiču rad u grupi, poštovanje drugih, uče ih odgovornosti, vježbaju grafomotoričku spretnost,...

5.1.9. LAKTAŠI

Na području općine Laktaši, prema nezvaničnim procjenama, živi preko 40.000 stanovnika. U općini djeluje jedan vrtić smješten u objektu koji je nedavno saniran i opremljen, sa ukupnim kapacitetom za 175-ero djece. Dograđen je i dodatni objekt u Glamočanima, kao područna jedinica istog vrtića. Kapacitet ovog vrtića je 86-ero djece. U ovoj općini postoje i četiri osnovne škole, sa pet područnih škola, u kojima osnovno obrazovanje stiže oko 3.300 učenika.

Na području općine Laktaši, prema podacima sa kojima raspolaže Milan Gvozderac, stručni saradnik za privredu i društvene djelatnosti, stepen obuhvata djece predškolskog uzrasta za organizovanim odgojem i obrazovanjem je daleko najveći u okruženju i iznosi ukupno 45,78% djece. Od ukupno 397 djece koliko ih je upisano u prvi razred, 104 je boravilo u vrtiću, a 70 u igraonicama (tri sata dnevno, tri mjeseca). Još uvijek nema naznaka kada će početi implementacija Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje. Za uspješnu realizaciju ovog programa potrebno je izgraditi nove vrtiće, obezbijediti materijalnu podršku od strane Ministarstva, uraditi sanaciju i preuređivanje nekih neiskorištenih prostora. Srednjoročnim planom općine Laktaši, planirana je izgradnja objekta za jaslice i još dva vrtića u ruralnom području.

Efekti programa za obavezan predškolski odgoj i obrazovanje, po mišljenju stručnog saradnika Gvozderca, bi bili višestruki, a to bi značilo da su djeca bolje socijalizirana, samostalnija, emocionalno zrelija, sa razvijenim sposobnostima i sa potrebnim vještinama za polazak u školu. To bi trebalo ponuditi kvalitetan program koji bi, pored kvalifikovanog kadra, podrazumijevao i siguran i dobro opremljen prostor za rad sa djecom.

U Laktašima je ekonomska cijena vrtića po djetetu 300 KM, ali u prosjeku roditelji plaćaju po 120 KM. Djeca iz višečlanih porodica i porodica samohranih roditelja plaćaju 100 KM, za treće dijete iz porodice i za djecu ratnih vojnih invalida, vrtić je besplatan.

Alternativni programi:

- UNICEF – Integrisani centar za rani rast i razvoj.
- Omladinski centar realizuje programe za djecu sa posebnim potrebama.

Roditelji djece koja pohađaju vrtić

Prisutni roditelji, njih ukupno osam, već su upoznati sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, a informaciju su dobili od poznanika. Također, svi podržavaju ovu zakonsku odluku i naglašavaju potrebu da se djeca adekvatno pripreme za polazak u školu. Nemaju tačnu informaciju da li se i kako ovaj Zakon provodi u Laktašima.

Na osnovu podataka koje roditelji imaju, djeca u godini pred polazak u školu, dosada nisu bila obavezna da pohađaju vrtić, ali je veći broj djece imao priliku da dobije potrebnu „pripremu“ u vrtiću ili igraonicama, koje organizuju aktivnosti upravo za ovu svrhu. Nisu upoznati da li Općina ima konkretne planove za implementaciju ove zakonske odluke. Svi roditelji misle da oni ne mogu utjecati na konačnu odluku za početak ovog programa, jer vjeruju da je potrebno zadovoljiti određene materijalne uslove, a to je u nadležnosti društva.

Roditelje prvenstveno zanima ko će raditi sa djecom, koliko će se plaćati, koliko traje program, način na koji će se program provoditi. Najbolje vrijeme za realizaciju programa, po njihovom mišljenju, je tri mjeseca pred polazak u školu, odnosno nakon obavljenog sistematskog pregleda za polazak u školu, u aprilu.

Kada je u pitanju realizacija ovog programa, roditelje najviše brine ima li Općina dovoljno sluha za ovaj program i kakvi su uslovi za njegovo provođenje (prostor, finansiranje, stručni kadar i prevoz djece).

Smatraju da bi djeca prije polaska u školu trebala imati potrebne socijalne vještine, da su samostalna, da posjeduju određena predznanja, da imaju priliku da se igraju i razvijaju motoriku. Očekuju

profesionalne i kreativne odgajatelje, koji su otvoreni za saradnju sa roditeljima i koji imaju korektan odnos sa djecom.

Roditelji su jednoglasni kada je u pitanju potreba za njihovo uključivanje u ovaj program i mišljenja su da bez dobre saradnje roditelja i odgajatelja maksimalan napredak djece nije moguć. Saradnja bi trebala biti svakodnevna, učesćem u radionicama, u organizaciji priredbi, u direktnom radu sa djecom, prilikom organizovanja proslava i izleta.

U svom domu, većina roditelja kontinuirano radi sa djecom: čitajući djeci, pričajući priče, razgovarajući na određenu temu, koja je djeci zanimljiva, crtajući i podstičući djecu da razvijaju svoje potencijale. Roditelji smatraju da bi im bolja materijalna situacija pomogla da bolje utječu na razvoj svoje djece i njihovu pripremu za polazak u školu, kao i stručna pomoć, koju bi dobili putem radionica, konsultacija ili literature.

Obrazovnim vlastima bi poručili da usvoje zakon za obavezan predškolski odgoj i obrazovanje, obezbijede potrebna sredstva za ovaj program, školuju kvalitetan kadar i da ne zanemaruju predškolsvo. Smatraju da društvo malo ulaže u djecu.

Odgajatelji

Odgajatelji su upoznati sa Zakonom kroz razgovor sa direktoricom ustanove. Svi odgajatelji, njih ukupno osam, saglasni su da je obavezno uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu veoma važno jer je „predškolsvo temelj cjeloživotnog učenja, djeca se kvalitetnije pripremaju za školu, postižu dva puta bolje rezultate u školi, brže se adaptiraju, slobodnije komuniciraju, bolje se snalaze u školi, djeca su samostalnija, samopouzdanija, razvijenija im je sitna motorika“.

Za realizaciju obaveznog predškolskog programa, odgajatelji predlažu da se adaptiraju neiskorišteni prostori, osmisli kraći boravak u vrtiću, organizuju igraonice u toku cijele godine, organizuju edukacije za roditelje i sl. Najviše ih brine što roditelji nisu svjesni značaja ranog učenja, zatim pitanje obezbjeđivanja potrebnog prostora za svu djecu, te što programi u vrtićima i školama nisu usaglašeni, ko će finansirati i obezbijediti potreban kadar i dr.

5.1.10. LOPARE

Općinu Lopare čine 33 naseljena mjesta, organizovana u 25 mjesnih zajednica, u kojima živi oko 17.000 stanovnika.

U općini Lopare, kako navodi Ljiljana Savić – Kerović, saradnica za lokalno-ekonomski razvoj, već su upoznati sa Okvirnim zakonom za predškolski odgoj i obrazovanje. Na području ove općine, oko 30-40% djece predškolskog uzrasta obuhvaćeno je predškolskim odgojem i obrazovanjem. Općina ima za cilj da sva djeca prođu kroz neophodnu predškolsku pripremu za školu, ali ključna poteškoća je nedostatak odgovarajućeg prostora, jer u cijeloj općini Lopare radi samo jedan dječiji vrtić, što znači da su djeci iz ruralnih sredina uskraćene prilike da borave u vrtiću. Tome treba dodati i podatke o veoma teškoj ekonomskoj situaciju u kojoj se nalaze roditelji. Ove poteškoće se, prema riječima saradnice Savić-Kerović, mogu prevazići samo sistematskim rješavanjem problema uz veće angažovanje državnih institucija koje bi, prvenstveno finansijski, pomogle implementaciju programa, te zajedničke projekte (angažovanjem raznih obrazovnih institucija) kojim bi se u područnim školama omogućila djeci realizacija predškolskih programa. Potrebni resursi za implementaciju ovog Zakona su, prema riječima Savić-Kerović, od državnih do općinskih, kao i moguća sredstva domaćih i stranih donatora, jer općina Lopare spada u rang najnerazvijenih općina u Republici Srpskoj, sa malim mogućnostima za budžetska izdvajanja. Očekivani efekti primjene ovih aktivnosti bi bili ostvarivanje jednakog pristupa obrazovanja za svu djecu, bolja saradnja između svih aktera obrazovnog procesa, kao i potreba za usavršavanjem obrazovnih programa i kontinuiranom edukacijom lica koja ih

provode kako bi se sistem što više prilagodio djeci i njihovim potrebama. Za djecu iz marginalizovanih grupa do sada nije realizovan nikakav program, niti postoje bilo kakve subvencije.

U ovom momentu program predškolskog obrazovanja realizuje dječiji vrtić u skladu sa zakonskim odredbama i daje ga na usvajanje Skupštini općine Lopare. U općini smatraju da je neophodno započeti obrazovanje djece na ovaj način, prilagođen dječijim mogućnostima i potrebama, kako bi se djeca bolje pripremila za dalje školovanje, a posebno ističu potrebu ovog programa za djecu iz ruralnih sredina. U evaluciji programa bi trebali učestvovati svi: roditelji, odgajatelji, nastavnici iz osnovnih škola, predstavnici općine i drugih lokalnih institucija.

Roditelji su dobili informaciju da je riječ o obaveznoj, zakonom definisanoj aktivnosti koja je veoma važna za dijete, a koja se realizuje u vrtiću ili školi, traje 3 mjeseca svakog radnog dana po 3 sata i da se aktivnosti realizuju u adekvatnom prostoru.

Ekonomska cijena boravka u vrtiću za cjelodnevni boravak je 300 KM, roditelji plaćaju 100 KM, a za trosatni boravak djeteta 30 KM. Roditelji koji imaju četvoro ili više djece, oslobođeni su plaćanja.

Odgajatelji

Prisutni učitelji iz osnovne škole, njih četiri, i jedna odgajateljica iz vrtića, upoznati su sa obavezom da djeca predškolskog uzrasta pohađaju predškolski program u godini pred polazak u školu, a informaciju su dobili putem medija. Svi su saglasni da je to neophodno jer je primjetna razlika, na početku školske godine, između djece koja su pohađala neki predškolski program i djece koja nisu pohađala nijedan program. Zakon se ne provodi za svu djecu. Zavod za dječiju zaštitu je finansirao igraonice za djecu predškolskog uzrasta u trajanju od dva mjeseca, u 2005. godini. Zbog neadekvatnih materijalnih uslova, nakon toga, igraonice su organizovane samo u područnim školama.

Učitelji naglašavaju da su prošle godine imali drastičan pad upisa djece u prvi razred, skoro 50% u odnosu na prethodnu školsku godinu. Razuđenost područja i velika udaljenost do škole je problem za organizovanje pripremne nastave na području općine Lopare. Evidentno je postepeno „gašenje sela“ i većinom je samo po jedno dijete u prvom razredu. Općina nema sredstava za prevoz djece do Lopara.

Vrtić, prema njihovim riječima, svake godine predlaže plan Općini za realizaciju pripreme djece za školu. Smatraju da bi bilo dobro da se taj program i dalje realizuje.

Brine ih nedostatak materijalnih sredstava, smanjen broj djece, kao i stavovi roditelja, u vezi s obavezanim uključivanjem djece u predškolski odgoj i obrazovanje. Odgajatelji ne trebaju dodatnu obuku za rad u pripremnom programu, dok je za učitelje neophodna.

5.1.11. NOVI GRAD

Novogradska ima 48 naselja, od kojih je jedno naselje gradsko (Novi Grad), četiri naselja su mješovitog tipa, a ostalo su seoska naselja. Novi Grad, prema podacima sa kojima raspolaže Borivoje Japudža, saradnik za obrazovanje, spada u red najnerazvijenijih općina sa 25.000 od 28.000 stanovnika i 5.000 nezaposlenih, od ukupnog broja radno sposobnog stanovništva.

Na području općine Novi Grad, implementacija Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju nije zaživjela kroz obavezan program predškolskog odgoja i obrazovanja, jer poštuju zakone Republike Srpske, a po tim zakonima, to još uvijek nije obavezno. U vrtiću u Novom Gradu, za sada, boravi 58-ero djece, od jaslčkog do predškolskog uzrasta. Borivoje Japudža, saradnik za obrazovanje, ističe da je veoma teško govoriti o tačnom procentu obuhvata djece, jer nema popisa stanovništva, a matične službe su neumrežene. Novi Grad nema porodilište pa se djeca uglavnom rađaju u Prijedoru ili Banja Luci, tako da nemaju bazu podataka. U ovom momentu nemoguće je govoriti ili planirati 100% obuhvat djece, jer nema dovoljno finansijskih sredstava: „Privreda ne radi, roditelji ne rade, u budžetu je malo sredstava. Jedino što imamo je to da u gradu raspolažemo sa

objektom i kadrom.“ U općini nemaju konkretnih planova u vezi sa implementacijom Okvirnog zakona, a očekuju pomoć i podršku iz Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske. Program bi bio od velike koristi za svu djecu, a naročito za djecu iz ruralnih sredina. Smatra da bi ovaj program pomogao djeci u pripremi za polazak u školu, jer bi djeca bila emotivno, socijalno i intelektualno spremnija za školske obaveze.

Roditelji bi trebali znati šta njihova djeca uče i kako napreduju. Njih, u ovom momentu, zanima da li je program besplatan ili bi roditelji morali plaćati.

Brine ga bezbjednost djece, jer smatra da u vrtićima nisu najbolji uslovi za rad, te da nijedan vrtić nema obezbijeđen nadzor. U tom kontesktu dodaje da, ukoliko u jednom objektu boravi veliki broj petogodišnjaka, to bi bilo „strašno po djecu“. „Mnogo djece na malom prostoru je veliki izazov i morali bismo da radimo i sa drugim službama, npr. da zatvorimo jedan dio ulice.“ Također ga brine i finansiranje, jer je općinski budžet mali.

Ekonomska cijena boravka u vrtiću je 300 KM, a roditelji plaćaju 100 KM. Pored teške situacije imaju subvencije, a to bi značilo da, ukoliko u vrtić iz jedne porodice ide dvoje djece, roditelji plaćaju 30%, a za troje 50%. Za porodice sa četvoro ili više djece postoji mogućnost besplatnog boravka u vrtiću. Na taj način se stimuliše natalitet i uključuju djeca iz marginalizovanih grupa.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Niko od prisutnih roditelja, njih ukupno devet, nije čuo za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, ali svi se slažu da bi to bilo dobro za svako dijete, jer je to dobra prilika da djeca nauče da žive u kolektivu i sa svojim vršnjacima, jer nemaju dovoljno vršnjaka u svom okruženju, te da predškolski odgoj i obrazovanje pomaže u adaptaciji djece za boravak u školskom prostoru. Ne znaju kako se na njihovom području provodi ovaj Zakon i misle da nisu sva djeca predškolskog uzrasta obuhvaćena ovim programom. Nije im poznato da li Općina ima bilo kakvih planova po ovom pitanju. Glavni razlog, što djeca ne idu u vrtić, je loša ekonomska situacija u gradu i u porodicama.

Prije početka programa roditelji bi željeli znati: šta će djeca raditi, po kojem programu, hoće li rad biti organizovan kroz igru, te ko će raditi sa djecom. Najbolje vrijeme za početak programa je, kako navode, neposredno prije početka škole. Brine ih nepostojanje odgovarajućeg prostora, kadra, kao i finansiranje programa.

Smatraju da bi dijete, prije polaska u školu, trebalo biti otvoreno, samostalno, sigurno, da usvoji pravila ponašanja, razvije koncentraciju, kao i da zna šta se od njega očekuje. Roditelji bi trebali biti uključeni u pripremni program, jer bi svaki roditelj želio znati kako njegovo dijete napreduje.

Obrazovnim vlastima poručuju da za petogodišnjake obezbijede besplatan program predškolskog odgoja i obrazovanja, a za djecu iz ruralnih sredina da obezbijede odgovarajući prostor za igru i rad.

Odgajatelji

Većina prisutnih odgajatelja čula je za Okvirni zakon koji predviđa obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, uglavnom kao nezvaničnu informaciju, putem medija ili od poznanika. Slažu se da je takav zakon „apsolutno potreban i da predškolstvo treba biti obavezno.“ Smatraju da bi od toga svi imali korist: djeca, roditelji i škola, jer bi djeca bila: samostalnija, spremnija za školske obaveze, sigurnija i socijaliziranija. Prema njihovoj procjeni, koristi bi imao i vrtić jer, kako navode, nekada je u vrtiću boravilo po 300 djece, a danas samo njih 58-ero.

U njihovoj općini nisu sva djeca obuhvaćena programima za predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, a glavni razlozi zato su: loša finansijska situacija, nezaposlenost roditelja i loše stanje privrede. U općini, zasada nema planova za uvođenje ovakvog programa. Navode da su već razgovarali sa predstavnicima općine u vezi s pokretanjem inicijative za tromjesečni i trosatni program za petogodišnjake. To je u fazi pripreme, jer iz vrtića još uvijek nisu definisali kada i kako bi

osmislili rad sa djecom. Smatraju da bi vrtići morali organizovati rad sa djecom u godini pred polazak u školu, a ne škole.

Predlažu da bi vrtići mogli pomoći realizaciju ovog programa tako što će organizovati rad u poslijepodnevnim satima (za petogodišnjake) i tražiti pomoć donatora. Brinu ih finansijska sredstva i nedovoljna informisanost roditelja o značaju predškolskog uzrasta.

Roditelje treba uključiti u proces i upoznati ih sa podatkom da je riječ o obaveznom programu, kao i ponuditi sve informacije potrebne roditeljima.

U vrtiću djecu pripremaju za polazak u školu kroz učenje i razvijanje sljedećih kvaliteta: samostalnost, samopouzdanje kroz igru i rad u grupi, učeći ih pri tom toleranciji, te usvajanju zdravstveno higijenskih navika.

5.1.12. PRIJEDOR

Općina Prijedor ima 49 mjesnih zajednica a broj stanovnika, prema nezvaničnim procjenama, je 100.000. Danas na području općine radi dječiji vrtić sa pet radnih jedinica, u kojima boravi oko 500 djece predškolskog uzrasta, te dvanaest osnovnih i šest srednjih škola sa oko 12.000 učenika. U Prijedoru postoji potreba za otvaranjem novih vrtića, i to je jedan od prioritarnih zadataka u Strategiji razvoja općine u narednih pet godina. Planira se izgradnja dva vrtića u novim naseljima, jer su sadašnji kapaciteti nedovoljni, s obzirom na potrebe.

Na području općine Prijedor, kako ističe Olivera Rosić, saradnica iz oblasti obrazovanja u Odjeljenju za društvene djelatnosti, Okvirni zakon za predškolski odgoj i obrazovanje nije još uvijek zaživio, ali u Odjeljenju znaju da je predškolsko obavezno za djecu u godini pred polazak u školu. U Prijedoru je trenutno 29% djece, u godini pred polazak u školu, upisano u cjelodnevni program dječijeg vrtića. Procjena populacije djece u godini pred polazak u školu je oko 220, na osnovu upisa djece u prvi razred osnovne škole. Bilo bi u interesu svih da je obuhvat djece 100%, ali u općini postoje ograničenja: nedovoljno finansijskih sredstava, nedostatak prostora i kadra. Pored finansiranja, teritorijalna razuđenost je velika poteškoća, jer općina zauzima prostor od oko 800 km²; neka sela su udaljena i po 40 km², pa je veoma teško dovesti djecu u centar grada. Međutim, škole i mjesne zajednice u ruralnim sredinama bi se lako mogle prilagoditi i organizovati odgojno-obrazovni rad sa petogodišnjom djecom. Mnoge škole su obnovljene, tako da se za ove potrebe može adaptirati prostor u njima.

Pored toga, problem je u kadru jer nema dovoljno educiranih odgajatelja. Ističe da kada bi imali konkretan program i plan uključivanja djece u predškolski program, imali bi i ideja, a neophodno bi bilo i da se u lokalnom budžetu odvoji namjenska stavka za petogodišnjake. Važno bi bilo vršiti i stalnu edukaciju roditelja u ruralnim sredinama i roditelja iz marginalizovanih grupa jer se u Prijedoru, kao opravdan i efikasan, pokazao projekt edukacije roditelja romske nacionalnosti. Inicijativa treba da dođe i od roditelja i NVO, jer imaju pozitivna iskustva sa organizacijom „Save the Children“ iz 1997. godine.

U Igraoničkom programu, koji se ranije organizovao, akcent je bio na djeci iz marginalizovanih grupa. Međutim, kada se sada ovaj program realizuje u vrtiću, ide na konkurs, te roditelji djece petogodišnjaka participiraju u programu. Prošle godine je, kako navodi, bilo tri grupe djece koja dolaze iz situiranih porodica, jer roditelji finansiraju boravak u vrtiću. Program predškolskog odgoja i obrazovanja pripremio je Republički pedagoški zavod, a isti se realizuje u javnoj predškolskoj ustanovi, u tri dječija vrtića. Očekivana su sredstva od Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, ali dosadašnja praksa govori da su roditelji sve finansirali, dok su vrtići dali prostor i opremu. Odgajatelji su dodatno obučeni. Program je prošle godine trajao četiri mjeseca, od februara do maja. Participacija roditelja za boravak djeteta u vrtiću iznosi 120 KM. Općina za predškolsku ustanovu finansira opremu, materijal, tekuće održavanje, komunalije, izgradnju. U općini izdvajaju sredstva za subvencioniranje koja iznose 20.000 KM za potrebe djece korisnike socijalnih prava.

Alternativni programi:

„U Prijedoru ima mnogo NVO, ali se niko ne bavi predškolskom djecom. Na konkursima koje otvara Općina za NVO projekte, dosada se niko nije pojavio sa projektima podrške odgoju i obrazovanju male djece. Općina svake godine donosi prioritete. Ove godine je prioritet obrazovanje, ali se obično izaberu programi za edukaciju. Možda sa NVO treba više raditi da se oni otvore prema ovom uzrastu, da naprave dobar projekt i da ih općina finansira. U maju 2010. je išao konkurs, gde se javilo oko 35 NVO, a odobreno je 8-9 projekata.“

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Većina prisutnih roditelja nije bila upoznata sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, niti sa članom koji predviđa obavezno uključivanje petogodišnjaka u pripremni program. Svi smatraju da bi djeca trebala pohađati vrtić, i to ne samo jednu godinu nego više godina, i da je to jako važno za razvoj djeteta. Smatraju da postoje velike razlike između djece koja su išla u vrtić i ona koja nisu, a koje su vidljive onda kada djeca pođu u školu („velike su razlike među djecom pri igranju i upućeniji su u ono što ih očekuje u školi“, kažu učitelji). Ne znaju da li ima planova o većem obuhvatu djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Općini.

Svi su odgovorili da misle da nisu sva djeca obuhvaćena pripremnim programom. Nešto znaju iz svog okruženja o djeci koja ne idu u vrtić, zato što im majke ne rade, nešto na osnovu ličnih iskustava. Razloge koje navode su: ne postoje uslovi da se obuhvate sva djeca, nedostatak mjesta u vrtiću, mnogo mlađa djeca bi trebala da idu u vrtić, ali nema dovoljno mesta u predškolskoj ustanovi. Nejveći problem je loša materijalna situacija roditelja.

O obaveznom predškolskom programu bi željeli znati- koliko košta, koliko vremena traje i kada počinje, šta će se raditi sa djecom, da li je ono što se radi u godini pred polazak u školu usklađeno sa onim što će biti u školi, da djeci ne bude dosadno, a djeci koja ranije nisu bila u vrtiću da ne bude preteško. Najbolje vrijeme za početak i trajanje programa, po njihovom mišljenju, je nekoliko mjeseci ranije, juni najranije, jer se i dijete treba pripremiti. Ističu organizacijske probleme roditelja, jer oni rade i bilo bi opterećenje da se usaglase i organizuju u radnom vremenu. Ukoliko oba roditelja rade, morali bi angažovati dodatnu osobu da brine o djetetu izvan ta tri sata. Ljudi iz ruralnih sredina bi imali poteškoće da svoje potrebe usaglase sa rasporedom javnog prevoza, koji je obično usaglašen sa potrebama učenika osnovne škole.

Brine ih da li će Općina i vrtići imati dovoljno finansijskih sredstava za kvalitetno provođenje programa. Smatraju najvažnijim da djeca u godini pred polazak u školu prevaziđu strah prema nepoznatim ljudima i situacijama, da steknu radne navike, te da im se pomogne da lakše uče. Od institucije u kojoj se program realizuje očekuju „da institucija bude malo manje institucija, da djeca rado dolaze tu i da to bude igra. Da to bude prelaz između djetinjstva i briga koje počinju školom.“ Roditelji očekuju da budu informisani o tome o kakvom programu je riječ, kako će se organizovati rad u instituciji, i da im se ukaže kako oni mogu dati doprinos ovom programu. Očekuju otvorenu komunikaciju između ustanove i roditelja, u smislu davanja iskrenih informacija o djetetu, „da kažu i dobre i loše strane kod djeteta, šta dobro radi, a u čemu mu je potrebna pomoć.“

Roditelji bi trebali biti uključeni u rad ustanove na način da mogu davati sugestije za svoje dijete, da mogu provesti cijeli dan u vrtiću radeći nešto iz svoje struke, ili samo da provedu jedan dan u grupi kako bi se upoznali sa pripremnim programom.

Obrazovnim vlastima poručuju da bi program trebao biti obavezan i besplatan u svakom smislu, da se obezbijedi prevoz za djecu koja nemaju vrtiće u mjestu gdje žive, te da učitelji i odgajatelji više sarađuju.

Odgajatelji

Prisutni odgajatelji, njih ukupno devet, već imaju informaciju o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju. Prema njihovim riječima, „to je živa tema, ali je u raskoraku od života“. Predviđeno je da predškolski odgoj i obrazovanje budu obavezni, ali nema uslova za obuhvat sve djece. Čuli su o tome od svoje direktorice, koja je bila uključena u njegovu izradu. Direktorica ih je na aktivima redovno informisala o toj problematici. Smatraju da su zakoni često u raskoraku sa stvarnim životom. Svi se slažu da je obavezni predškolski odgoj i obrazovanje apsolutno potrebno, posebno za djecu na selu koja nemaju šanse da idu u predškolsku ustanovu. U njihovoj općini nisu sva djeca obuhvaćena pripremnim programom zbog nedostatka prostornih kapaciteta. Samo ove godine, navode, oko 50-ero djece nisu mogli primiti u vrtić. U ovom momentu je u Prijedoru za predškolski odgoj i obrazovanje potrebno više kapaciteta, a ukoliko zaživi Okvirni zakon, onda bi trebalo planirati znatno više.

U vezi sa općinskim planovima ističu da je njihova bivša direktorica bila član radne grupe, koja je radila Strategiju razvoja općine, u kojoj je razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja stavljen kao prioritet. Predviđena je izgradnja dva nova objekta, s tim da petogodišnjaci nisu izdvojeni iz populacije predškolske djece (nije zasebno planirana organizacija rada sa djecom u pripremnom programu).

Predlažu da se organizuje edukacija za roditelje: mnogi nisu svjesni važnosti ranog učenja i važnosti tog perioda za razvoj djeteta, te da država treba uvesti program finansiranja, i da se obavezno uključe i finansiraju djeca čiji roditelji ne mogu da plate boravak u vrtiću „pa se dešava da se zbog toga ispisuju“.

Prošle radne godine djeca u godini pred školu su bila uključena u trosatni odgoj i obrazovanje, ali nije bilo uslova za uključivanje sve djece, jer roditelji nisu imali sredstava da plate. Mišljenja su da je dobar program onaj koji dozvoljava slobodu izbora, koji prepoznaje dječije potrebe i gdje djeca mogu biti „nosioci programa“, i koji omogućava odgajateljima da od njega „uzimaju ono što im je potrebno kako bi kod djece razvijali elementarne sposobnosti i vještine“ (posebno kod djece koja u petoj godini života prvi put ulaze u obrazovnu instituciju, i npr. nemaju vještine pravilne upotrebe olovke).

5.1.13. RUDO

Više detalja o stanju u općini Rudo saznali smo od Bogdana Rađena, službenika Općine. Prema njegovim navodima, općina Rudo, koja pripada kategoriji izrazito nerazvijenih općina, ima 10 mjesnih zajednica, jednu gradsku i devet prigradskih, u kojima živi oko 9.000 stanovnika. U dvije sredine postoje osnovne škole, u jednoj je područna škola, dok je druga područna škola u fazi zatvaranja. Dok je prošle godine školu pohađalo 550 djece, ove godine ih je 520 i samo jedno odjeljenje djece u prvom razredu.

Institucija za predškolski odgoj i obrazovanje ne postoji u općini Rudo. Službenik Rađen nije upoznat sa situacijom u cjelini, ali prema njegovim riječima, od maja 1997. godine, uz podršku japanske vlade, otpočela je sa radom igraonica u kojoj su radile dvije odgajateljice i imale su četiri grupe po 25-ero djece. Tokom 1999. godine otvoren je novoizgrađeni objekt koji je, nažalost, uništen u požaru 2004. godine. Od tada su se aktivnosti odvijale prvo u srednjoškolskom centru, a sada u Domu kulture. Poslije 1999. godine prestala je pomoć japanske vlade, a institucija nikada nije registrovana i nema podršku općine, nego djeluje kao igraonica na tri sata. Troškove boravka u iznosu od 25 KM snose roditelji, a grupa broji svega 20-25-ero djece.

U općini ne postoji nikakav plan niti strategija razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja. Općinski službenik, Rađen, smatra da bi registracija predškolske ustanove umnogome doprinijela rješavanju problema, jer bi se onda planirala i izdvojila sredstva iz općinskog budžeta. Ovakvo stanje dovodi u lošu poziciju i djecu i porodice, ali i odgajatelje čiji status nije formalizovan, kao i cijelu zajednicu, koja postaje svakim danom siromašnija zbog sve manje rođene djece.

Roditelji

U Rudom je organizovana fokus-grupa sa roditeljima čija djeca pohađaju ovaj predškolski, igraonički program. Iako nisu upoznati sa Okvirnim zakonom, roditelji su izuzetni zagovornici uključivanja sve djece u predškolski odgoj i obrazovanje jer i sami primjećuju mnoštvo promjena i napretka kod svoje djece otkako pohađaju igraonicu. Svi roditelji su mišljenja da je u općinama, kao što je Rudo, izuzetno značajno ulagati u djecu kako „bi nas nešto podstaklo da ostanemo tu, da rađamo djecu“.

Roditelji smatraju da bi veći broj porodica bio zainteresiran da uključi djecu u predškolske programe ali da je nekima i sadašnjih 25 KM, koliko se plaća igraonica, previše. Također smatraju da djeci treba pružiti bolje uslove od trenutnih i željeli bi pomoći da se ova ustanova registruje.

Organizovanje fokus-grupa je pomoglo da se susretnu odgajatelji, učiteljica i roditelji sa predstavnikom Općine i da razmijene informacije o ovom problemu. Roditelji su voljni da nešto pokrenu, ali ne znaju kome da se obrate. Predstavnik Općine ih je uputio na Narodnu kancelariju, preko koje njihova peticija može doći na Skupštinu.

Ono što su svi izdvojili kao bitno je da sa djecom, prije polaska u školu, treba raditi na socijalizaciji, sticanju radnih navika i razvijanju pažnje, da bi se djeca oslobodila nelagode prilikom odvajanja od roditelja, da se rad sa predškolskom djecom organizuje u prostorijama škole, posebno u učionici koja je za prvi razred, jer to pomaže da djeca razvijaju pozitivan stav prema školi i „*da se ne boje škole.*“

Odgajatelji i učiteljica 1. razreda devetogodišnjeg obrazovanja

I odgajatelji i učiteljica su naglasili izuzetan značaj ranog obrazovanja i bolju pripremljenost za školu i svestraniji razvoj djece koja su pohađala predškolske programe. Slažu se sa roditeljima u tome da je u ovom periodu potrebno da djeca razviju određene vještine i navike, bez insistiranja da uče slova i sl. Smatraju da je tri mjeseca pohađanja predškolskog programa pred polazak u školu izuzetno kratak period za značajnije uspjehe.

Prema njihovom mišljenju, roditelji su izuzetno zainteresovani, što je pokazao i besplatan tromjesečni program za djecu, koji je finansirala organizacija Save the Children. Iako program nije bio obavezan, sva djeca, osim troje iz ruralnih područja, redovno su dolazila u igraonicu.

5.1.14. SOKOLAC

a Sokolac broji oko 17.000 stanovnika. Institucija za predškolski odgoj i obrazovanje Sokolac osnovana je 1981. godine, kada je i počela sa svojim radom. Kapacitet vrtića je 146-ero djece, od čega 36-ero djece jasličkog uzrasta i 110 vrtićkog uzrasta. Posljednjih godina kapacitet nije popunjen, a kao razloge navode visoku stopu nezaposlenosti, posebno mladih ljudi koji nisu u mogućnosti da djecu šalju u vrtić. U prethodnoj godini došlo je do reformskih promjena u školstvu, tako da su se šestogodišnjaci upisali u prvi razred osnovne škole, pa je broj djece u vrtiću smanjen. Škola nema dovoljno prostora, a ni adekvatnu opremu za taj uzrast, te koriste dvije radne sobe sa pratećim prostorijama i opremom u njima, koje pripadaju ovoj instituciji.

Osnovna strategija za što veći obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem na području općine Sokolac, direktno je povezana sa nacrtom Strategije o zapošljavanju roditelja, jer je materijalno stanje roditelja, prema riječima Mire Sarić, samostalne stručne saradnice za oblast obrazovanja i odgoja iz Odjeljenja za privredu i društvene djelatnosti, najbitniji faktor u stvaranju uslova za veći upis djece predškolskog uzrasta u predškolske ustanove i programe predškolskog odgoja. Trenutne aktivnosti Općine, po tom pitanju su stvaranje boljih uslova za što veći upis djece predškolskog uzrasta težeg socijalnog statusa u ove programe, jer Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Republike Srpske nije predvidio ovaj program kao obavezan, te stoga nije ni besplatan.

Program predškolskog odgoja i obrazovanja djece, godinu dana pred polazak u školu, realizuje se u vrtiću, tokom aprila, maja i juna i to u prijedpodnevnim i poslijepodnevnim satima (roditelji mogu

izabrati termin). Ovim programom je obuhvaćeno oko 50-ero djece, a pored nedostatka finansijskih sredstava, problem predstavlja „veoma mala ili nikakva razvijenost svijesti roditelja o značaju ovog programa.“ Važno je napomenuti da ovaj program trenutno niko ne finansira, već je isključivo finansiran od strane roditelja, što nije dovoljno za pokrivanje ekonomske cijene boravka djece u vrtićima. Jedan od problema je i nemogućnost iznalaženja sredstava za prevoz djece do predškolske institucije iz udaljenih naselja općine Sokolac.

Program, po kojem se trenutno radi sa djecom koja će se ove godine upisati u osnovnu školu, izrađuju odgajatelji i direktor vrtića prema uputama savjetnika za predškolski odgoj pri Ministarstvu prosvjete Republike Srpske. Ovaj program rada se redovno dostavlja Općini. Prostor i opremu za realizaciju ovog projekta je obezbijedila Općina koja je i osnivač vrtića, ali ta su sredstva veoma mala, tj. nisu planirani tekući grantovi za poboljšanje uslova rada u vrtiću. Zbog nedostatka sredstava stiće se dojam da su uposlenici predškolske ustanove prepušteni sami sebi i „virtuoznosti samih odgajatelja i direktora ove ustanove.“ Sredstvima Općine nisu predviđeni troškovi za edukaciju uposlenika vrtića, tj. odgajatelja. Osoblje koje radi na implementaciji ovog programa su uposleni odgajatelji, a kadar se nije dodatno popunjavao. Ne postoji eksterna evaluacija programa, već isključivo interna, koju provodi direktor vrtića. Općina Sokolac nije uputila nikakva obavještenja roditeljima, jer Zakon ne predviđa program kao obavezan, već je taj posao prepušten vrtiću, tj. upravi vrtića, koji informacije prosljeđuje putem lokalnih medija. Kako bi program predškolskog odgoja bio kvalitetno implementiran potrebno je obezbijediti minimalne uslove koji podrazumijevaju didaktičko-metodička sredstva za rad, a bila bi dobro i poželjno omogućiti i razmjenu iskustava i primjera dobre prakse sa nekim od vrtića iz većih gradskih sredina.

Roditelji djece koja ne pohađaju nikakav program predškolskog odgoja i obrazovanja

Fokus-grupu činili su predstavnici roditelja iz općine Sokolac, čija djeca nisu uključena u predškolski odgoj i obrazovanje, uglavnom zbog finansijskih poteškoća kao i zbog udaljenosti vrtića od mjesta stanovanja. Interesantno je da roditelji brinu i zbog, kako kažu, osude okoline ukoliko njihova djeca budu išla u vrtić jer su oni nezaposleni (posebno majke), očekujući komentare poput onih da „njihova djeca pohađaju vrtić, a oni sjede besposleni kod kuće.“ Svi roditelji su izrazili spremnost za uključivanje svoje djece u program ukoliko bi bio obavezan i besplatan.

Na pitanje da li su upoznati sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju, koji predviđa obavezno uključivanje djece u predškolski odgoj, samo jedan roditelj je odgovorio da raspolaže tom informacijom, dok ostali roditelji nisu bili upoznati sa ovim Zakonom, niti su imali bilo kakve informacije o tome. Svi prisutni roditelji su mišljenja da nije potrebno uvesti obavezno predškolsko obrazovanje, jer Zakonom nije regulisano da program bude besplatan i da njihova finansijska situacija ne dozvoljava plaćanje istog. Također, misle da je ovaj program nepotreban, jer oni mogu sami svoju djecu pripremiti za prvi razred osnovne škole. Neki od prisutnih roditelja su izjavili da nemaju povjerenja u ovaj program, jer su djeca preopterećena u osnovnoj školi i da u njihovim godinama nije potrebna prethodna priprema za školu, već da je škola mjesto gdje djeca treba da nauče pisati, čitati, crtati. Većina roditelja se žali da pored nemogućnosti plaćanja ovog programa predškolskog odgoja i obrazovanja, problem predstavlja i nemogućnost prevoza djece sa udaljenih mjesta (šira okolina Sokoca).

Roditelji smatraju da se niko od nadležnih organa i uprave Općine Sokolac ne trudi da stvori ili poboljša uslove u predškolskom odgoju i obrazovanju. Nijedan od prisutnih roditelja ne zna za bilo kakve aktivnosti nadležnih organa Općine Sokolac. Roditelji, također, nisu upoznati da li neka djeca sa područja općine Sokolac, pohađaju program pripreme djece za polazak u prvi razred osnovne škole, koji je organizovan u vrtiću u toku aprila, maja i juna. Na postavljeno pitanje da li su se raspitali o ovom programu, većina je odgovorila ili se složila sa tim da „nemaju povjerenje u nadležne organe, i da se od njih ne može dobiti nikakva informacija“.

Roditeljima trebaju sljedeće informacije: da li su prostorije uslovne za rad sa djecom predškolskog uzrasta, da li je ishrana djece kvalitetna, da li je program besplatan. Niko od prisutnih nije potvrdio da je program, po kojem djeca pohađaju predškolske ustanove, možda najbitniji, jer su ponovili da nemaju veliko povjerenje u odgajateljice i da su roditelji ti koji mogu najbolje pripremiti svoju djecu za osnovnu školu. Svi prisutni smatraju da je prerano organizovati edukativne i odgojne programe za petogodišnjake, te da im je najvažnije da se djeca igraju sa ostalim vršnjacima, također smatraju da bi predškolska ustanova trebala ponuditi uslovne prostorije koje su tople, te dobru ishranu za djecu. Po njihovim standardima karakteristike kvalitetnog obrazovanja u predškolskim ustanovama su socijalizacija i resocijalizacija djece, jer je najveći problem što jedan broj djece nema vršnjake sa kojima bi se mogli igrati u najbližem okruženju. Roditelji su izjavili da oni samostalno brinu o odgoju svoje djece tako što ih uče osnovama poželjnog ponašanja, životnim vještinama, pripremaju ih za čitanje i pisanje, kao i za brojanje, i da ostali članovi porodice nisu previše uključeni u njihov odgoj. Od velike pomoći bi im bilo postojanje organizovanih kulturno- sportskih sadržaja i manifestacija na području općine Sokolac.

Svi prisutni su se složili da ne postoje nikakvi organizovani sadržaji za djecu predškolskog uzrasta na području općine Sokolac i da ne vide mogućnost za njihovo organizovanje, jer „nadležni organi ne žele da se uključe u rješavanje ovog problema“. Svi prisutni roditelji bi voljeli da je predškolski odgoj i obrazovanje besplatno za svu djecu i smatraju da je to možda jedan od ključnih faktora što njihova djeca ne pohađaju ovaj program.

Odgajatelji

Odgajatelji koji su učestvovali u radu fokus-grupe, njih ukupno pet, upoznati su sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju i mišljenja su da ovaj Zakon treba da zaživi što prije, kako bi se povećao značaj predškolskog odgoja. Također misle da bi Zakon trebao biti obavezan i u Republici Srpskoj, a ne samo da bude kao mogućnost, kako stoji u sadašnjem Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju. Odgajatelji smatraju da će zakon o obaveznom predškolskom odgoju omogućiti veću socijalizaciju djece ovog uzrasta, pogotovo na području općine Sokolac, gdje je mali procent obuhvata djece predškolskim odgojem. Po njihovom mišljenju, program obaveznog predškolskog odgoja kod djece omogućava i razvijanje životnih vještina, obogaćuje njihova saznanja o životnoj okolini, budi osjećaje pripadnosti grupi, proširuje njihova interesovanja za igru i druženje.

Prema saznanjima odgajatelja, u njihovoj Općini nema nikakve strategije „omasovljenja predškolskog odgoja,“ kao ni implementacije predviđenog Zakona. U tom smislu nemaju nikakvu podršku njihovog osnivača, tj. Općine. Provođenje predškolskog odgoja i obrazovanja odvija se samo u sklopu predškolskih radionica, koje organizuje njihov vrtić u periodu od nekoliko mjeseci pred polazak u školu, odnosno neposredno prije upisa prvačića u prvi razred osnovne škole. Ovaj program finansiraju roditelji djece polaznika, a realizuje se sa veoma skromnim didaktičkim i materijalno tehničkim sredstvima kojima već raspolaže vrtić.

Na području općine Sokolac, veoma je mali broj djece predškolskog uzrasta koja pohađaju organizovane predškolske programe jer, prema mišljenju odgajatelja, roditelji nemaju mogućnost plaćanja ovog programa, a i sama spoznaja roditelja o značaju predškolskog programa za njihovo dijete je na veoma maloj, ili čak nikakvoj razini.

Prema mišljenju odgajatelja, djeca predškolskog uzrasta u vrtiću mogu biti pripremljena za prvi razred osnovne škole, pogotovo u sistemu devetogodišnjeg obrazovanja gdje je program rada u prvom razredu osnovne škole veoma sličan programu rada sa predškolskom djecom u godini pred polazak u školu. Ovaj program treba da se bazira na razvoju vještina komuniciranja, crtanja, razumijevanju životne sredine i osnovnim životnim vještinama, koje će pomoći djeci pri pohađanju škole. Po mišljenju odgajatelja, program, pred polazak djece u školu, bi trebao trajati najmanje godinu dana, kako bi se djeca kroz program socijalizirala i stekla radne navike.

5.1.15. SRBAC

Općinu Srbac čini 39 naselja, sa oko 23.000 stanovnika. U dječijem vrtiću boravi oko 80-ero djece od jasličkog do predškolskog uzrasta, a vrtić radi i na obuhvatu djece sa posebnim potrebama, predškolskim odgojem i obrazovanjem.

O trenutnom stanju i planovima Općine Srbac, kada je u pitanju predškolski odgoj i obrazovanje, informisao nas je samostalni stručni saradnik za društvene djelatnosti, Vladislav Ilić. Prema njegovim riječima, obuhvat sve djece obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem planira se realizovati u naredne tri godine kroz različite oblike. Naime, važeći Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Republici Srpskoj od 2008. godine u Članu 5. kaže da se „predškolski odgoj može organizovati“ za svako dijete pred polazak u školu u trajanju najmanje tri mjeseca po tri sata dnevno, a ostvarivat će se, prije svega, u dječijim vrtićima, što ne obavezuje ni roditelje, ni Općinu.

Uprkos nizu problema, karakterističnih za gotovo sve općine, kao što su nedostatak prostora, opreme i educiranog kadra, navodi se i „nedostatak informacija o broju petogodišnjaka“, posebno kada se zna da je na ovom području niska stopa nataliteta. Stručni saradnik Ilić kaže: „Predškolski program je veliki izazov za sve nas, od Ministarstva, lokalne zajednice, do roditelja, i samo zajedničkim aktivnostima i idejama uspjet ćemo prevazići sve postojeće probleme. Što se tiče prostora, planira se opremanje prostorija u seoskim školama i mjesnim zajednicama za te potrebe. Za opremu i opremanje tih prostorija sredstva će morati iznaći resorno Ministarstvo, kao i za primanja radnika i troškove prevoza djece. Samo ponuđenim besplatnim predškolskim programom možemo očekivati veliki obuhvat djece.“

Trenutno, na području općine, djeluje jedna javna ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje, koja zbog malog broja djece u vrtiću ima kapacitete za otpočinjanje programa, uz podršku Općine i Ministarstva. U Srpcu se nadaju da će, prevazilaženjem ekonomske krize i otvaranjem novih radnih mjesta, broj djece u vrtiću biti još veći. Ekonomska cijena vrtića je 389 KM. Roditelji plaćaju po utvrđenoj skali na osnovu Rješenja SO Srbac i cijena je različita za roditelje, u odnosu na njihov socijalni i ekonomski status. Tako privatnici plaćaju 160 KM, dva zaposlena roditelja plaćaju cijenu od 120 KM, samohrane majke 90 KM i RVI od I-IV kategorije 60 KM.

Roditelji čija djeca ne idu u vrtić

Roditelji sa kojima smo razgovarali navode različite razloge zbog kojih njihova djeca ne pohađaju vrtić u Srpcu – od nedostatka finansijskih sredstava i nezaposlenosti, udaljenosti vrtića od sela u kojem žive, do neprilagođenosti radnog vremena vrtića potrebama roditelja koji rade u privatnom sektoru. Uprkos tome, svi roditelji su iskazali podršku kada je u pitanju rad vrtića i obavezni obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, i smatraju da bi to donijelo mnogo koristi svakom djetetu. Roditelji ističu da je vrtić prostor i prilika da se dijete sretne sa vršnjacima (*„jer često na selu zato nemaju priliku“*), da se socijalizuju, osamostale i razvijaju različite vještine.

Iako su donekle upoznati sa postojanjem Okvirnog zakona i predškolskim programima, svjesni su niza prepreka koje onemogućavaju njegovu implementaciju i smatraju da oni ne mogu poduzeti ništa čime bi se utjecalo na trenutno stanje. Mišljenja su da je najbolje da program otpočne u proljeće, ali i dalje ne vjeruju da će djeca iz seoskih sredina biti obuhvaćena. Također ih zabrinjava kako će se njihova djeca snaći i prilagoditi u gradskoj sredini, da li će tranzicija biti teška za dijete i „izazvati odbojnost prema školi“.

Od vrtića očekuju da brine o sigurnosti njihove djece, da su „odgajatelji pristupačni, stručni i odgovorni“ te „ljubazni i pažljivi“. Roditelji bi rado uzeli učešća u programu, ali „ne znaju kako“, važne bi im bile i informacije o tome kako bi mogli pomoći djeci kod kuće da se što bolje pripreme za školu. Roditelji se već bave različitim aktivnostima: razgovaraju sa djecom, čitaju zajednički, pišu, crtaju, pjevaju, zajednički maštaju, slažu slagalice, razgovaraju o pojavama u prirodi, usmjeravaju i podstiču djecu na samostalnost, prate njihova interesovanja i na osnovu toga proširuju njihova znanja.

O pomoći koja je njima potrebna, roditelji kažu: „Nama roditeljima je potrebna pomoć jer više ne znamo šta i kako da radimo sa djecom- da li da ih učimo pisati i brojati ili ne – različita su mišljenja“. Roditeljima trebaju stručni savjeti i usmjerenja, ali i finansijska pomoć jer, kako navodi jedan roditelj, „za mene bi najvažnije bilo kada bi mi društvo omogućilo da moje dijete ide u vrtić“.

Odgajatelji i učitelji

I odgajatelji, i učitelji su se složili da je predškolski odgoj i obrazovanje izuzetno značajno za djecu, pa su jednoglasni u preporukama da se osiguraju uslovi za njegovu realizaciju u cijeloj općini, a ne „samo za mali broj djece u vrtiću“. Predlažu da se prostori mjesnih zajednica i područnih škola iskoriste za ovu namjenu, ali ih brine sve manji broj djece i način organizacije programa, prevoz djece i sl. Naglašavaju da je tromjesečni program prekratak, ali da bi bili „zadovoljni i sa tim, samo da zaživi“.

Odgajatelji smatraju da je dodatna kvalitetna obuka potrebna. Zahtjevi koji se stavljaju pred djecu se mijenjaju, a obuku treba organizovati i za roditelje. Isto tako, roditeljima je potrebno pružiti mnogo više informacija o programu, načinu rada, idejama kako mogu sa djecom raditi kod kuće, jer samo „zajedničkim radom možemo kvalitetno ostvariti cilj.“

Izdvajamo dvije preporuke koje reflektuju stav svih odgajatelja: „Da se što prije počne sa realizacijom Zakona u vezi s pripremom djece za školu, jer će taj program obezbijediti odgoj pod jednakim uslovima i u urbanim, i ruralnim i ekonomski nedovoljno razvijenim sredinama“ jer „djeca su budućnost našeg društva i vrijedi ulagati u njih, jer se ulaganje u djecu uvijek isplati, a posebno kad se zna koliko je ovaj program značajan“.

5.1.16. SREBRENICA

U općini Srebrenica, prema procjenama, živi oko 21 .000 ljudi, u ukupno 19 mjesnih zajednica. Na području općine Srebrenica, još uvijek ne postoje programi obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, kao ni konkretnih naznaka kada bi trebala početi implementacija Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju. Prema riječima Mele Karić, stručne saradnice za obrazovanje i socijalna pitanja, Općina Srebrenica vodi određene aktivnosti u domenu svojih mogućnosti i nadležnosti kako bi se, što je više moguće, pomoglo u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja. Ključni problemi su finansijska sredstva, kao i „definicija u samom Zakonu o predškolskom obrazovanju Republike Srpske koja nije decidna, te se vodi polemika oko može ili treba, a ne mora“. Još jedan problem se ističe kao važan, a to je udaljenost naselja od objekata u kojima bi se realizovao ovaj program. Važan preduslov za implementaciju ovog Zakona je, po mišljenu stručne saradnice Karić, obezbijediti finansijska sredstva, a za izradu programa za predškolski odgoj nadležno je Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske. Pitanje prostora, kako predlaže stručna saradnica Karić, moguće je riješiti korištenjem školskih objekata kojih ima ukupno 11, od kojih su dvije centralne i 9 područnih škola. Škole su u vlasništvu Općine Srebrenica koja ih je voljna ustupiti i za potrebe predškolske djece. Pozdravlja nastojanje da svako dijete u BIH ima ravnopravan pristup obrazovanju, bez obzira na socijalni ili bilo koji drugi status roditelja.

Prijevoz djece, iz ruralnih sredina do školskih objekata, je nešto što najviše brine stručnu saradnicu Karić, jer najveći broj stanovništva u ovoj općini živi upravo u ruralnim sredinama.

Broj djece u vrtiću u Srebrenici je 35-ero, u Skelanima 28-ero. Participacija, koju roditelji plaćaju, iznosi 50 KM, što je, prema riječima stručne saradnice Karić, vjerovatno najniža cijena u BIH.

Alternativni programi:

NVO sektor je pokušao otvoriti igraonice u kojima bi djeca boravila dva-tri sata dnevno.

Roditelji čija djeca ne pohađaju nikakvu predškolsku instituciju

Roditelji su djelimično, putem medija, obaviješteni o mogućnostima za obuhvat djece predškolskim programom, ali mnogo toga „im nije jasno“. Roditelji imaju pozitivan stav, kada je u pitanju mogućnost za uključivanje djece u predškolski program, koji bi pomogao djeci da se bolje pripreme za polazak u školu, ali zbog velike udaljenosti školskih objekata od roditeljskih domova, postoji bojazan o tome koliko bi roditelja bilo spremno dozvoliti „maloj djeci da putuju nekoliko kilometara od svoje kuće da bi išla u predškolsku instituciju“. Također ih brine da li je program besplatan i „ko će kupovati knjige za djecu“. Zato predlažu da se obezbijedi neki prostor, bliže njihovim domovima, kako bi se djeca mogla nesmetano okupljati i pripremati za školu. Potrebne su im dodatne informacije o tome „kada počinje program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, koliko će se plaćati i ko plaća, sa koliko navršenih godina bi se djeca trebala uključiti u pripremni program i šta će se raditi sa djecom“.

Roditelji smatraju da kvalitetan i uspješan predškolski program podrazumijeva dobru saradnju roditelja sa odgajateljima jer je to najbolji način da se unaprijedi dječiji razvoj. Svi su saglasni da bi i roditelji trebali biti uključeni u ovaj program, preko učešća na roditeljskim sastancima i radionicama. U svojim domovima nastoje da djeca usvoje osnovne higijenske i zdravstvene navike, da poštuju druge i sebe. Većina roditelja poručuje da „djeca prerano idu u školu i nemaju djetinjstvo, treba ih pustiti da se igraju“.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade u vrtiću u Srebrenici i u Skelanima, kao i u područnoj osnovnoj školi, imaju informaciju o Okvirnom zakonu koji predviđa obavezan predškolski odgoj i obrazovanje i podržavaju provođenje ovog Zakona, uz prijedlog da bi bilo dobro kada bi se ovaj program provodio u vrtićima, a ne i u osnovnim školama, jer smatraju da su odgajatelji bolje obučeni za pripremu predškolske djece za školu. Ovaj Zakon, prema njihovim riječima, u Srebrenici se još uvijek zvanično ne provodi. U vrtiću u Srebrenici ima 38-ero djece, od toga je pet starijeg predškolskog uzrasta, a u Skelanima je od 25-ero djece, devetero starijeg predškolskog uzrasta (to je ujedno i broj djece koji su polaznici prvog razreda iz Skelana). U prvom razredu osnovne škole u Potočarima ima 14-ero djece, od kojih je samo dvoje djece pohađalo vrtić. Trenutno se nastoji riješiti problem u Potočarima i u Skelanima otvaranjem područnog vrtića. Odgajatelji iz vrtića u Srebrenici ističu primjer jedne generacije djece kada je veliki postotak predškolske djece pohađalo vrtić, te su pri polasku u školu pokazali veliki stepen pripremljenosti za praćenje školskog plana i programa.

Prijedlog odgajatelja je da se u Zakonu riječ „može“, zamijeni sa „mora“ i da predškolsko bude obavezno za svu djecu, kao i da bi bilo dobro uposliti odgajatelje koji će raditi terenski u mjestima u kojima nema odgovarajućeg prostora, a koji bi radili po tri sata u toku dana, na dva lokaliteta. Time bi, smatraju, bila obuhvaćena sva djeca.

Odgajatelji misle da roditelji „nisu dovoljno osviješteni“ o značaju predškolskog obrazovanja za njihovu djecu. Roditelji ili nemaju nikakve informacije o predškolskom odgoju i obrazovanju, pa samim tim ni neka posebna očekivanja, ili su nedovoljno obaviješteni i nisu upoznati sa planom i programom institucije, pa imaju „prevelika očekivanja i malo poštovanja prema radu predškolskih ustanova“. Ono što bi roditelji trebali znati u vezi s ovim programom je da je program obavezan i besplatan i da se u njega dijete mora uključiti u godini pred polazak u školu. Roditelji treba da budu uključeni u ovaj program tako što bi se za njih organizovale radionice na teme koje su važne za njih i njihovu djecu.

Poručuju obrazovnim vlastima da ulažu što više sredstava u obrazovni sistem, koji je najbitniji za pravilan i zdrav razvoj društva, i izražavaju potrebu za formiranjem stručnih timova, koji bi radili sa roditeljima na podizanju svijesti o važnosti predškolskog odgoja. Potrebno je obezbijediti i uslove za edukaciju, i seminare za profesionalno usavršavanje odgajatelja i učitelja.

5.1.17. TREBINJE

Trebinje je grad sa oko 37.000 stanovnika, od čega više od 75% živi u urbanom dijelu općine.

U oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja, u Trebinju aktivno radi Javna ustanova za odgoj djece "Naša radost", dječija igraonica "Ciciban" i vrtić "Sv. Evgenija - carica Milica".

U općini Trebinje je implementacija obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u toku i u skladu je sa Zakonom u Republici Srpskoj. Djeca su uključena u program tri mjeseca prije polaska u školu. U cijeloj općini programom je obuhvaćeno 80% djece u gradu, dok postoje male poteškoće u ruralnim sredinama, gdje se program realizuje u školskim prostorijama. Ključne poteškoće u implementaciji programa su nedostatak prostora i kadra.

Prema podacima, sa kojima raspolaže Stojanka Misita, šefica Odsjeka za privredu i društvene djelatnosti, u Trebinju roditelji imaju priliku da djecu predškolskog uzrasta upišu u javni, dva privatna ili u jedan crkveni vrtić, a u planu je izgradnja još jednog vrtića. Općina, kao osnivač javnog vrtića, finansira 80% ukupnih troškova, dok roditelji plaćaju ostalih 20%, što iznosi 80 KM za cjelodnevni boravak i 40 KM za poludnevni boravak djeteta.

U Općini još uvijek nemaju zvanične podatke o tome koliko je djece iz marginalizovanih grupa uključeno u predškolski program, ali bi uskoro trebali imati i te podatke.

Odgajatelji, koji rade sa djecom u ovom programu pred polazak u školu, su obučeni i imaju dugogodišnje iskustvo u radu sa djecom predškolskog uzrasta. Kvalitet rada, prema riječima šefice Odsjeka, Stojanke Misita, prate stručne službe u ustanovama u kojima se program realizuje. Roditelji su također uključeni u proces evaluacije, a informacije o ovom programu dobijaju putem medija.

Roditelji djece koja ne pohađaju vrtić

Roditelji, koji su učestvovali u fokus-grupi, nemaju informaciju o Okvirnom zakonu, niti kako se on provodi na području njihove općine. Saglasni su da sva djeca trebaju pohađati vrtić ali sva djeca nisu uključena u program za predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, jer to, po njihovim riječima, još uvijek nije obavezno. Roditelji bi rado dali doprinos radu vrtića, koji će organizovati rad sa djecom, u okviru svojih kompetencija i mogućnosti. Željeli bi znati nešto više o konkretnom planu i programu i tome „šta djeca uče“. Smatraju da bi djeca, prije polaska u školu, trebala imati formirane navike, potrebne socijalne vještine i „da su disciplinirana i da prepoznaju slova i brojeve.“ Kvalitetan rad sa djecom, po njihovom mišljenju, podrazumijeva odlične uslove za rad i da su djeca sretna i zadovoljna. Svi roditelji su spremni za saradnju sa vrtićima i školom, jer „svaki roditelj cijeli život uči djecu“. Njima je, kao roditeljima, potrebna stručna pomoć koju bi dobili putem radionica, seminara ili predavanja, savjetovanja pedijatra, pedagoga i logopeda.

Odgajatelji

Svi prisutni odgajatelji iz vrtića, njih ukupno osam, kao i dvije učiteljice iz osnovne škole, upoznati su sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju i podržavaju ga u cjelosti ali ih brine ih da li će biti dovoljno finansijskih sredstava za njegovu implementaciju. Zakon Republike Srpske ne nalaže da je boravak u vrtiću u godini pred polazak u školu obavezan, ali postoji mogućnost da Ministarstvo djelimično učestvuje u njegovoj realizaciji. Svi odgajatelji su podržali postojanje privatnih odgojno-obrazovnih institucija kao zdravu konkurenciju javnim vrtićima, koji također trebaju pomoć države u svakom pogledu.

Odgajatelji predlažu da bi sa zakonima trebalo upoznati roditelje putem medija, kao i to da u programe treba uključiti djecu iz ruralnih sredina, uz finansijsku podršku države i nadležnih institucija. Brine ih finansiranje programa, inkluzivna nastava, nedostatak didaktičkog materijala i potrebna dodatna edukacija za odgajatelje, koju, po njihovim riječima, planira uraditi Ministarstvo. Željeli bi raditi u odgovarajuće opremljenom prostoru, uz potrebnu opremu što bi rezultiralo kvalitetnim radom. Smatraju da je potrebno informisati roditelje o ovom programu, putem edukativnih

radionica, putem medija, pripremiti informativne brošure, jer su roditelji ravnopravni partneri u odgojno-obrazovnom procesu.

Djeca bi, prije polaska u školu, trebala razviti radne navike, ostvariti socijalizaciju kroz igru i druženje, vježbati koncentraciju i pažnju.

Obrazovnim vlastima žele poručiti da je potrebno da se sve nadležne institucije uključe i podrže porovođenje ovog Zakona, da treba "vratiti šestogodišnjake u vrtiće", kako bi djeca polazila u školu sa napunjenih sedam godina.

5.1.18. UGLJEVIK

Područje općine Ugljevik čini 21 naseljeno mjesto, a posljednji nezvanični podaci govore da u ovoj općini živi oko 17.000 stanovnika. Na području općine Ugljevik, prema podacima sa kojima raspolaže Rajka Nikolić, saradnica u službi za društvene djelatnosti, još uvijek nije zaživio Okvirni zakon za predškolski odgoj i obrazovanje. Do sada je u njihovoj općini obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem bio 40%, iako u budućnosti planiraju obuhvat sve djece. Poteškoće bi se mogle javiti u ruralnim sredinama, što bi se moglo riješiti, kako predlaže, putujućim vrtićima. U Ugljeviku je, prema riječima saradnice Nikolić, opremljen prostor koji može prihvatiti svu djecu iz urbane sredine, a u ruralnim sredinama bi trebalo u osnovnim školama, za ove namjene, adaptirati slobodne prostorije koje se ne koriste.

Predškolskim programom do sada nisu bila obuhvaćena djeca iz marginalizovanih grupa. Cijena boravka u vrtiću je 100 KM, a za skraćeni boravak 25 KM i nema subvencija ni za jednu kategoriju djece.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Dio prisutnih roditelja je, od odgajatelja ili kroz dnevnu štampu, upoznat sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Svi su saglasni da je implementacija ovog Zakona neophodna, jer daje mogućnost i djeci, i roditeljima da se više uključe u obrazovne tokove i pripreme za polazak u školu. Ono što bi oni mogli učiniti, kao doprinos ovom programu, uzimajući u obzir da njihova djeca već pohađaju vrtić, je da organizuju druženja sa djecom koja nisu uključena ni u jedan oblik predškolskog odgoja i obrazovanja, naprimjer: maskenbale, priredbe, crtanje po površinama u parku, i o ovome educirati i informisati druge roditelje. Željeli bi imati više informacija o tome koji su sadržaji predviđeni programom rada, trajanje programa, koje se metode i oblici rada primjenjuju, te je li program prilagođen uzrastu djece.

Smatraju da bi dijete, prije polaska u školu, trebalo da razvije krupnu i sitnu motoriku, da se socijalizira i da nauči osnovne pojmove bitne za polazak u školu. Od odgajatelja očekuju da se maksimalno posvete djeci, da uvažavaju psihofizičke razlike među djecom, da roditelje redovno informišu o djetetovom napretku i da postoji otvorena i transparentna komunikacija.

U svojim domovima pripremaju djecu na neformalan način, kroz igru i razgovor na određenu temu, razvijaju higijenske navike, uče djecu samostalnosti, rade više na odgojnom aspektu. Roditelji trebaju edukaciju i detaljnije upoznavanje sa ovim programom.

Odgajatelji

Prisutni odgajatelji su upoznati sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, a informaciju su dobili putem medija, te na seminarima organizovanim za odgajatelje od strane Republičkog Pedagoškog zavoda. Podržavaju ovu inicijativu i smatraju da je veoma važno omogućiti djeci i roditeljima, koji ne mogu platiti za boravak djeteta u vrtiću, neki oblik predškolskog odgoja i obrazovanja. Ovaj Zakon se na području općine Ugljevik, prema podacima sa kojima raspolažu odgajatelji, provodi djelimično zbog nemogućnosti finansiranja, kao i zbog problema oko prevoza

djece. Misle da bi bilo dobro organizovati «Putujuće vrtiće» za djecu u ruralnim sredinama, kao i radionice za roditelje kako bi se promovisalo uključivanje djece u ovaj oblik odgoja i obrazovanja.

Odgajatelji smatraju potrebnom dodatnu obuku iz oblasti planiranja i programiranja aktivnosti, koje će se realizovati u okviru ovog programa. Pretpostavka za kvalitetnu implementaciju ovog programa je adekvatan prostor opremljen didaktičkim materijalima, kao i detaljno pripremljen program, koji uvažava razvojne karakteristike djeteta.

Smatraju da je učešće roditelja u provođenju programa bitno, kao što je bitno i njihovo blagovremeno informisanje o svim detaljima u vezi sa programom.

5.1.19. VIŠEGRAD

Općina Višegrad spada u red manjih općina sa oko 18.000 stanovnika, od kojih u samom gradu živi 8.000 stanovnika. Do rata je imala dinamičan društveno-ekonomski razvoj sa izuzetno razvijenom metalnom, hemijskom, tekstilnom i drvoprerađivačkom industrijom. Zbog sporog i neefikasnog procesa privatizacije, zastarjele tehnologije i nedostatka obrtnog kapitala, svi nekadašnji veliki privredni sistemi više nisu u funkciji ili rade sa minimalnim razvojnim kapacitetima.

Jedina ustanova, na području cijele općine, koja se bavi predškolskim odgojem i obrazovanjem je JU vrtić "Neven".

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić u Višegradu, njih ukupno devet, nisu čuli za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju. Svi se slažu da djeca trebaju neki pripremni program u godini pred polazak u školu, jer djeca stiču navike, socijaliziraju se, usvajaju pravila ponašanja, „ne plaču kada se odvoje od roditelja“. Na pitanje kako se Zakon provodi u njihovoj općini odgovaraju da postoji predškolski pripremni program koji se organizuje u trajanju od tri mjeseca. Ne znaju jesu li sva djeca obuhvaćena programom, kao ni da li postoje bilo kakvi planovi u vezi sa ovim u Općini. Smatraju da su oni, kao roditelji, nemoćni da promijene bilo šta u tom pogledu. O obaveznom predškolskom programu, željeli bi znati sljedeće: šta će djeca raditi, po kojem planu i programu, šta će učiti; kako će se pripremiti za školu? Smatraju da je važno da prije polaska u školu svako dijete nauči da u periodu od 45 minuta može održati pažnju, da se navikne na rad sa vršnjacima, te da ne strahuje zbog odvajanja od roditelja.

Većina roditelja ne može definisati karakteristike kvalitetnog programa. Na pitanje da li smatraju da oni, kao roditelji, treba da se uključe u program, odgovaraju: „Nemoćni smo mi roditelji da nešto uradimo.“

Obrazovnim vlastima poručuju da bi se trebala pružiti prilika svakom djetetu da se uključi u pripremni program u godini prije polaska u školu.

Odgajatelji/Učitelji

Prisutna četiri odgajatelja, kao i četiri učitelja iz prvih razreda osnovne škole, već imaju dovoljno informacija o Okvirnom zakonu i smatraju da bi se on obavezno trebao implementirati, jer nakon pripremnog programa, djeca bi bila spremnija za boravak u kolektivu, kao i za školske obaveze.

Pripremni program za školu započeli su uz pomoć svojih kolegica iz Bijeljine i njihovog iskustva. Zbog nedostataka finansijskih sredstava, program su realizovali uz podršku nekih nevladinih organizacija (UNICEF, CIVITAS i dr.). Ističu da je podrška Općine bila nekad manja, a nekad značajnija, ali su je ipak imali. Program traje tri mjeseca, imaju edukovan i dobro pripremljen kadar. Navode da je ovim programom obuhvaćeno 70% djece u godini pred polazak u školu. Nisu obuhvaćena djeca iz nekih ruralnih sredina, jer roditelji nisu mogli dolaziti. Jednom su imali tri grupe upravo u ruralnim sredinama, gdje su odgajateljice odlazile i organizovale rad sa djecom.

Prošle, kao i ove godine, Općina je finansirala boravak tako da je bio besplatan za svu djecu. Porodice djece, iz socijalno depriviranih porodica, nikada prije nisu plaćale pohađanje djece u predškolskom programu. U ovom trenutku Općina, za ove namjene, nema dovoljno finansijskih sredstava, ali očekuju strane donacije.

Prema zvaničnim podacima, broj predškolaraca na području općine je 468, a primarnim programom je obuhvaćeno 53 djece ili oko 10% od tog broja. Trenutno su finansirani od strane UNICEF-a i svake subote rade sa djecom sa posebnim potrebama i djecom iz marginalizovanih porodica.

Za pripremu djece za školu imaju spreman program, radionički, koji je uradio profesor dr. Pero Spasojević. Imaju obučene odgajateljice, neophodne dokumente i raspoloživi prostor. Za organizovanje programa u ruralnim područjima trebalo bi im vozilo (kombi), a prijevoz za djecu iz osnovnih škola je obezbijeđen, jer se škola obavezala i predlažu da bi tako trebalo biti i sa predškolskim programom. „Ne bi bio problem da djeca idu autobusom. Roditelji izvedu djecu na cestu i smjeste u autobus, mi ih dočekamo. Imali smo već takvo iskustvo.“

Najviše ih brinu finansijska sredstva, neznanje i loši uvjeti, te ističu da bi željeli i trebaju dodatnu edukaciju, gdje bi imali priliku da razmjenjuju iskustvo sa drugim kolegama iz struke.

Preporuka odgajatelja je da bi program trebao trajati najmanje tri mjeseca, a može i duže, i da bi bilo dobro uključiti i roditelje u ovaj program. U godini pred polazak u školu, sa djecom treba raditi na socio-emocionalnom razvoju, navikavanju na kolektiv, da znaju držati olovku, da koriste didaktička sredstva, da se osamostale u samopomoći, da rado dolaze u školu, „nikakvih slova, nikakvi brojevi“...

5.2. BRČKO DISTRIKT

5.2.1. BRČKO

Brčko je grad sa velikim privrednim i kulturnim kapacitetima, broji oko 75.000 stanovnika.

Na području općine Brčko, već je u toku implementacija Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji predviđa obavezan obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, a realizuje se kroz 150 sati obaveznog programa, tri sata dnevno u kontinuitetu. Prema riječima Mare Matkić, saradnice za predškolsko i osnovno obrazovanje, do sada je ovim programom obuhvaćeno 95% djece. Poteškoće u implementaciji se javljaju zbog nedostatka kadra i prostora, pa se za realizaciju programa koriste i vrtići, i prostori škola sa manjim brojem učenika. U program je uključen i veliki broj djece iz marginalizovanih grupa. Smatra da bi bilo dobro organizovati obuku za odgajatelje, koja bi im pomogla da se bolje upoznaju sa ovim programom. Također bi trebalo organizovati sastanke na kojima bi roditelji dobili sve potrebne informacije u vezi s programom za pripremu djece za polazak u školu, kao i da bi bilo dobro da se roditelji uključe u evaluaciji programa.

U Brčkom se u vrtiće upisuje sve veći broj djece. Ekonomska cijena po djetetu je 350 KM, a cijena koju plaćaju roditelji je 150 KM u vrtiću i 180 KM u jaslicama. Za drugo dijete u porodici, koje pohađa vrtić, roditelji imaju popust 20%, a za treće 50%. Djeca invalida, nezaposlenih i samohranih roditelja plaćaju 100 KM. Korisnici stalne socijalne pomoći imaju besplatan boravak u predškolskoj instituciji.

Alternativni programi:

Postoji samo jedan privatni vrtić koji ne realizuje ovaj program, ali CIVITAS se uključuje svake godine sa radom u 2 grupe, kroz partnerski odnos sa Odjelom za obrazovanje.

Roditelji čija djeca pohađaju obavezni predškolski program

Svi prisutni roditelji, čija su djeca već uključena u program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, izrazili su zadovoljstvo što njihova djeca imaju priliku da se sistematski pripremaju za polazak u školu, iako je većina njih na samom početku bila skeptična jer nisu bili sigurni da li je to najbolje za njihovu djecu i je li možda prerano da djeca dobijaju „školske obaveze“. Njihova iskustva, kao i iskustva njihove djece na samom početku programa, bila su različita i kretala su se od početne zbunjenosti do oduševljenja. Prije početka programa, dobili su osnovne informacije o programu, a u toku njegovog izvođenja, imali su priliku bliže se upoznati sa svim aspektima programa. U dogovoru sa odgajateljima, imali su priliku prisustvovati izvođenju aktivnosti sa djecom.

Roditelji smatraju da bi djeca prije polaska u školu trebala imati razvijene potrebne socijalne vještine, naučiti pravila ponašanja, razvijati finu motoriku, pravilno i tečno izgovarati sve glasove. Očekuju da će vrtići i škole učiniti napore da obezbijede odgovarajuće uslove za rad sa djecom, a od odgajatelja očekuju posvećenost djeci i kvalitetan rad sa djecom. Sve roditelje zabrinjava mogućnost ukidanja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, u slučaju uskraćivanja sredstava za potrebe škole, „a to je djeci potrebno kao i porodica.“

Roditelji su primijetili napredak kod svoje djece i smatraju da je program pomogao da se bolje pripreme za školske obaveze. Iskustva svih roditelja u vezi s ovim projektom su pozitivna.

Poručuju da bi voljeli kada bi ovaj program trajao duže, cijelu školsku/pedagošku godinu.

Odgajatelji

Svi prisutni odgajatelji upoznati su sa Okvirnim zakonom o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju, jer već svi realizuju program koji priprema predškolarce za školu. Veoma su zadovoljni ovom inicijativom i smatraju da bi program trebao biti obavezan na teritoriji cijele BiH. Na osnovu svog iskustva, smatraju da je 60 sati rada sa djecom malo, koliko je prvobitno predviđeno za ovaj program (izmjenama i dopunama Zakona, sada je povećano na 150 sati), jer za kvalitetnu pripremu djece za polazak u školu, treba znatno više vremena, čak i cijela školska/pedagoška godina. Nisu imali dodatnu obuku za ovaj program, niti bilo kakvih poteškoća u njegovom provođenju.

Većina njih misli da je program odlično osmišljen, jer je prilagođen uzrastu i dječijim potrebama. Smatraju da im je materijalna podrška potrebna. Brine ih da se ovaj program „ne prepusti školama i na taj način se skrene sa savremenih tokova u predškolskom obrazovanju.“

Roditelji bi, po njihovom mišljenju, na samom početku programskih aktivnosti, trebali dobiti sve potrebne informacije, a najbolje bi bilo informisati ih putem roditeljskih sastanaka, radionica, Vijeća roditelja i sl.

Odgajatelji smatraju da bi djeca u pripremnjoj nastavi trebala razviti osjećaj pripadanja grupi, usvojiti pravila ponašanja, znati kako da komuniciraju sa drugom djecom i odraslima, da prepoznaju slova i brojeve i sl.

5.3. FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

5.3.1. UNSKO- SANSKI KANTON

Na području Unsko-sanskog kantona, još uvijek ne postoje programi obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, mada je Zakon o predškolskom odgoju već usvojen na 46. sjednici Skupštine Unsko-sanskog kantona, održanoj 18.05.2010. godine. Prepreka implementaciji ove zakonske obaveze je, prema riječima Minke Džafić, savjetnice za predškolsko i osnovno obrazovanje u Ministarstvu obrazovanja, nauke i kulture Unsko-sanskog kantona, usvajanje Zakona o lokalnoj upravi i preraspodjela prihoda za predškolsko i osnovno obrazovanje, u korist općina u Kantonu. U skladu sa budžetom, obuhvat djece obaveznim predškolskim odgojem će biti postupan, sa ciljem da se obuhvati što veći broj djece iz

ugroženih grupa, mada plan još uvijek ne postoji. Tek se planira izrada programa kao i obezbjeđivanje prostora i opremanje objekata, gdje prioritet trebaju imati ruralna područja. Za praćenje kvaliteta zaduženi su Pedagoški zavod i Ministarstvo, ali konkretnih mehanizama za praćenje još uvijek nema.

Najveći problem predstavlja obuhvat i prevoz djece iz ruralnih područja, jer se već javljaju poteškoće i kod dolaska u školu.

Dosada je zatvoren jedan privatni vrtić, zbog nedostatka finansijskih sredstava. Ekonomska cijena vrtića je 330 KM, a participacija roditelja je različita po općinama (u gradu Bihaću je 120 KM).

5.3.1.1. BIHAĆ

Općina Bihać središnja je općina Unsko-sanskog kantona, sa oko 60.000 stanovnika. Za razliku od predstavnice Ministarstva, stručni savjetnik za kulturu i sport pri Općini Bihać, Dario Jurić, ne raspolaže sa preciznim podacima o stanju u predškolskom odgoju i obrazovanju, kao ni o planovima za obuhvat djece obaveznim predškolskim programom. Ne postoje ni precizni podaci o postojećim subvencijama i obuhvatu djece iz ugroženih grupa. Prema njegovim riječima, roditelji nemaju pozitivno iskustvo sa devetogodišnjim obrazovanjem pa „ne zna kakav bi odaziv mogao biti kada je u pitanju predškolsko“.

Alternativni programi:

Save the Children organizuje pripremna odjeljenja za djecu iz ruralnih sredina, romsku i drugu djecu (programom obuhvaćeno 802 djece).

CIVITAS – program završen

Roditelji djece koja pohađaju vrtić:

Roditelji su donekle i putem medija obaviješteni o mogućnostima za obuhvat djece obaveznim predškolskim programom. Svi roditelji imaju pozitivan stav o tome da bi se sva djeca mogla pripremiti za školu, postati samostalnija i steći određena znanja i vještine. Jedan od roditelja je, podržavajući potrebu za implementacijom ove zakonske odredbe, naglasio pitanje poštivanja prava sve djece na jednake šanse. Vrtić, prema saznanjima roditelja, pohađaju samo djeca zaposlenih roditelja i smatraju da društvo mora obezbijediti sredstva za pomoć svoj djeci.

Kada je u pitanju stanje u općini i planovi za uvođenje ovih programa, većina roditelja je bila neinformisana o tome, ali su davali zanimljive prijedloge u vezi s tim šta oni mogu učiniti: lobirati u Skupštini, pokrenuti peticiju i posebno zahtijevati podršku za djecu čiji roditelji ne mogu platiti vrtić, raditi na podizanju svijesti onih roditelja koji mogu platiti, ali ne daju djecu u vrtić. Ipak, svi roditelji su pokazali nepovjerenje i zabrinutost zbog niza prepreka koje stoje na putu realizaciji ovih planova.

Roditelje prvenstveno zanima program rada, ko su ljudi koji će raditi sa djecom, trajanje i cijena programa. Svi roditelji predlažu da se ovaj program organizuje na proljeće, 3 mjeseca prije početka škole.

Roditelji smatraju da djeca predškolskog uzrasta treba da razvijaju socijalne vještine, da se uče uvažavanju odraslih, da imaju dobar odnos sa ostalom djecom, uče se disciplini i dr., te misle da trebaju steći neka osnovna znanja i vještine, a prvenstveno radne navike i osnovnu kulturu, bez forsiranja. Roditelji treba da budu uključeni u taj proces kroz savjete roditelja, druženja i lobiranje kod vlasti. Kada su u pitanju aktivnosti koje oni realizuju sa djecom, uglavnom je to na nivou davanja djeci pozitivnog ličnog primjera i nekih svakodnevnih zajedničkih aktivnosti, bez nekog sistemskog pristupa.

Odgajatelji

Odgajatelji su upoznati sa Zakonom i o njemu su raspravljali u vrtiću. Prema njihovom mišljenju, provedba ovog Zakona je neophodna, posebno za socijalno ugroženu djecu, ali se većina slaže da su finansijske prepreke velike. Prema njihovim preporukama, u implementaciju ovog Zakona treba da se uključe različite institucije (npr. centri za socijalni rad, općine), i trebalo bi koristiti slobodne prostore škola i stvoriti mrežu predškolskih ustanova. Ne treba čekati da djeca dođu, „treba otići djeci“, konstatuju navodeći primjer odgajateljice koja je organizovala tromjesečni program u područnoj školi Pokoj, a koji su finansirali sami roditelji. Odgajatelji smatraju da im ne trebaju dodatni seminari ili obuka, te da je neophodno uključiti roditelje u rad kroz individualne razgovore, sastanke i neposredno uključivanje u rad grupe.

5.3.1.2. SANSKI MOST

Sanski Most je središte istoimene općine koja je ranije brojala oko 60.000 stanovnika, ali novijih podataka nema. U općini Sanski Most funkcioniše jedan javni vrtić.

U općini Sanski Most, prema veoma oskudnim podacima kojima raspolaže Said Ramić, stručni saradnik za sport i kulturu u općini Sanski Most, još uvijek nije otpočeto sa implementacijom Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju i nema nikavih naznaka kada bi se to moglo dogoditi. Saradnik Ramić nema informacija da li u Općini postoje bilo kakvi planovi u vezi sa ovim programom, niti šta bi bile ključne poteškoće za njegovo provođenje, kao ni o planiranom obuhvatu djece.

Smatra da bi ovaj program pomogao djeci da se u određenoj mjeri sprema za polazak u školu, a da bi kvalitet programa trebale evaluirati nadležne službe Pedagoškog zavoda i Ministarstvo obrazovanja, kao i roditelji. Brine ga finansiranje predškolskog programa, kao i gdje će se i na koji način realizovati.

Ne zna koja je ekonomska cijena boravka u vrtiću, kao ni da li postoje drugi alternativni programi koji rade sa djecom predškolskog uzrasta.

Obrazovnim vlastima poručuje: uspostaviti bolju komunikaciju među svim nadležnim strukturama, od Ministarstva, preko Općine do vrtića, kao i da bi on lično želio da što više djece bude uključeno u ovaj program.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Prisutni roditelji, njih ukupno sedam, imaju informaciju o Okvirnom zakonu koji predviđa obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, koju su dobili putem medija. Podržavaju donošenje ovog Zakona, jer smatraju da se djeca, koja borave u vrtiću ili nekom drugom predškolskom programu, bolje snalaze u školskom okruženju, bolje komuniciraju i usvajaju pravila ponašanja, lakše mogu fokusirati pažnju i dobijaju određena predznanja. U njihovoj općini veoma je mali broj djece koja pohađaju neki predškolski program.

Ne znaju da li u Općini postoje bilo kakvi planovi koji bi trebali riješiti sve probleme ovog programa, niti su koga pitali. Vjeruju da pojedinac ne može ništa sam, te da bi društvo moralo nešto učiniti da bi se otklonili problemi koji stoje na putu ostvarenja ovog programa.

Smatraju da bi se roditelji, prije početka programa, trebali upoznati sa programom, kao i sa svojim obavezama i pravima. Najbolje vrijeme za provođenje programa, kako navode, je u proljeće, neposredno prije početka škole, a dijete bi do polaska u školu trebalo naučiti kako da se ophodi sa drugom djecom, sa odraslim i da stvori radne navike. Od odgajateljica očekuju da budu profesionalne, a od ustanove da obezbijedi takav kadar. Kvalitetno obrazovanje za njih znači obrazovanje koje se pridržava evropskih standarda, koje zahtijeva kvalitetnog odgajatelja, dobro opremljene prostorije, kao i dodatne prostorije za sport i strane jezike.

Svi roditelji se slažu da bi i oni trebali biti uključeni u provođenju programa, možda kroz Savjet roditelja, druženjem roditelja u grupi i lobiranjem kod vlasti. Kod kuće djeci pomažu da usvoje osnovne navike i pravila ponašanja.

Poruka obrazovnim vlastima je da ulože sve napore da se Okvirni zakon usvoji i da što prije započne implementacija programa za obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu.

Odgajatelji

Svi prisutni odgajatelji, njih ukupno osam, upoznati su sa Okvirnim zakonom, a informaciju su dobili na stručnom Vijeću. Saglasni su da je usvajanje takvog zakona potrebno, jer djecu treba socijalizirati i pripremiti za školske obaveze, a također će imati priliku da steknu odgovarajuće vještine i navike, te potrebna predznanja. U njihovoj općini, nisu sva djeca obuhvaćena, jer je Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju samo usvojen na Skupštini, a njegova implementacija još uvijek nije počela. Ne znaju da li ima bilo kakvih planova u Općini. Predlažu, ukoliko ovaj program bude obavezan, da sa djecom rade isključivo odgajatelji, da traje najmanje tri mjeseca, da se pripremi dobar program i prilagodi prostor. Ne treba im dodatna obuka, jer su svi oni do sada radili na pripremi za školu sa djecom predškolskog uzrasta.

Smatraju da roditelje treba uključiti u ovaj program, informisati ih o svemu, što bi njima moglo biti važno, putem roditeljskih sastanaka, Vijeća roditelja i u individualnim kontaktima sa roditeljima. Poručuju obrazovnim vlastima da usvoje zakone o predškolskom odgoju, te da se pridržavaju zakona.

5.3.2. POSAVSKI KANTON

5.3.2.1. ODŽAK

Općina Odžak se sastoji od 18 naseljenih mjesta sa oko 17.000 stanovnika.

Sa stanjem u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja u općini Odžak upoznao nas je Marko Barukčić, referent za društvene djelatnosti. Prema njegovim riječima, primjena Okvirnog zakona još nije zaživjela, a predškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvaćena su samo djeca iz gradskog područja koja pohađaju jedini vrtić u Odžaku. Cijena koju roditelji plaćaju je između 140 i 150 KM.

Mada nije upoznat sa planovima na području Posavskog kantona, smatra da su kapaciteti vrtića dovoljni te da je samo potrebno organizovati prijevoz djece. Problem je u tome što se općina sastoji od 23 mjesne zajednice, od kojih su neke udaljene i 20 km od vrtića, a pojedina područja imaju mali broj djece pa bi organizovanje prijevoza bilo veoma skupo. Kako bi se taj problem riješio, referent Barukčić predlaže i drugo rješenje, a to je otvaranje dvije dodatne podružnice vrtića, možda i u nekim od postojećih prostora, mada sumnja da za takvo što postoje sredstva.

Druge informacije u vezi s budućim planovima, programom, strukturom djece, posebno brojem ugrožene djece na području općine i slično, referent za društvene djelatnosti, Barukčić, ne posjeduje ali je uvjeren da je razvijen predškolski odgoj i obrazovanje „dugoročna investicija za društvo“. Bogate zemlje su toga svjesne pa zbog toga ulažu u predškolski odgoj i obrazovanje, a ne, prvenstveno, zbog toga što imaju bolji standard. Naša država je, nažalost, u teškoj situaciji, premda je jedan od razloga ovakve situacije u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja i neznanje. Smatra da u svakom slučaju treba naći način da se realizuje program predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu u godini pred polazak u školu.

Roditelji čija djece pohađaju vrtić

Roditelji su upoznati sa Okvirnim zakonom i obavezom uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje i svesrdno ga podržavaju argumentujući to nizom koristi za djecu koja žive u drugačijem vremenu i društvu. Informacije koje imaju dobili su putem medija.

Smatraju da na području njihove općine „ne postoji interes za provedbu ovog zakona“, niti konkretni planovi za njegovu realizaciju, te da bi se roditelji možda trebali obratiti nadležnima sa službenim zahtjevom i pitanjima u vezi s realizacijom zakonskih obaveza. Kada je u pitanju lokalna zajednica, roditelji su nezadovoljni i zbog nedostatka prostora za igru i drugih sadržaja za djecu.

Roditelji smatraju da bi trebali dobiti niz informacija u vezi s trajanjem, programom rada, rasporedom aktivnosti, i to najmanje šest mjeseci unaprijed. Zanima ih kvalitet rada i osposobljenost odgajatelja koji će raditi sa djecom, žele da sa djecom rade osobe koje su odgovorne i posvećene, i da djeca, za vrijeme i nakon boravka u vrtiću, osjećaju zadovoljstvo.

Zainteresovani su da se aktivno uključe u predškolski program kao volonteri i na druge načine. Dobro bi im došli savjeti i stručna pomoć, kao i razmjena iskustva sa drugim roditeljima.

Sugestije roditelja su da predškolski program treba biti obavezan i besplatan, i da Zakon treba biti proveden u cjelosti. Sa djecom treba da rade profesionalci koji imaju adekvatno obrazovanje, i da se treba dati prilika mladim odgajateljima koji završavaju fakultete.

5.3.3. TUZLANSKI KANTON

Na području Tuzlanskog kantona djeluju javne predškolske ustanove, čiji su osnivači općinska vijeća u devet općina i to u : Banovićima, Doboj Istoku, Gračanici, Gradačcu, Kladnju, Lukavcu, Srebreniku, Tuzli i Živinicama. U svim predškolskim ustanovama ukupno dnevno boravi 1287 djece, odnosno 60 odgojnih grupa i 209 zaposlenika, od čega je 118 odgojno-obrazovnog osoblja i 91 ostalih.

Prema podacima sa kojima raspolaže Elmir Tukić, viši stručni saradnik u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta u Tuzlanskom kantonu, već je pripremljen program za predškolski odgoj i obrazovanje čija bi implementacija trebala otpočeti u martu. S obzirom da je na području Tuzlanskog kantona finansiranje predškolskih ustanova na nivou lokalne zajednice, te da općine u budžetima nisu planirale sredstva potrebna za cjelovitu provedbu Člana 17. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u ovom Kantonu, predškolske ustanove su aplicirale kod Ministarstva za rad i socijalnu politiku Tuzlanskog kantona te dobili određena sredstva za realizaciju projekata obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu za djecu iz socijalno ugroženih porodica. Ovu aktivnost predškolske ustanove su uradile u saradnji sa centrima za socijalni rad. Do sada je ovim projektom obuhvaćeno 50-ero djece.

U okviru aktivnosti koje se tiču implementacije Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje, do sada je napravljen Obavezan program za predškolski odgoj i obrazovanje pred polazak u školu.

Većinu predškolskih ustanova finansiraju općine tako da u Ministarstvu nisu sigurni koliko će trebati finansijskih sredstava za potrebe ovog programa, a problem predstavlja i nedostatak prostora, kao i manjak edukovanog kadra. Programom je definisano da, u nedostatku dovoljnog broja profesora predškolskog odgoja, program mogu izvoditi profesori razredne nastave, koji bi imali dodatnu edukaciju za ovaj rad u trajanju od 200 sati, a obuku bi realizovao Pedagoški zavod Tuzla. Program bi trebalo realizovati i u područnim školama, jer u postojećim vrtićima nema dovoljno kapaciteta.

Roditelji još uvijek nemaju zvaničnu informaciju o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju, jer “neki imaju samo saznanje da bi se to trebalo otpočeti, mi se bojimo da ne dođe do panike ako se ta informacija prosljedi i pusti u javnost prije obezbjeđenja svih uslova. Dok se sve ne izdefiniše treba biti oprezan sa davanjem informacija.”

Ekonomska cijena boravka u vrtiću je 320-360 KM, a roditelji plaćaju od 120 KM (u javnom sektoru) do 180 KM (u privatnom sektoru), a subvencija postoji za roditelje sa više djece u vrtiću, pa je participacija za drugo dijete iz porodice umanjena za 30%.

Alternativni programi:

CIVITAS je u okviru svog projekta, prošle godine, obezbijedio besplatno pohađanje predškolske institucije za 53 djece.

5.3.3.1. TUZLA

Poslije Sarajeva i Banja Luke, Tuzla je najveći industrijski centar Bosne i Hercegovine u kojem, prema procjenama, živi oko 130.000 stanovnika.

Na području općine Tuzla, predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, obuhvaćeno je oko 10% djece koja su uključena u cjelodnevni program ustanove "Naše dijete" u Tuzli (oko 200 djece koja su rođena 2004./2005. godine), i oko 50 djece za koje je raspisan konkurs za obavezan program predškolskog odgoja i obrazovanja u mjesecu oktobru, koji je besplatan.

Pripreme za obuhvat predškolskim programom sve djece podrazumijevaju niz aktivnosti, a u ovom momentu prikupljaju se podaci o broju djece predškolskog uzrasta na osnovu općih podataka sa kojima raspolaže Matični ured. Za ovaj posao je u predškolskoj ustanovi "Naše dijete" angažovan volonter-pripravnik.

Prema riječima Ernese Mešić i Mirele Vrabac iz Odjela za obrazovanje, ključni problemi su finansiranje ali i „nedovoljna uključenost Vlade Tuzlanskog kantona i Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu u sport kada je u pitanju problem programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i implementacija Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, koje nema isti status kao ostali nivoi obrazovanja.“

Stoga je, smatraju, neophodno „zajednički pristupiti sistemskom rješavanju ovog pitanja, što podrazumijeva saradnju Općine i Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta u utvrđivanju i obezbjeđenju finansijskih sredstava, procentu obuhvata djece i kriterijima za uključivanje djece, što je u skladu sa Članom 80., 81. i 82. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju .“

Pripreme za otpočinjanje programa tekle su uz saglasnost i saradnju Općine i Ministarstva rada i socijalne politike. Kako bi se finansijski podržale najugroženije kategorije stanovništva, raspisan je konkurs, i nakon izvršenih priprema, već je od 01.11.2010. godine započelo realizovanje programa.

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta je izradilo Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja.

Zaposlenici vrtića "Naše dijete" prošli su planirani program obuke za rad sa djecom pred polazak u školu. Naziv realizovanog programa je: „Priprema za polazak u osnovnu školu“, a organizator programa je nevladina organizacija CIVITAS.

Prilikom zapošljavanja i odabira odgajatelja, prioritete će imati kadrovi koji su edukovani u procesima građanskog obrazovanja, kadrovi visoke stručne spreme iz oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja, te stručni saradnici visokog obrazovanja koji su po zakonu predviđeni kao profil kadra koji može raditi u predškolskim institucijama.

Kvalitet rada pratit će Pedagoški zavod i Komisija za praćenje i vrednovanje rada na osnovu Pravilnika o ocjenjivanju i sticanju viših stručnih zvanja (za odgajatelje i stručne saradnike);

Kada su u pitanju roditelji, planirano je da se za njih pripreme informacije o samom programu obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja: za koga je obavezujući, kada počinje, gdje će biti izvođeni i koliko sati će trajati, te kako i sami mogu učestvovati u programima.

Roditelji čija djeca pohađaju predškolsku instituciju

Svi prisutni roditelji, njih ukupno osam, već imaju informaciju o Okvirnom zakonu za predškolsko, a dobili su je putem medija ili prijatelja. Podržavaju ovu inicijativu jer smatraju da su djeca koja pohađaju predškolske institucije znatno spremnija za školu i zajednički rad. Nemaju informacija o tome da li se ovaj program realizuje u Tuzli, i da li u Općini postoje bilo kakvi planovi u vezi s programima. Smatraju da bi stepen obuhvata djece u predškolskim ustanovama bio veći kada bi roditelji plaćali za boravak u vrtiću u skladu sa svojim primanjima.

Misle da bi djeca prije polaska u školu trebala da usvoje pravila ponašanja, izgrade potrebne socijalne vještine, da posjeduju potrebne radne navike i da se upoznaju sa radom u grupi. Kvalitet ovog programa bi se ogledao u tome što bi se dijete bolje, sigurnije i uspješnije pripremlilo za školu. U svom domu, roditelji sa djecom crtaju, pišu slova, čitaju slikovnice, razgovaraju o školi.

Obrazovnim vlastima bi poručili da se predškolski odgoj i obrazovanje uvedu kao obavezni, i to po četiri sata sedmično u toku cijele školske godine.

Odgajatelji

Odgajatelji su upoznati sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju koji predviđa obavezno uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Po njihovim riječima, napravljen je pilot projekt u vrtiću u Tuzli u koji su obavezno uključena djeca iz socijalno depriviranih kategorija, a koja pohađaju ovaj program tri mjeseca u godini pred polazak u školu (150 sati u redovnoj predškolskoj grupi). Smatraju da je ta odluka veoma korisna jer imaju i iskustvo sa prošlogodišnjim Civitas-ovim projektom sa oko 50 djece, „što se pokazalo odličnim“. Ne znaju da li postoje bilo kakvi planovi u Općini.

Brine ih pitanje profesionalnog kadra, jer u Tuzli nema dovoljno odgajatelja i to da li bi oni morali dodatno raditi, ako se krene u implementaciju obaveznog programa. Također imaju dilemu da li je 3 mjeseca rada sa djecom dovoljno, da bi se djeca kvalitetno pripremila za školu, te hoće li roditelji biti zadovoljni tim rezultatima.

Smatraju da bi roditelji trebali da se upoznaju sa planom i programom, da znaju hoće li biti obezbijeđen prijevoz, da li postoje specijalizirani programi u ustanovi (sport, strani jezici, ples), da im se omogući da čuju iskustva drugih roditelja. Roditelje treba uključiti u ovaj program organizujući radionice za njih, i davati im redovno informacije o napredovanju djece.

5.3.3.2. SREBRENİK

U općini Srebrenik, prema procjenama općinskog Razvojnog tima, živi 45.000 stanovnika. Procjenjuje se da oko 28% stanovnika živi u urbanim naseljima, dok preostalih 72% stanovnika spada u stanovništvo koje živi u ruralnim naseljima.

Predstavnik Općine Srebrenik, Nihad Mehmedović, ne može precizno da odgovori da li je Okvirni zakon zaživio u njihovoj općini, ali smatra da što prije počne njegova implementacija, tim bolje. Općina ima konkretne planove koji se sastoje u planiranim posjetama mjesnim zajednicama, kako bi edukovali stanovništvo o Zakonu, što je sastavni dio Strategije razvoja općine Srebrenik, ali pitanja prostora i opreme za izvođenje programa nisu definisana. Ističe da, zbog nedostatka finansijskih sredstava u Općini, nisu predvidjeli obuhvat sve djece i vrlo teško je reći kako bi se to moglo ostvariti bez pomoći šire zajednice. Općina ne posjeduje resurse za implementaciju ovog Zakona i potrebna joj je velika pomoć od strane državnih institucija.

U Srebreniku ima samo jedan vrtić, a prema podacima sa kojima raspolaže, u općini nema alternativnih programa, mada Općina svake godine objavljuje javni poziv nevladinim organizacijama da se prijave na konkurs za dodjelu sredstava. Konkretno, projekti koji se tiču predškolskog odgoja i obrazovanja, nikada nisu bili na konkursu.

Roditelji čija djeca ne pohađaju vrtić

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju poznat je većini roditelja. Informaciju su dobili putem medija, kao i u neposrednom kontaktu sa roditeljima djece koja već pohađaju program predškolskog odgoja i obrazovanja. Prisutni nisu dovoljno upoznati kako se Zakon implementira na području njihove općine, ali koliko oni znaju to „nije dovoljno i kvalitetno“. Na području općine, u toku prošle školske godine, postojao je vid predškolskog odgoja i obrazovanja u jednoj područnoj školi a realizovao se kroz dva školska časa, svaki dan u sedmici. Međutim, kako program nije bio obavezan, djeca nisu dolazila redovno.

Sva djeca nisu obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem i smatraju da je glavni razlog za to materijalne prirode, kao i neinformisanost. Također, roditelji smatraju da i pitanje stručnog kadra nije riješeno na najbolji način. Mišljenja su da se o ovom pitanju „trebaju pitati eksperti iz ove oblasti, a ne političari, kao što je kod nas, nažalost, slučaj. Izražavaju zadovoljstvo što je organizovan ovakav vid sastanaka gdje i oni mogu izraziti svoje mišljenje.

Prioritetnim smatraju informacije o edukativnoj funkciji programa, kakvi će biti efekti socijalizacije, zanima ih kvalitet rada u ustanovi, stručnost uposlenika. Smatraju potrebnim da Zakon zaživi što prije, ali da se stvore kvalitetni preduslovi za njegovo izvođenje, i da to ne bi trebalo biti „samo puko provođenje vremena u ustanovi“. Važno je da su programi jednaki za svu djecu uz poštovanje kulture i tradicije svih. Također, misle da je potrebno da djeca razvijaju osnovne životne navike, kao i da se u što većem stepenu socijalizuju, te su mišljenja da će nakon toga rad u školi, sa tom djecom, biti mnogo lakši. Roditelji očekuju kvalitetan i adekvatan program, ali i kvalitetan nastavni kadar. Svi roditelji bi se trebali uključiti u ovaj program i to svojim boravkom u učionicama, kroz razne radionice sa djecom, gdje bi bili aktivni sudionici. Roditelji smatraju da priprema djece za školu u velikoj mjeri zavisi od želja, motivacije, kao i stepena zainteresiranosti za bilo kakav vid rada ili igre.

Odgajatelji

Svi prisutni odgajatelji upoznati su sa Okvirnim zakonom, a kako navode, najviše informacija o Zakonu dobili su putem medija, elektronskih i pisanih. Također, prisustvovali su seminarima na kojima su upoznati sa ovim Zakonom. Smatraju da je Zakon preuranjen jer ni ustanove nisu pripremljene za prihvatanje djece. Misle da se Zakon uopće ne provodi u cijeloj državi, a samim tim ni u općini Srebrenik, a kao razloge za ovakvo stanje navode nedovoljno finansiranje i neinformisanost roditelja. Smatraju da su djeca iz ruralnih sredina zanemarena, jer nisu uključena ni u jedan program. Kao rješenje predlažu otvaranje odjeljenja u područnim školama.

Prisutni odgajatelji su mišljenja da se karakteristike kvalitetnog programa ogledaju u poštivanju pedagoških standarda i normativa, kao i u smanjenju broja djece u grupama. Pozitivno gledaju na uključivanje roditelja u pripremni program i to na način da budu uključeni kao volonteri, asistenti. Smatraju da je vrlo moguće da se roditelji kroz igru uključe u rad sa odgajateljima i da to ne smatraju upitnim. Pogotovo bi nezaposlene roditelje željeli uključiti u rad kao asistente u odgojno-obrazovnom radu.

Odgajatelji smatraju da je, prije svega, bitno da „dijete bude zdravstveno sposobno za boravak u predškolskoj ustanovi.“

Obrazovnim vlastima poručuju da se pobrinu o uslovima u generalnom smislu, da se više interesiraju za ovaj Zakon, da imaju više sluha za ovo područje obrazovanja.

5.3.4. ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

Prema riječima Sefedina Hodžića, stručnog saradnika za predškolsko i osnovno obrazovanje, kantonalni Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je donesen na kantonalnoj Skupštini u julu ove godine, a njegova implementacija slijedi u 2011. godini. Ministarstvo obrazovanja je u procesu izrade podzakonskih akata, kriterija za finansiranje predškolskih ustanova na području Zeničko-dobojskog kantona. Do juna je planirana izrada cjelovitog programa za predškolski odgoj i obrazovanje i ostalih akata.

Previđen je obuhvat sve djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, a poteškoće se očekuju kada su u pitanju organizovanje rada sa djecom iz ruralnih područja, a potrebno je riješiti i pitanje nedostatka prostora.

5.3.4.1. VISOKO

Visoko je gradsko naselje i sjedište istoimene općine sa oko 17.000 stanovnika.

Šef Odsjeka društvenih djelatnosti u Općini Visoko, Hasan Šehinović, nas je informisao da je oko 30% djece ovog uzrasta sa područja ove općine uključeno u predškolski program, a u okviru toga oko 10% djece iz ugroženih grupa. Problemi su uobičajeni – udaljenost vrtića, opremanje prostora, nedovoljna zainteresovanost roditelja, kao i cijena od 130 KM koja je za mnoge roditelje previsoka (popust imaju samo roditelji za drugo, odnosno treće dijete koje pohađa vrtić). Šef Odsjeka, Šehinović, je zabrinut za realizaciju programa i, imajući u vidu trenutno stanje u BiH, smatra da je „malo preuranjeno“ za ovakav program.

Na području Visokog ima jedna igraonica koju vodi NVO „Sumeja“ ali Općina ne podržava niti planira podržavati ovakve programe. Postojao je i program koji je realizovao CIVITAS i Save the Children.

Roditelji djece koja pohađaju i one koja ne pohađaju vrtić

Većina roditelja, koji su učestvovali u fokus-grupi, se složilo da je donošenje Okvirnog zakona za svaku pohvalu i da će njegova primjena podržati razvoj djece i bolje ih pripremiti za školu, mada ima i mišljenja da je to „prerano za djecu“ i da djeca trebaju početi u školu sa 7 godina, a u obavezne predškolske programe sa 6 godina. Svi se slažu da roditelji nisu dovoljno informisani, ali ni educirani, te da ne postoje ni dobri materijalni preduslovi za obuhvat sve djece.

Vidljivo je da se mišljenja roditelja djece koja pohađaju vrtić pozitivnija o predškolskom odgoju i obrazovanju od mišljenja onih roditelja čija djeca ne pohađaju vrtić. Roditelje djece koja pohađaju vrtić su više fokusirani na razvoj ličnosti djeteta, samopouzdanja i odlučnosti, dok se roditelji djece koja ne idu u vrtić više brinu da li će djeca moći ispuniti sve obaveze i da li će program biti podržan.

Roditelji smatraju da je jako važno da i oni budu uključeni u rad i da je konstantna komunikacija i saradnja sa odgajateljima neophodna.

Odgajatelji

Odgajatelji zaposleni u vrtiću u Visokom upoznati su sa Okvirnim zakonom, ali su zabrinuti kada je u pitanju spremnost zajednice za njegovu implementaciju, te postojanje dovoljnih finansijskih sredstava. Veoma su otvoreni i podržavaju ideju da se program organizuje i u školskim prostorijama u nedostatku vrtićkih. Smatraju da je važno izraditi dobar program, koji je sveobuhvatan i koji je fokusiran samo na ključne kompetencije i vještine koje su djeci potrebne.

5.3.4.2. ZENICA

Zenica je središte Zeničko-dobojskog kantona i ekonomsko središte regije srednje Bosne sa oko 127.000 stanovnika. Stanje u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja na području općine Zenica je veoma teško. Zbog pada nataliteta, nezaposlenosti i visoke cijene vrtića, svega 5% predškolske djece je uključeno u preškolski odgoj i obrazovanje. Kako naglašava Fata Srebrenica, stručna saradnica za obrazovanje i informisanje u Službi za društvene djelatnosti Općine Zenica, sada se u Zenici godišnje rađa oko 1000 djece, dok je prije 15-tak godina ta brojka prelazila 2000. Ekonomska cijena vrtića je 400 KM a roditelji plaćaju 120 KM, dok subvencija nema.

U skladu sa planiranim aktivnostima na nivou Kantona, u općini Zenica se, od školske/pedagoške 2011/12. godine predviđa implementacija Okvirnog zakona i uvođenje obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja. Aktivnosti su usporene radi formiranja izvršne vlasti, odnosno smjene ministara, a time i kašnjenja u donošenju budžeta.

Kada je u pitanju gradsko područje Zenice, osnovni uslovi za realizaciju predškolskih programa postoje, a u prigradskim i ruralnim sredinama predviđa se opremanje prostorija u područnim školama. Vrtići u Zenici imaju mali broj djece, pa ima dovoljno prostora i stručnog kadra za obuhvat sve djece u godini pred polazak u školu. Finansijsku podršku pružit će i Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, kako bi se pokrili troškovi prevoza i smještaja djece iz socijalno ugroženih i marginalizovanih kategorija.

Očekuje se izrada novih pedagoških standarda i normativa, kao i obuka odgajatelja, ali se konkretne aktivnosti tek očekuju.

Alternativni programi:

Rad sa djecom iz ugroženih kategorija: Save the Children, UMCOR, Dječiji vrtić „Mala kreativna škola Kevser“, Udruženje „Naša djeca“ i dr.

Roditelji čija djece pohađaju vrtić

Mada su donekle, i to uglavnom preko medija, upoznati sa Zakonom, roditelji izražavaju nezadovoljstvo načinima na koje se oni informišu o svim pitanjima u vezi s odgojem i obrazovanjem djece.

Podržavaju otpočinjanje obaveznog predškolskog programa, kako bi se „svoj djeci dale jednake šanse“. Smatraju da je vrtić mjesto gdje se djeca osamostaljuju i stiču osnovne radne navike. Misle da je 150 sati malo ukoliko se žele postići značajniji rezultati.

Kada je u pitanju uloga roditelja u pripremi za školu, roditelji kažu: „Obrazovni dio ne treba prebacivati na roditelje. Učitelji u školi očekuju da dijete sve zna. Mi pripremamo djecu da poštuju drugove, učiteljicu, da se moraju ponašati u skladu sa pravilima, da steknu neke radne navike. Bojimo, crtamo sa djecom. Čitamo svojoj djeci. Da bismo imali kvalitetnu ličnost treba da surađuju roditelji i odgajatelji. Mi nenametljivo govorimo o školi i trudimo se da je zavole.“

Roditelji su jednoglasni u tome da je neophodno uložiti mnogo više u predškolsko, kako u infrastrukturu i kadar, tako i u osiguravanje da što veći broj djece pohađa cjelodnevni program. Smatraju da nije u pitanju nedostatak finansijskih sredstava već „opća nezainteresovanost za predškolsko i nedostatak volje“.

Odgajatelji

Obavezno uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje podržavaju i odgajatelji, naglašavajući da su „djeca koja prolaze ovakvu pripremu samostalnija, organizovanija, ističu se u svemu, daleko su spremnija za školske aktivnosti. Zbog toga je važno da svako dijete ima iste prilike i da predškolski odgoj i obrazovanje bude besplatno.“

Kada je u pitanju organizacija rada predškolskih grupa, odgajatelji imaju zanimljive ideje. Prema njihovom mišljenju: „Ako bi se grupe oformile od djece koja će pohađati tih 150 sati, trebalo bi ih uključivati među djecu koja već borave u vrtiću. Djeca bi trebala dolaziti nekoliko puta sedmično i ostajati duže. Bilo bi dobro da djeca osjete sav život u vrtiću. Inače mi u septembru imamo adaptaciono-opservacioni period i za djecu koja pohađaju vrtić. Treba obratiti pažnju na adaptaciju djece i socijalizaciju, ali raditi i na edukaciji djece. Treba oslušnuti potrebe djece.“

Odgajatelje brinu reakcije i odaziv roditelja, jer očekuju teškoće kada je u pitanju dovođenje i odvođenje djece, udaljenost vrtića od mjesta stanovanja, brojnost grupa i opremljenost ustanove. Smatraju da je dobra informisanost veoma značajna, i da roditelji treba da dobiju ne samo informacije o programu i načinu provođenja, nego i o značaju predškolstva i koristi i za djecu i za porodice. Roditelje, prema mišljenju odgajatelja, treba uključiti i u izradu programa kao i u druge aktivnosti u vrtiću.

Obrazovnim vlastima bi poručili: „Dijete je na prvom mjestu. Kad bi se moglo i ranije početi sa uključivanjem sve djece u vrtiće, to bi bilo dobro. Skuplje je poslije ispravljati neke stvari, nego sada uložiti u odgoj i obrazovanje. Sve loše što se dešava u društvu, posljedica je i toga da su djeca prepuštena sama sebi. Mi smo također prepušteni sami sebi.“

5.3.5. BOSANSKO -PODRINJSKI KANTON

5.3.5.1. GORAŽDE

Općina Goražde je administrativni i kulturni centar Bosansko-podrinjskog kantona sa oko 30.000 stanovnika. Intervju sa predstavnicima organa uprave iz Općine Goražde upriličen je sa Sanidom Zirakom, šefom službe za javne servise i tehničke poslove, i Emirom Djana, stručnom savjetnicom u Općini.

Na pitanje moderatora o tome da li su upoznati sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju koji predviđa obavezan obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, sagovornici su odgovorili da su upoznati sa ovim Zakonom, ali da on na području općine Goražde nije zaživio u punom kapacitetu, jer nedostuju finansijska sredstva kojima bi se osiguralo besplatno pohađanje predškolskih ustanova ili pripremnih programa u godini pred polazak djece u školu. U Goraždu trenutno postoje dva vrtića, jedan koji sufinansira Općina i koju pohađa 88-ero djece i drugi čiji je osnivač SOS dječije selo iz Goražda. Vrtić koji se nalazi u mjestu Vitkovići je zatvoren zbog „nezainteresovanosti roditelja za upis djece“. Mjesečna participacija roditelja iznosi 120 KM. Sagovornici nam nisu mogli dati odgovor, koliki je procent djece koja ne idu u vrtić.

Što se tiče resursa za implementaciju ovog Zakona, postoji veliki broj nezaposlenih odgajatelja koji bi bili nosioci predškolskog programa za obuhvat djece pred polazak u školu. Na području općine Goražde postoje tri vrtića čiji su kapaciteti puno veći od broja djece koja ga pohađaju, tako da prostor i materijalno tehnički uslovi ne bi trebali biti problem.

Ističu da je pored obezbjeđenja materijalnih sredstava također bitno utjecati i na bolju informisanost i edukaciju roditelja, kako bi se i oni sami uključili u implementaciju programa. Program pripremaju odgajateljice i direktorica predškolske ustanove. Općina do sada nije učestvovala u kreiranju podrške kroz informisanje roditelja o ovom programu. Za implementaciju ovog programa dosada nisu planirana nikakva sredstva iz budžeta Općine, jer za to ne postoje realni uslovi.

Alternativni programi:

Na području općine Goražde postoje programi za djecu predškolskog uzrasta koje je pokrenuo SOS Kinderdorf iz Goražda. Riječ je o pokretnoj igraonici koja nastoji animirati djecu kroz različite edukativne radionice. Na ovaj način su aktivnostima predškolskog odgoja i obrazovanja pokrivena ruralna područja općine Goražde.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Prisutni roditelji su upoznati sa ovim Zakonom i mišljenja su da je on nepotreban. Prema njihovom mišljenju, ovaj Zakon je ishitren jer se nisu stekli uslovi za njegovu implementaciju. Mišljenja su da je potrebno obezbijediti sredstva koja će omogućiti djeci predškolskog uzrasta besplatno pohađanje obaveznog programa u godini pred polazak u školu. Neki od prisutnih roditelja smatraju da je ovaj Zakon nepotreban zbog neusklađenosti programa, devetogodišnjeg obrazovanja i programa predškolskog obrazovanja. Jedan od većih problema ovog obaveznog programa rada sa predškolskom djecom, jeste i samo dovođenje djece u vrtiće gdje je planirana realizacija ovog programa, jer su mnoga mjesta veoma udaljena od postojećih vrtića.

Svi prisutni misle da Općina ne radi skoro ništa po pitanju predškolskog odgoja i obrazovanja, a pogotovo kada je u pitanju provođenje članova zakona o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju. O planovima Općine po ovom pitanju nije im poznato ništa, odnosno nisu dobili nikakve informacije o tome.

Prisutni smatraju da se roditeljima moraju pružiti informacije o samom značaju predškolskog programa, na čemu se ovaj program bazira, šta je cilj ovog programa. Po njihovim stavovima, program predškolskog odgoja treba da se bazira isključivo na razvoju emocionalnih, socijalnih i ostalih životnih vještina, a da škola treba da uči djecu pisanju, čitanju i ostalim obrazovnim zadacima. Mišljenja su da se sa djecom veoma malo ili nikako ne radi, u smislu njihove pripreme za školu, što se vidi i na djeci u prvom razredu osnovne škole, gdje djeca još uvijek nisu samostalna.

Odgajatelji

Odgajatelji koje rade u vrtiću, čiji je osnivač Općina su upoznati sa Okvirnim zakonom, a informacije su dobili putem medija, putem seminara u organizaciji udruženja predškolskih radnika, putem javne rasprave koju je organizovala Općina Goražde. Odgajatelji smatraju da ovaj Zakon treba obavezno da zaživi kako bi se povećao broj djece koja su obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem. U njihovom vrtiću već postoji program za djecu predškolskog uzrasta koja će ove godine poći u školu, bez obzira što ovaj Zakon, na području općine Goražde, treba da počne sa implementacijom u potpunosti tek, na proljeće 2011. godine.

Prema riječima prisutnih odgajatelja, u njihovoj općini Zakon se u potpunosti ne provodi, niti se vrše pripreme za implementaciju ovog Zakona. Uglavnom je sve prepušteno vrtićima, koji su opet ograničeni finansijskim sredstvima i zavise od participacije roditelja. Kvalitetna implementacija Zakona i realizacija programa obaveznog predškolskog obrazovanja zavisi isključivo od odluke da li će program biti besplatan ili će biti finansiran od strane roditelja. Stopostotni obuhvat djece ovog uzrasta moguće je, prema njihovim procjenama, jedino ako je program besplatan.

Po mišljenju prisutnih odgajatelja, planirani broj sati, koji je predviđen za ovaj program, je mali i nedovoljan je za ozbiljniji pristup. Smatraju da je najbolje rješenje cjelodnevni boravak djece u godini pred polazak u školu. Do sada nisu imale nikakvu dodatnu edukaciju o programu u godini pred polazak djece u školu. Prema njihovim riječima moraju se obezbijediti bolji tehničko-materijalni uslovi, koji bi omogućili realizaciju ovog programa. Program bi se trebao fokusirati na razvoj vještina, razvoj emocionalne zrelosti, učenje samostalnosti, jer se djeca za vještine pisanja i čitanja svakako pripremaju u prvom razredu devetogodišnjeg školovanja.

Prema informacijama, koje smo dobili od odgajatelja, vrtić ima veoma dobru saradnju sa centrom za kulturu i sa SOS-om, gdje su se održavale različite manifestacije za djecu, kao i okrugli stolovi koji su imali za cilj edukaciju roditelja.

5.3.6. SREDNJOBOSANSKI KANTON

Kako ističe Ivica Augustinović, viši stručni saradnik za predškolsko i osnovno obrazovanje, u Srednjobosanskom kantonu još uvijek nije usvojen zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju koji je u skladu s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju na nivou Bosne i Hercegovine. U ovom Kantonu još uvijek je na snazi Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju koji je donesen 2001. godine (Sl. novine, broj:11/01). Prema njegovim riječima, novi kantonalni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je u nacrtu i njegovo usvajanje očekuje se početkom 2011. godine, ali se sa implementacijom neće krenuti prije školske 2012/13. godine, kako bi se stvorili svi preduslovi za njegovu primjenu i uklonile objektivne prepreke.

Na području Srednjobosanskog kantona djeluje 17 predškolskih institucija, od čega 8 javnih i 9 privatnih koje nemaju dovoljno prostornih kapaciteta da prihvate oko 2900 djece, koliko bi trebalo biti uključeno u obavezni predškolski odgoj i obrazovanje. Osim prostornih, u ovom Kantonu očekuju i probleme u vezi s nedostatkom kadrova kao i probleme sa prevozom djece „koji je gorući problem već duže vrijeme u ovom Kantonu kada je u pitanju prijevoz osnovaca“. Kako bi se prevazišli ovi problemi, u onim mjestima gdje predškolske institucije nisu dovoljno razvijene ili ne postoje, „program će se realizirati u osnovnim školama ili područnim odjelima nekih od škola. U slučaju nedostatka kadra, program mogu realizirati i profesori razredne nastave uz obavezno pohađanje primjerene edukacije.“

Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, izradili su odgajatelji i ravnatelji predškolskih institucija uz podršku ministarstva i organizacije Save the Children Norway. Ministarstvo prosvjete ujedno je izradilo sveobuhvatnu analizu provedbe programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u Srednjobosanskom kantonu, koja se odnosila na mogućnosti provedbe programa, finansijske zahtjeve, potrebnu infrastrukturu, kadrovske zahtjeve, pitanje prijevoza, pitanje mini obroka, edukacije kadra, materijalne troškove, odgovornosti i obaveze općinskih i kantonalnih vlasti, itd.

Odgajatelji koji trenutno rade s djecom, te profesori predškolskog odgoja koji se nalaze na birou, a uz to imaju položen stručni ispit, imat će prioritet pri angažiranju za realizaciju programa.

Nadzor nad provođenjem ovoga programa i efektima istog je, prema riječima višeg stručnog saradnika, Augustinovića, izuzetno važan, osobito u prvim godinama implementacije. Nadzor će činiti stručne osobe, prvenstveno iz reda odgajatelja i ravnatelja predškolskih institucija. Uloga pedagoških zavoda, kao i stručnih tijela ministarstva, mora biti efektivna i usmjerena na prepoznate probleme koji proizlaze iz same prakse.

Cijena vrtića u javnim institucijama kreće se od 80 do 120 KM, a u pojedinim slučajevima imamo i djelomičnu subvenciju od strane općinskih vlasti. U privatnim institucijama, roditelji izdvajaju i do 200 KM, ali se broj vrtića povećava, posebno nakon sve intenzivnije kampanje u vezi sa značajem za značaj ranog obrazovanja.

5.3.6.1. BUSOVAČA

Busovača je općina sa 46 naseljenih mjesta i oko 19.000 stanovnika. Na području Busovače, kao i ostalih općina Srednjobosanskog kantona, prema riječima djelatnice Općine Željke Vujica, konkretnih mjera i aktivnosti, u vezi sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, još uvijek nema, niti je osmišljena dugoročna strategija.

U Busovači nema nijednog javnog vrtića, a jedinu predškolsku ustanovu od 1996. godine vode Školske sestre franjevke. Kada je u pitanju nedostatak prostora, neka od rješenja, prema mišljenju djelatnice Općine, Željke Vujica, mogu biti prilagođavanje školskog prostora za djecu predškolskog uzrasta, ali se javlja problem koordinacije aktivnosti, jer škole nisu u općinskoj nadležnosti. Općine nisu dovoljno upoznate, niti smatraju svojom obavezom bavljenje pitanjima programa, odabira i edukacije kadra, navodeći da je sve to u ingerenciji kantonalnih institucija. Briga Općine o školovanju djece ugroženih

grupa formalno ne postoji, a ključnu prepreku predstavlja nedostatak finansijskih sredstava, ali i pitanje ingerencija i obaveza Općine i drugih organa i institucija.

Roditelji djece koja pohađaju i roditelji djece koja ne pohađaju vrtić

Roditelji nisu upoznati sa Okvirnim zakonom ni sa planovima Općine po pitanjima predškolskog odgoja i obrazovanja. Mišljenja o značaju provedbe ovog Zakona također su podijeljena. Protivnici uvođenja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja smatraju da se ono „natura roditeljima“, da su djeca premlada za „školu“, i da su to prevelike obaveze za malu djecu. Drugi roditelji ovo vide kao priliku za svoju djecu da se druže sa ostalom djecom, da se pripreme za školu i sl. U svakom slučaju, roditelji smatraju da ne mogu mnogo utjecati na promjene postojećeg stanja.

Brine ih prilaz školi i cesta koju djeca na putu treba da pređu, kako će se djeca adaptirati na školski ambijent, kako će se snaći sa starijom djecom, ko će ih dovesti u školu i sl.

Smatraju da djeci trebaju organizovane predškolske aktivnosti i da u njihovoj općini postoji potreba za otvaranjem javne predškolske institucije.

Odgajatelji

Mišljenja odgajatelja o inicijativi uvođenja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu su podijeljena. Vidljiv je strah zbog očuvanja radnih mjesta jer postoji bojazan da će se u školama organizovati rad sa pripremnim grupama, a ne u predškolskoj instituciji. Kada bi se obezbijedili uslovi, organizovali i realizovali programi, to bi svakako bilo važno za djecu i njihovu ranu socijalizaciju.

Mišljenja su da njima nije nužna nikakva dodatna obuka za rad sa djecom u godini pred polazak u školu, premda se rado edukuju, ali da je potrebno edukovati roditelje i uspostaviti saradnju između odgajatelja i učitelja. Roditelje bi o programu trebalo obavijestiti na vrijeme i dati im informacije u vezi sa sadržajem i aktivnostima predviđenim programom, kao i informacije o prednostima za djecu od pohađanja predškolskih programa i dr.

Odgajatelji smatraju da se sve pripreme trebaju obaviti na vrijeme i da one trebaju biti uključene u procese priprema od samog početka. Saradnja škola i vrtića treba biti osigurana, uz obavezno vođenje portfolia za svako dijete i uključivanje i drugih stručnjaka u odgojno-obrazovani rad.

5.3.6.2. KISELJAK

Prema procjenama općinskih službi, u Kiseljaku živi oko 24.000 stanovnika. Na području općine Kiseljak, prema podacima sa kojima raspolaže Marica Pušić, šefica Odjela socijalne skrbi, još uvijek nisu poduzete nikakve aktivnosti u pravcu prilagođavanja Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje koji predviđa obavezan obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu. Ne postoje nikakvi konkretni planovi, već je sve u fazi analiziranja situacije. Ključne poteškoće u realizaciji ovog programa u Kiseljaku su, prije svega, nedostatak finansijskih sredstava i nedovoljan broj predškolskih ustanova, koje bi mogle predškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvatiti svu djecu. Prema riječima šefice općinskog Odjela socijalne skrbi, prvi korak u pravcu implementacije bi trebalo da bude utvrđivanje zakonskog okvira, kojim bi se regulisalo postojanje predškolske ustanove, čiji bi osnivač bila Općina, jer u Kiseljaku ne postoji javni vrtić. U ovom trenutku postoji jedan privatni vrtić i jedan koji finansira Caritas, koji bi trebali imati usaglašen plan rada i djelovanja. Također ističe da dosada nije utvrđen program. Pripreme bi trebale krenuti od postojećeg stanja.

Prema mišljenju šefice Odjela, Marice Pušić, dobro osmišljeno okruženje i dobro organizovana djelatnost u okviru ovog programa sigurno će dati rezultate. Efekti programa bi se trebali pratiti kroz

jedan duži period, kako bi se ustanovilo koji su mogući nedostaci u primjeni i praksi, šta bi se trebalo popraviti i sl.

Roditelji su najvažnija karika u odgoju djece i njih treba informisati o značaju ranog rasta i razvoja. Potrebno je senzibilizirati roditelje za ovu problematiku, za značaj rane intervencije za razvoj djece.

Alternativni programi:

U Kiseljaku je radilo nekoliko igraonica (nije precizirano u kojem vremenskom periodu), a nedavno je prestala sa radom i posljednja, zbog nedovoljne posjećenosti od strane djece.

Realizuje se samo program za djecu sa poteškoćama u razvoju, koji je podržan od strane Općine.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Roditelji imaju samo nezvanične informacije o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju. Slažu se da je takav program potreban za svu djecu, pa i njihovu. Prema njihovim saznanjima, veliki broj djece ne pohađa vrtić i misle da bi Općina trebala da obezbijedi više materijalnih sredstava kako bi se stanje poboljšalo. Ono što najviše brine roditelje, kada je riječ o ovom programu, je kako će sve to biti organizovano, koliko će trajati i sl. Roditelji smatraju da bi djeca prije polaska u školu trebala razviti radne navike, posjedovati potrebne socijalne vještine, samopouzdanje i sl. Osnovni preduslov za kvalitetno obrazovanje, po njihovom mišljenju, je kvalitetan i dobro obučen profesionalni kadar za rad sa djecom. Doprinos kvalitetu bi bio i veća uključenost roditelja u rad predškolskih institucija.

Prema navodima roditelja, djeca kod kuće uče pravila ponašanja i spontano razvijaju svoje potencijale. Preporuka vlastima je da bi svi vrtići i škole trebale raditi po istom planu i da bi roditelji u znatno većem broju upisivali svoju djecu u vrtiće kada bi imali dovoljno sredstava.

Odgajatelji

Prisutni odgajatelji upoznati su sa Okvirnim zakonom o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju. Informacije su dobili na Okruglom stolu održanom u Kiseljaku upravo na tu temu, kao i na seminaru. Saglasni su da je ova zakonska odluka opravdana i potrebna jer su djeca koja pohađaju vrtiće spremnija za školu od ostale djece. Veoma je mali procent uključenosti djece u predškolske ustanove jer veoma mali broj roditelja razumije pravi značaj predškolskog odgoja i obrazovanja - „nema u Kiseljaku tog običaja, te tradicije“. Potrebno je, stoga, upoznati roditelje da svako dijete ima pravo na predškolski odgoj i obrazovanje, edukovati roditelje o značaju ranog rasta i razvoja, organizovati javne tribine i upoznati roditelje sa ovim Zakonom, informisati ih putem medija i sl. Prilikom realizacije programskih aktivnosti, potrebno je aktivno uključiti i roditelje.

Kvalitetan program za djecu, po mišljenu odgajatelja, zadovoljava standarde i daje mogućnost za individualiziran pristup i inkluzivno obrazovanje. Po mišljenju odgajatelja, ono što bi trebalo svako dijete da nauči i razvije, kako bi bilo spremno za polazak u školu, su samostalnost, socijalne vještine i komunikativnost.

5.3.6.3. BUGOJNO

Na području općine Bugojno živi oko 37.000 stanovnika. Općina Bugojno je bila jedna od eksperimentalnih općina kada je u pitanju implementacija ovog Zakona, navodi Sead Karahodžić, pomoćnik načelnika Općine Bugojno. Ovaj program, koji je obuhvatio između 50-ero i 60-ero predškolske djece, realizovan je tokom dvije školske godine i to prve godine uz finansijsku podršku organizacije Save the Children, a drugu godinu rad je finansirala Općina.

Da bi se u 2011. godini krenulo sa implementacijom pripremnog programa, prvo se mora usvojiti kantonalni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, a kada Skupština Srednjobosanskog kantona i usvoji ovaj zakon, pitanje je vremena kada će se ova zakonska odredba moći dosljedno implementirati.

Planovi za implementaciju Zakona zavise od finansijskih sredstava, odnosno dogovorno se mora odlučiti ko će finansirati program, je li to Općina ili Kanton. Ovaj Zakon bi također trebao predvidjeti mehanizme za poticaj roditeljima da uključe djecu u program za obavezan predškolski odgoj i obrazovanje, čime bi se osigurao stopostotni obuhvat djece.

Ključne poteškoće u implementaciji, prema procjeni pomoćnika načelnika, bi mogle proizaći prvenstveno iz još uvijek neriješenih pitanja načina finansiranja i organizacije programa, kao i nepostojanja adekvatnih prostorija u ruralnim sredinama za organizovanje rada sa djecom. Mogao bi se javiti i deficit odgovarajućeg kadra za rad sa djecom predškolskog uzrasta.

Smatra da bi roditelji trebali biti uključeni u realizaciju programa kroz primjedbe i sugestije u vezi sa nastavnim planom i programom u cilju njegova poboljšanja.

Inače, u Bugojnu djeluje jedan vrtić, a cijena boravka u vrtiću je 150 KM za cjelodnevni boravak i 120 KM za poludnevni boravak, a subvencija nema.

Alternativni programi:

Program Save the Children za svu djecu, ne samo iz marginalizovanih grupa.

Udruženje „Sunce“

Roditelji čija djece nisu pohađala nikakvu predškolsku instituciju

Niko od prisutnih roditelja, njih ukupno osam, nije čuo za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, iako svi smatraju da bi taj Zakon trebao biti usvojen, jer bi to doprinijelo da djeca zaista spremnija pođu u školu. Ne znaju kako se u njihovoj općini provodi ovaj Zakon, a također nemaju ni informaciju o tome da li i kakvi planovi postoje u Općini u vezi sa ovom problematikom, jer nikoga nisu ni pitali.

Prema njihovom mišljenju, najbolji period za pripremni program bio bi nakon navršene pete godine djetetovog života, a dijete bi imalo priliku da se socijalizira, formira i razvije radne i higijenske navike, da se druži sa vršnjacima, da se nauči disciplini, da razvija osjećaj odgovornosti. Smatraju da je za kvalitetno obrazovanje i rad sa djecom važan odnos djeteta i odgajatelja, način rada, prostorna organizacija, raznovrsnost u sadržajima i sl. Kod kuće djecu pripremaju za polazak u školu, neformalno, kroz crtanje, bojenje, upoznavanje slova, uz starijeg brata ili sestru.

Odgajatelji

Prisutni odgajatelji već su upoznati sa Okvirnim zakonom za predškolski odgoj i obrazovanje i to na Okruglom stolu koji je održan u Bugojnu od strane resornog Ministarstva, OSCE-a i aktiva direktora u Srednjobosanskom kantonu. Smatraju da se Zakon treba implementirati, ali pošto je riječ o odgajateljima, koji imaju dugogodišnje iskustvo u struci i dobro poznaju prilike u predškolsstvu, postoji velika dilema kako će to zaživjeti u njihovoj općini, prvenstveno zbog finansijskih i kadrovskih poteškoća.

Prema njihovim riječima u Bugojnu se već tri godine provodi program koji priprema djecu za polazak u školu i realizuje se u Centru za predškolski odgoj i obrazovanje u koji bude uključeno oko 25-ero djece, a prednost imaju djeca iz ekonomski ugroženih porodica. Projekt je trajao otprilike 150 sati (svaki dan po 3 sata). Projekt je u prvoj godini finansirao Save the Children, a već sljedeće godine finansiranje je preuzela Općina.

Najviše ih brine nedostatak finansijskih sredstava za kvalitetnu realizaciju programa, kao i neupućenost roditelja u značaj ranog rasta i razvoja, kako će roditelji prihvatiti ovu novinu. Potrebno je roditelje dobro informisati i detaljnije upoznati sa ciljevima ovog programa, kao i sa planiranim sadržajem, vremenom trajanja i očekivanim ishodima. Smatraju da je poželjno uključiti roditelje u program putem radionica, raznih prezentacija, kroz edukativno-informativne razgovore i sl.

5.3.6.4. JAJCE

Općinu Jajce čini 61 naseljeno mjesto, organizirano u 27 mjesnih zajednica sa oko 25.000 stanovnika. Na području općine Jajce, još uvijek nisu preuzete potrebne aktivnosti za usklađivanje programa za predškolski odgoj i obrazovanje sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Na sjednici općinskog Vijeća prilikom razmatranja prijedloga zakona konstatovano je da još uvijek nema preduslova za provođenje istog. Prema mišljenju Fikreta Čančara, pomoćnika načelnika za društvene djelatnosti, potrebno je prvo obezbijediti odgovarajući prostor, prijevoz djece, uslove za boravak djece i sl. Pripreme za implementaciju programa teku sporo i uglavnom su fokusirane na adaptaciju i opremanje prostora potrebnim namještajem i didaktičkim materijalima, putem stranih donacija. Za praćenje kvaliteta, po mišljenju pomoćnika načelnika Čančara, trebao bi postojati poseban odjel za obrazovanje koji bi se bavio praćenjem kvaliteta. Još uvijek nisu izabrani odgajatelji koji bi radili sa djecom u godini pred polazak u školu. Prije početka programa bilo bi dobro upoznati roditelje sa programom, šta on podrazumijeva, koliko traje, kako se izvodi.

U Jajcu trenutno radi samo jedan vrtić koji može primiti najviše 100 djece, a njegova trenutna popunjenost je 96%. „Stari“ vrtić je imao kapacitet smještaja do 300 djece, ali je usljed ratnih dejstava devastiran i neupotrebljiv. Pri vrtiću postoji i posebna igraonica, koju finansiraju roditelji. Cijena cjelodnevnog boravka u vrtiću je 150 KM, a u igraonici, gdje borave 3 sata, cijena je 50 KM. Problem je u tome što su obuhvaćena samo djeca iz urbanih područja, a ne i iz obližnjih sela.

Alternativni programi:

Omladinski centar je u saradnji sa Save the Children ranije (nije preciziran podatak o kojem je vremenskom periodu riječ) organizovao „malu školu“ za djecu koja, zbog nedostatka finansijskih sredstava u porodici, nisu u prilici pohađati cjeloviti program u predškolskoj ustanovi.

Roditelji čija djeca nisu pohađala predškolsku instituciju

Samo je jedan roditelj, od prisutnih deset, čuo za ovaj Zakon od porodica iz drugih gradova, ostali nisu informisani. Djeca ovih roditelja nisu pohađala vrtić zbog finansijskih problema roditelja (ne rade oba roditelja ili samo majka), udaljenosti vrtića, zabrinutosti oko higijene u vrtiću i viroza koje se česte. Roditelji ne podržavaju obavezno uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, jer smatraju da nisu spremne ni škole, ni institucije, i da s tim djeca prerano dobijaju obaveze. Roditelji nemaju informaciju o tome da li Općina planira bilo kakve aktivnosti za implementaciju ovog Zakona, jer nisu nikoga pitali, niti su se dosada pojavili interesi zato. Nema ideja ili sugestija za uključivanje djece u bilo kakav program za predškolski odgoj i obrazovanje.

Kada je riječ o obaveznom predškolskom programu, roditelji su znatiželjni šta bi se konkretno radilo sa djecom (programska struktura), koliko dugo bi program trajao, kojim danima, ko bi radio sa djecom, da li se i koliko plaća boravak djeteta, te koji su efekti za dijete. Po mišljenju roditelja najbolji period za uključivanje u ovaj program je prije polaska u školu. Svi roditelji misle da bi trebali biti uključeni u ovaj program, ali se nisu izjasnili na koji način. Treba im dodatna edukacija. Kada su u pitanju aktivnosti koje oni rade sa svojom djecom kod kuće, uglavnom je riječ o upoznavanju sa slovima-pisanje, crtanje, djeca uče od starijeg brata ili sestre, bez sistematskog pristupa.

Odgajatelji

Svih šest prisutnih odgajatelja upoznato je sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji predviđa obavezno uključivanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, a to su saznali prvenstveno iz medija, putem seminara, interneta i sa posljednjeg stručnog Okruglog stola održanog u Bugojnu.

Odgajateljice smatraju da Općina nema plan za realizaciju ovog programa, a da vrtić trenutno nije u mogućnosti da obuhvati svu djecu, zbog ograničenosti prostornih kapaciteta.

Smatraju da je potrebna dodatna edukacija odgajateljima koji bi realizovali ovaj program. Potrebni su im seminari, razmjena iskustava, radionice, edukacija na temu rada sa roditeljima i sl. Saradnju sa roditeljima ističu kao veoma bitan preduslov za kvalitetnu realizaciju, koja bi započela informisanjem i upoznavanjem roditelja sa programom, organizovanjem radionica i seminara, roditeljskih sastanaka i sl. Obrazovnim vlastima bi preporučili da osnuju Pedagoški zavod ili neki sektor koji će se baviti predškolskim odgojem i obrazovanjem, da se usvoji ovaj Zakon i urade sve potrebne pripreme za njegovu implementaciju.

5.3.6.5. NOVI TRAVNIK

Novi Travnik broji oko 25.000 stanovnika koji žive u 51 naseljenom mjestu, organizovanih u 17 mjesnih zajednica.

Prema riječima Nele Levarda, šefice Odsjeka za društvene djelatnosti i menadžerice centra za usluge građanima općine Novi Travnik, u općini djeluju četiri predškolske institucije, jedna javna i tri privatne. U javnoj predškolskoj ustanovi mjesečna cijena boravka za dijete je 120 KM, Općina djelimično participira u cijeni, dok je cijena u privatnim predškolskim ustanovama mjesečno 150 KM. No, postoje veliki problemi u javnoj predškolskoj instituciji zbog neplaćanja doprinosa uposlenicima. Veliki problem su stvorile kamate, a porezna uprava je blokirala račun, što predstavlja ozbiljne probleme za rad vrtića i predstavlja kočnicu za uključivanje većeg broja djece u predškolski odgoj i obrazovanje i davanje subvencije korisnicima od strane Općine. Objekt javne ustanove je prilično obnovljen zahvaljujući ,prvenstveno, sredstvima Vlade Republike Hrvatske.

Kada je u pitanju obuhvat djece obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem, u iščekivanju donošenja novog Zakona, u općini je uz podršku organizacije Save the Children u dvije škole (OŠ "Jozo Gađić Čupo" Stojkovići i OŠ "Muhsin Rizvić" Opara) realizovan pilot projekt, kako bi se pronašao najefikasniji način da se organizuje što veći obuhvat djece u ruralnim dijelovima općine, tamo gdje nema predškolskih ustanova. Ključna prepreka je, ipak, nepostojanje zakona koji uređuje ovu oblast, pa su i ove aktivnosti usporene.

Isto tako, mora se utvrditi hoće li se taj program realizirati u školama ili u vrtićima. Pitanje je, također, kako djecu iz sela dovesti u školu, što crpi velika finansijska sredstva, a u Općini nemaju dovoljno sredstava ni za redovno školovanje. Škole moraju osigurati dodatne prostorije, izvršiti dodatnu edukaciju kadra i sl.

Ponovo se javlja pitanje razlika između gradske i ruralnih sredina. Djeca iz grada već su uključena u vrtić tako da roditeljima neće predstavljati problem nova obaveza, ali u ruralnim sredinama ljudi su podijeljenog mišljenja. Dobar dio roditelja smatra da je važno da se djeca uključe u predškolske programe, jer „nisu u mogućnosti sami kvalitetno pripremiti dijete za polazak u školu“, a s druge strane, roditelji nemaju mogućnosti platiti prijevoz djetetu za školu, traže sigurno okruženje za dijete i „ne žele da im se djeca voze sa školskom djecom, jer ipak ona imaju samo pet godina“.

Podaci o broju predškolskih obveznika na području općine već postoje, tako da škole mogu blagovremeno dobiti informacije koliko će biti djece na kojem upisnom području. Na osnovu toga direktori mogu planirati i pripremati što im je potrebno za prijem djece te pozvati roditelje i upoznati ih s bitnim informacijama o programu predškolskog odgoja i obrazovanja, ističe šefica Odsjeka za društvene djelatnosti Levarda.

Odgajatelji

Odgajatelji i učitelji koje rade u prvom razredu osnovne škole pokazali su puno zabrinutosti i dilema kada je u pitanju realizacija obaveznog predškolskog programa. Odgajatelji smatraju da bi angažovanje učitelja bilo nelogično jer „oni nemaju adekvatno obrazovanje“, sa čim se slažu i neki od učitelja. S obzirom da je niz neriješenih problema u obrazovanju (nedostatak prostora, prijevoz djece i sl.), veliko je pitanje kako će se riješiti obavezujući obuhvat djece predškolskim odgojem i

obrazovanjem. „Potrebno je govoriti o jedinstvenom planu i programu, jer većina kantona imaju svoj program predškolskog odgoja i obrazovanja u odnosu na naš i stoga je potrebno učiniti isto i kod nas te ga uskladiti s planom i programom od prvog razreda devetogodišnjeg obrazovanja“, naglašavaju odgajatelji.

Predlažu da program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja treba realizirati u predškolskim institucijama. Zakon treba usvojiti, jer im je potreban, i jer je važno da se djeca što ranije obuhvate odgojem i obrazovanjem, „što bi trebalo objasniti i roditeljima, jer kada dijete dođe nespremno u školu, ono se samo igra i takvo dijete teško je bilo čemu naučiti“, ističu odgajateljice i učiteljice. „Djeca trebaju učiti kroz igru, ali nikako u školi, to treba biti u predškolskoj instituciji.“

Imaju dilemu kako organizovati rad sa djecom u ruralnim sredinama, da li otvoriti grupe na tom lokalitetu ili organizovati prijevoz za djecu koja bi dolazila u grad.

Smatraju da je bitno da školski prostor bude adekvatan, da škole ili vrtići zajedno sa odgajateljima budu spremni za prijem djece, da se ne pojave neki problemi kao na početku devetogodišnjeg školovanja. „Ne treba nam još iznenađenja, ako počinjemo nešto novo, da se barem zato pripremimo, a nama se čini da je prvi korak zato usvajanje Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, pa onda sve ostalo.“

Roditelji čija djece idu u prvi razred, a ranije nisu pohađala nikakvu predškolsku instituciju

Roditelji čija djeca nisu išla u vrtić analiziraju obavezno predškolsko obrazovanje u svjetlu sopstvenih iskustava, posebno kada je u pitanju devetogodišnje obrazovanje. S obzirom da zbog nedostatka sredstava ili mjesta u vrtiću, njihova djeca nisu pohađala nikakav oblik predškolskog odgoja i obrazovanja, većina roditelja primjećuje značajne razlike otkada djeca idu u prvi razred devetogodišnjeg obrazovanja. Djeca su zainteresovana za mnoge nove aktivnosti, vesele se odlasku u školu, što rađa zadovoljstvo i kod roditelja.

Roditelji nemaju dovoljno informacija i misle da oni sami ne mogu utjecati na promjene, bilo u društvu ili u samoj školi. Kada su u pitanju ciljevi za djecu, jasno naglašavaju značaj odgoja ne insistirajući na sticanju formalnih znanja.

5.3.6.6. VITEZ

Općina Vitez broji oko 27.000 stanovnika. Na području općine Vitez, prema podacima sa kojima raspolaže Katica Radman, stručna saradnica za prosvjetu, sport, kulturu, informiranje i udruge građana, iako Okvirni zakon još nije usvojen, predškolski program je već zaživio. Njime je obuhvaćeno oko 80% djece tog uzrasta sa gradskog područja, ali problem se javlja u ruralnim sredinama jer nema organizovanog prijevoza za djecu. Planiraju 100%-tni obuhvat djece, ali čekaju da se reguliše pravni dio inicijative, odnosno da se usvoji zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju. U Općini planiraju izdvajanje sredstava za ovaj program i taj budžet iznosi 95.000 KM. Manji je obuhvat djece iz siromašnijih obitelji, a romska populacija preko svojih udruženja, radi na opismenjavanju romske djece. Nema konkretnih podataka o tome ko učestvuje u izradi programa. Program realizuju odgajatelji koje inače rade u vrtiću.

Prema riječima stručne saradnice Radman, Općina i vrtić imaju odličnu saradnju, kako u izradi programa, tako i u obezbjeđivanju potrebnih resursa. Roditelji dobijaju potrebne informacije putem medija, a imaju mogućnost da učestvuju u radu vrtića putem Vijeća roditelja i Upravnog odbora institucije.

U gradu postoje javni vrtići i dva privatna. Cijena boravka za dijete, koju roditelji plaćaju, u javnim vrtićima je 150 KM. Olakšicu imaju roditelji koji imaju dvoje ili više djece koja borave u vrtiću.

Prema napomenama osobe koja je vodila intervju, navedeni podaci odnose se uglavnom na prvi razred devetogodišnjeg školovanja, koje je u ovoj općini zaživjelo tek od prošle školske godine. Dok je

predstavnicu Općine govorila o 80% obuhvata djece na gradskom području, odgajatelji i roditelji navode da predškolski odgoj i obrazovanje pohađa samo 25-ero djece sa cijele općine, i to su djeca iz obitelji sa lošijim materijalnim stanjem.

Roditelji čija djeca pohađaju predškolsku instituciju

Većina roditelja koji su učestvovali u fokus-grupi, ne podržava ovaj Zakon i provođenje programa uz obrazloženje da je to „prerano za djecu“, jer je po njima i devetogodišnje obrazovanje počelo prije vremena. Svi se slažu da se „neko poigrava sa njihovom djecom, prerano je uvoditi dijete u obaveze“. „Ako se plaća onda je i to udarac na džep roditelja“. Smatraju da program ne treba uvoditi i zbog postojećih problema sa prijevozom djece iz ruralnih područja, kao i da je prijevoz dodatno opterećenje za djecu. Znaju da je u njihovoj općini već 25-ero djece uključeno u ovaj program, ali ne žele da i njihova djeca budu uključena, jer misle da dijete „ne može održati koncentraciju 45 minuta“, te da djeca nisu dovoljno zrela za sve te obaveze. Također navode da njihova djeca imaju „slabiji imunitet i da bi boravak u grupama mogao dovesti do raznih bolesti“.

Nisu zainteresirani da li u Općini postoje planovi za realizaciju programa za obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Ne žele poduzeti ništa kako bi pomogli realizaciju programa. Smatraju da je korist od ovog programa kratkoročna.

Do sada nisu naišli ni na koga ko bi im mogao dati detaljne informacije o Zakonu i programu. Misle da bi bilo dobro da roditelji budu uključeni u planiranje programa za rad sa predškolskom djecom.

Poručuju obrazovnim vlastima da je uredu da djeca pohađaju vrtiće, ali da je potrebno da se vrati osmogodišnje osnovno obrazovanje, kako bi djeca bila spremnija za školu.

Odgajatelji

Svi odgajatelji i učitelji iz osnovnih škola koje rade na pripremnom programu već znaju da je Okvirni zakon o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju u godinu pred polazak u školu zaživio na nivou Kantona Sarajevo, ali i da Srednjobosanski kanton još uvijek nije usvojio ovaj Zakon. Saglasni su da je potrebno da se ovaj Zakon usvoji i u njihovoj općini i da treba obuhvatiti svu djecu ovim programom, a naročito djecu iz ruralnih sredina. Veoma je mali broj djece koja su dosada obuhvaćena nekim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja (samo 27 djece). Ne znaju da li Općina ima bilo kakve planove u vezi sa ovim. Smatraju da je potrebno obezbijediti finansijska sredstva za ovaj program, te da je neophodna veća ozbiljnost nadležnih institucija. Potrebna im je dodatna edukacija, kao i roditeljima.

Predlažu da se vrijeme predviđeno za boravak djece na radionicama produži jer „nije dovoljno onako kako je to bilo dosada - tri sata tokom tri mjeseca. Trebalo bi da djeca provode najmanje pet sati u vrtiću.“

Oni za školu pripremaju djecu na sljedeći način: „Najviše pažnje posvećujemo socijalizaciji. Došla su djeca koja dosada nisu išla u vrtić, pa je to bilo neophodno. Program je trajao u terminu od 17 do 19 sati. Radili smo sve aktivnosti, teme kao što su saobraćaj, moja okolina, prepoznavanje slova, brojanje do 10, izgovor, pravilno držanje olovke, pravilno držanje tijela, osmišljavamo odgojne aktivnosti, poklanjamo veliku pažnju uočavanju mogućih poteškoća koje djeca imaju, da bi se odmah moglo započeti sa prevencijom i korekcijom. Neka djeca nam dođu socijalno i emocionalno zrela, ali učili smo ih pravilima ponašanja u većoj grupi, životu u kolektivu. Treba otklanjati nelagodu i strah od velike grupe. Djeca iz vrtića su otvorenija, slobodnija i to treba razvijati. Osposobiti ih da budu samostalnija.“

Alternativni programi:

CIVITAS je u okviru svog projekta, prošle godine, obezbijedio besplatno pohađanje predškolske ustanove za 53 predškolske djece.

5.3.7. HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON

Na području Hercegovačko neretvanskog kantona su, prema riječima pomoćnika ministra obrazovanja, Enesa Hasanagića, urađene pripreme za usvajanje zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji je usklađen sa Okvirnim zakonom. U sklopu ovih priprema oformljena je radna grupa na nivou kantona koja je izradila nacrt i prijedlog zakona, a Okvirni zakon je predstavljen Vladi kantona. Nakon što su izvršene određene izmjene i dopune, zakon je stavljen u proceduru za usvajanje. Osim ovog zakona, u procesu je izrada potrebnih podzakonskih akata. Radna grupa je napravila registar pedagoških ustanova, propise o načinu vođenja pedagoške dokumentacije i evidencije, te nadzora rada u pedagoškim ustanovama. Najveći problem predstavlja pitanje finansiranja predškolskog odgoja i obrazovanja. Problem je što, po Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, troškove snose osnivači, odnosno općine, a jedan broj općina nema sredstava za taj program. Kako bi se prevazišli ovi problemi, u implementaciju zakona potrebno je uključiti i Ministarstvo rada i socijalne zaštite.

Sastanku su prisustvovali Elma Opijač i Ignacije Radić, stručni savjetnici za predškolsko i osnovno obrazovanje. Na osnovu podataka sa kojima oni raspolažu, na području općine Mostar registrovano je 15 vrtića. Za djecu koja nisu obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem, u osnovnim školama i vrtićima organizuje se „mala škola“ (program u trajanju od mjesec dana, pred polazak djece u školu) i tim programom je, prema riječima savjetnika Radića, obuhvaćeno gotovo 100% djece (u urbanim sredinama je 100%, a u ruralnim sredinama, odnosno područnim školama, jedan broj djece nije obuhvaćen tim programom, ali tačne podatke nemaju). Ove „male škole“ se većinom organizuju u aprilu i trenutno nemaju podatak koliko će polaznika imati u tekućoj godini.

Prema riječima savjetnika Radića, na području Kantona su posebno ugrožena djeca iz ruralnih područja i djeca nezaposlenih roditelja koja nemaju nikakvu podršku zajednice. Ističe i to da je potrebno pomoći porodicama jer „istraživanja pokazuju da dugoročno nema značajnije razlike u uspjehu između djece koja su išla u vrtić i one koja nisu bila obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem, jer je ključni faktor u razvoju djeteta porodica i sredina u kojoj su odrastali“.

Alternativni programi:

- Ima nekoliko vrtića koje su osnovale humanitarne organizacije i oni djeluju na području općine.
- SOS Kinderdorf saraduje sa vrtićima u istočnom Mostaru.

5.3.7.1. MOSTAR

Mostar je najveći urbani centar u Hercegovini i peti grad po veličini u Bosni i Hercegovini u kojem živi 64.300 stanovnika. U cijeloj općini, prema procjenama Zavoda za statistiku FBiH iz 2003. godine, živi oko 110.000 stanovnika.

Aktivnosti u vezi s organizovanjem obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u Mostaru još uvijek nisu zaživjele, prvenstveno zbog nepostojanja zakonske regulative, ali i nedostatka finansijskih sredstava, prostora i educiranog kadra.

Ekonomska cijena vrtića na području Mostara, za jedno dijete iznosi 330 KM, a roditelji plaćaju cjelodnevni boravak 160 KM, poludnevni 120 KM, skraćeni boravak 90 KM i jaslčki 190 KM. Vrtići koji su na gradskom budžetu nemaju subvencija, ali u Mostaru djeluju dva vrtića, SOS Kinderdorf i Sunčani Mostar, koji imaju obezbijeđeno finansiranje i koji subvencioniraju određeni broj djece iz marginalizovanih grupa. Postoji podrška mobilnim vrtićima pa je SOS Kinderdorf, za potrebe realizacije ovog programa, donirao kombi vozilo.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Pet od osam roditelja prisutnih na fokus-grupi čulo je za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, dok tri roditelja nisu upoznata sa odredbama ovog Zakona. Informaciju su dobili u vrtiću ili kroz razgovor sa drugim roditeljima. Smatraju da je Zakon potreban i značajan, jer bi podrazumijevao uključivanje sve djece u predškolski odgoj i obrazovanje čime bi sva djeca imala jednake mogućnosti i šanse za početak školovanja. Neki roditelji su bili zburnjeni i pomalo rezignirani smatrajući da je obavezan predškolski odgoj i obrazovanje „dodatni teret za materijalne izdatke porodice, iako je besplatan“, i da zahtijeva dodatno angažovanje oko organizacije čuvanja djece i sl. Ne znaju da li u Općini ima konkretnih planova za realizaciju ovog programa. Jedan je roditelj donio primjerke zakona i pročitao ih, nakon čega su se svi složili kako nema realizacije prije usvajanja zakona na nivou Kantona, a skeptični su i kada su u pitanju sredstva potrebna za realizaciju programa. Smatraju da njihovo mišljenje niko ne uvažava i ne vjeruju da „ima iko ko je otvoren za njihova pitanja“.

Također, mišljenja su da bi se program trebao provoditi pri školi, ali da sa djecom rade odgajateljice, a ne učitelji i posebno su zabrinuti jer se radi o jako maloj djeci koja sada „dobijaju nove obaveze“. U općini Mostar nema adekvatan broj vrtića, u odnosu na broj djece, pa predlažu da škole stave na raspolaganje svoje slobodne prostorije u kojima bi odgajatelji provodili pripremni program za polazak djece u školu. Tako bi se djeca upoznala sa radnim prostorom i usvojila bi pravila ponašanja u školi.

Roditelji bi se željeli upoznati sa planom i programom, a očekuju da će program doprinijeti da se djeca bolje socijaliziraju, da se brže razvijaju emocionalno i spoznajno, da se naviknu na rad u grupi, da se stvore prilike da djeca mogu slobodno iznositi svoje stavove i mišljenja. Smatraju da treba u programske aktivnosti uključiti roditelje, na način na koji to rade u vrtiću. Kod kuće djecu pripremaju za školu kroz svakodnevne životne situacije, kroz razgovor, te kroz igru.

Odgajatelji

Prisutni odgajatelji, njih ukupno osam, znaju za Okvirni zakon kojim se obavezno uključuju djeca u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Svi se slažu da je potrebna njegova implementacija prije svega jer se „primijeti razlika između djece koja nisu pohađala vrtić i one koja su pohađala vrtić“. Samim tim što kantonalni zakon još uvijek nije donesen, ne znaju kako će se realizovati u njihovoj općini. Mišljenja su da termin „obavezan“ zburnjuje roditelje koji dolaze do zaključka da će njihovo dijete, ako nije uključeno u pripremni program, zbog nedostatka finansijskih sredstava, kasnije imati određene probleme. Svi su se odgajatelji složili kako bi to trebao biti program kroz cijelu godinu, a ne samo nekoliko mjeseci pred polazak u školu, dva puta sedmično. Smatraju da je to premalo sati i prevelik razmak. Djeca trebaju kontinuirano usvajati znanja, socijalizirati se i spremati se za polazak u školu. Angažiranje novog osoblja je neophodno, kao i odgovarajući prostor. Smatraju da su „odgajatelji dobro obučeni i školovani, prošli smo razne obuke od „Step by Step-a“ pa nadalje.“

Ističu da je neophodna finansijska podrška od strane Ministarstva i Općine, jer vrtići nemaju dovoljno sredstava za otpočinjanje sa novim programom. Trebaju dodatna didaktička sredstva i druge neophodne materijale za rad sa djecom.

Po pitanju saradnje sa porodicama, naglašavaju da svakodnevno razgovaraju sa roditeljima i da su roditelji aktivno uključeni i informisani o radu vrtića. Kada je riječ o zrelosti djece za školu, sa pet i po godina, dijele mišljenje da ona „nisu još fizički zrela ni za nošenje torbi, niti za dugotrajno sjedenje u klupama, a mi trebamo misliti na njih i dobro procijeniti njihove mogućnosti, zato nam je jako drago da ste nas zvali i da se bar negdje čuje glas onih koji rade sa djecom i za djecu.“

Poručuju obrazovnim vlastima da pokažu malo više odgovornosti u radu, daju malo više novca za projekte koji bi doprinijeli unapređenju predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i to da je veoma bitno da se predstavnici obrazovnih vlasti više zalažu za predškolsko i budu svjesni važnosti uključivanja djece u predškolski odgoj i obrazovanje.

5.3.7.2. STOLAC

Stolac je općina u kojoj, prema posljednjim procjenama, živi oko 13.000 stanovnika.

U općini Stolac, prema podacima sa kojima raspolaže Danijel Babić, saradnik u kancelariji gradonačelnika, još uvijek ne postoji program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, a implementacija Okvirnog zakona koji predviđa obavezan predškolski odgoj i obrazovanje, je moguća tek onda kada Općina bude imala sredstava zato, „kada kanton bude više finansirao“. U ovom trenutku nema konkretnih planova za implementaciju ovog programa. Općine nisu konsultovane za donošenje ovog Zakona. Ne raspolaže sa podacima o obuhvatu djece, niti koji bi bili očekivani efekti od ovog programa. Mišljenja je da bi program mogao biti dobar, ali je njegovo izvođenje problem. Kvalitet izvođenja programa trebao bi biti evaluiran, po mišljenju saradnika Babića, od strane Upravnog vijeća vrtića. Roditelji bi trebali dobiti informacije putem diskusija u mjesnim zajednicama, a o kvalitetu rada, od ravnatelja vrtića.

U općini Stolac radi jedan vrtić koji finansira Općina, ali saradnik Babić ne raspolaže sa podacima u vezi sa plaćanjem vrtića, ko i koliko plaća boravak djece u vrtiću. Ugroženim grupama djece bi se moglo pomoći tako što bi roditelji bili osobođeni plaćanja boravka djece u vrtiću.

Zaključna konstatacija saradnika Babića je da „treba regulisati pitanje finansiranja provedbe ove zakonske odredbe“.

Roditelji djece koja ne pohađaju predškolsku instituciju

Najčešći razlozi zbog kojih djeca prisutnih roditelja, od njih ukupno devet, ne pohađaju vrtić su nezaposlenost roditelja, loša finansijska situacija u porodici, visoka cijena boravka u vrtiću (150 KM), „još je djece u susjedstvu koja ne idu u vrtić, pa provode zajedno većinu slobodnog vremena“. Niko od roditelja nema informaciju o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, mogućnostima za obuhvat djece obaveznim predškolskim programom, niti imaju jasan stav u vezi s tim. Nemaju podatke da li su djeca obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, kao ni da li postoje planovi u Općini za realizaciju programa. Roditelji smatraju da su oni nemoćni da utiču na planove Općine za implementaciju ovog programa. Trebaju informacije u vezi s prijevozom, da li se plaća ili ne, u kom vremenskom periodu bi se to realizovalo. Iz izlaganja roditelja može se zaključiti da većina njih ima negativan stav prema devetogodišnjem obrazovanju, uz objašnjenje da je prerano za djecu da počnu pohađati školu. Samo nekoliko roditelja smatra da bi i roditelji trebali biti uključeni u realizaciju ovog programa. Većina roditelja ne priprema djecu za polazak u školu, uz obrazloženje da će u školi naučiti sve što im je potrebno. Za bolju pripremu djeteta za polazak u školu, trebaju sve vrste pomoći, a naročito finansijsku.

Odgajatelji

Većina prisutnih odgajatelja, koji rade u vrtiću u Stocu, nisu upoznati sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, ali su pozitivno iznenađeni ovom informacijom i podržavaju tu inicijativu, prije svega zbog nemogućnosti roditelja da plaćaju djeci boravak u vrtiću, a za djecu bi to bilo veoma važno i korisno. Pitanje je samo kako će se provođenje programa finansirati. U Stocu je, prema podacima sa kojima oni raspolažu, veoma mali broj djece koja u godini pred polazak u školu pohađaju vrtić. Ne znaju kakvi su općinski planovi po ovom pitanju. Većina odgajatelja ima negativan stav spram devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, uz obrazloženje da škole još nisu spremne zato i da se „najmanje gleda dobrobit djeteta“.

Svi odgajatelji su saglasni da je u ovaj program potrebno uključiti roditelje, preko radionica, seminara, pri pripremi priredbi i drugih manifestacija.

Djecu pripremaju za polazak u školu prema postojećem planu i programu za rad, koji je zbog uvođenja devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, djelimično izmijenjen.

Preporuka obrazovnim vlastima je da se, prilikom donošenja važnih zakona i odluka, konsultuju „ljudi iz struke“.

5.3.8. ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON

U Zapadnohercegovačkom kantonu u toku je donošenje Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju koji bi bio usaglašen sa Okvirnim zakonom. Međutim, prema riječima Mirele Vukoja, stručne savjetnice za predškolski odgoj u Ministarstvu obrazovanja, znanosti, kulture i športa, izrada konkretnijih planova i strategija još nije uslijedila. Najveća poteškoća je nedostatak sredstava, a neke od mogućnosti za prevazilaženje ovog problema su uključivanje roditelja i angažovanje nevladinih organizacija. Dodatni problem predstavlja i prijevoz djece kao i pitanje da li se programi trebaju organizovati u mjestu stanovanja djece ili omogućiti djeci da „upoznaju širu zajednicu i drugu djecu, van njihovog mjesta stanovanja“, ističe savjetnica Vukoja.

Izrada programa nije otpočela, ali je, prema njenim riječima, važno da u taj proces budu uključeni svi zainteresovani kao i da se osigura adekvatan kadar i dodatna obuka odgajatelja za neke aspekte rada koji su specifični, te prostor i didaktička sredstva primjerena uzrastu. Program treba da omogući i aktivnosti koje bi se odvijale u zajednici (posjeta pozorištu, sportske aktivnosti, biblioteka...).

Trenutno, broj vrtića na području kantona raste i u posljednjih pet godina otvoreno je šest novih vrtića, a nijedan nije zatvoren.

5.3.8.1. ŠIROKI BRIJEG

Općina Široki Brijeg broji oko 26.000 stanovnika, dok u samom središtu živi oko 10.000 stanovnika.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Roditelji nisu upoznati sa Okvirnim zakonom i njihova mišljenja su donekle podijeljena. Većina roditelja se slaže da je to važno za djecu, ali naglašavaju nepostojanje adekvatnih uslova za organizovanje predškolskog odgoja i obrazovanja, posebno za djecu koja žive u ruralnim sredinama i naglašavaju opterećenje roditelja koji ne mogu odvojiti vrijeme da odvedu djecu u vrtić/školu. Pojedini roditelji smatraju da ovi programi dodatno prave razlike između djece iz gradskih i seoskih sredina.

Na pitanje šta bi oni mogli poduzeti, početne reakcije roditelja su da oni ne mogu utjecati na trenutno stanje. Međutim, javljaju se i mišljenja da je „najlakše ne činiti ništa“ i da postaje veoma značajno da se roditelji udružuju. Roditelji bi željeli biti uključeni u „savjet roditelja“, da dobiju edukaciju i savjete stručnjaka iz oblasti odgoja i obrazovanja djece.

Osnovna očekivanja roditelja, kada je u pitanju priprema djece za školu, su da ona nauče da budu nesebična, da dijele i sarađuju sa drugom djecom, komuniciraju i pomažu, da steknu rutine i navike. Od odgajatelja očekuju da se posvete djeci, da prepoznaju da je svako dijete jedinstveno, da je posebno i nadareno za nešto, da svako dijete „voli biti pohvaljeno“, da budu vedre i nasmijane.

Odgajatelji

Odgajatelji, koji rade u vrtiću u Širokom Brijegu, upoznati su i podržavaju organizovanje obaveznog predškolskog programa za svu djecu, s tim da ono bude organizovano u vrtiću sa iskusnim odgajateljima.

Problemi su slični kao i na drugim područjima i odnose se na nedostatak prostora, finansiranja, pitanje prijevoza djece, ali i nedostatak stručne pomoći u radu sa djecom (logoped, pedagog, psiholog). Odgajatelji smatraju da djeca, koja su pohađala vrtić imaju više uspjeha i lakše se prilagođavaju školskim obavezama, što su i iskustva, iz donedavno organizovanog tromjesečnog pripremnog predškolskog programa za djecu, i pokazala.

Smatraju da je važno uključiti roditelje u rad vrtića, ali nemaju dovoljno podrške i finansijskih sredstava da realizuju radionice, a problem predstavlja i to da se ovome, često, neki roditelje ne žele odazvati.

5.3.9. KANTON SARAJEVO

Implementacija člana Okvirnog zakona o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju je na području Kantona Sarajevo otpočela sa 01.11. 2010. godine. Do sada je ovim programom obuhvaćeno preko 2427-ero djece, a planira se stopostotni obuhvat djece u godini pred polazak u školu sa područja Kantona. U narednoj školskoj/pedagoškoj godini, prema riječima Ismete Brajlović, stručne savjetnice za predškolski odgoj i obrazovanje u Pedagoškom zavodu, očekuje se upis oko 4000 djece.

Program se realizuje u 28 vrtića JU „Djeca Sarajeva“, te u 28 osnovnih škola na područjima na kojima nema predškolskih objekata, i u tri ustanove za specijalni odgoj. Program je pripremila Radna grupa (savjetnik za predškolski odgoj, pedagog iz predškolske institucije i predstavnik Ministarstva) koju je imenovao resorni ministar.

Obavezno pohađanje ovog programa je planirano jedan dan u sedmici, u trajanju od četiri (4) časa po trideset (30) minuta (ukupno 120 minuta). Program je besplatan i predviđen je za svako dijete koje 01. septembra godine, puni pet godina života.

Ministarstvo obrazovanja i nauke je obezbijedilo dva jednodnevna seminara za stručne radnike koji će raditi sa djecom i izvršilo izbor 21 profesora i nastavnika predškolskog odgoja, koji su angažovani na implementaciji programa.

Trenutno se u proceduri izrade nalaze različiti podzakonski akti koji treba da budu usklađeni sa važećim kantonalnim Zakonom i Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH (Pedagoški standardi i normativi, ...).

5.3.9.1. NOVI GRAD

Prema posljednjim statističkim podacima Općinske službe za opću upravu, na području općine Novi Grad, trenutno živi oko 140.000 stanovnika.

Fahra Zvizdić, viša stručna saradnica za poslove obrazovanja i predškolskog odgoja u Službi za privredu, obrazovanje, kulturu, sport i informisanje Općine Novi Grad, na samom početku intervjua naglašava nepostojanje zakona kojima se reguliše uloga lokalne zajednice u organizaciji predškolskog odgoja i obrazovanja. Kako navodi, zakonski okvir tu problematiku tretira na nivou kantona, „mada je Zakonom o lokalnoj samoupravi, još prije tri i po godine planirano da osnovno i predškolsko obrazovanje pređe u ingerencije lokalne zajednice“. Općina ima i prostor i kapacitete za primjenu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, ali smatra da je kvalitetan stručni kadar presudan za postizanje željenih efekata.

U Općini su posebno zabrinuti za osiguranje uslova za obuhvat djece iz ugroženih kategorija, ali precizne podatke nemaju. Međutim, Općina ulaže dosta sredstava i napora, kako bi pomogla djeci, pa je, uz podršku UNICEF-a, otvoren Dnevni centar za djecu, koji pruža podršku djeci i porodicama.

Roditelji čija djeca pohađaju obavezan predškolski program

Nakon prvobitnog nesnalaženja, zbunjenosti i nezadovoljstva, prvenstveno načinom informisanja i otpočinjanja obaveznog predškolskog programa u Kantonu Sarajevo, većina roditelja je prepoznala korist i značaj ovakvog programa za njihovu djecu. Smatraju da je upis protekao bez prevelikih problema, ali da je „cjelokupna organizacija bila loša“ i da su ih „isprepadali da je obavezno“ i da će biti novčano kažnjeni ukoliko ne upišu dijete, što ih je pomalo zabrinulo.

Pored nedovoljno informacija o načinu upisa i realizaciji, roditelji nisu obaviješteni o samom programu, sadržajima i načinu rada sa djecom. Naglašavaju značaj druženja djece sa vršnjacima, kao i utjecaj predškolskog odgoja i obrazovanja na njihovo osamostaljivanje i privikavanje na obaveze, a njihove brige da li će se dijete uklopiti, „jer se radi o petogodišnjacima“, sad su mnogo manje.

Zadovoljni su radom odgajateljica i primjećuju uloženi trud, veću otvorenost i komunikativnost kod djece. Naglašavaju da djeca rado idu u vrtić i jedva čekaju dan kada će se družiti sa vršnjacima.

Sa druge strane, roditelji nisu zadovoljni uslovima u kojima se odvija program, kao i trajanjem. Svi su jedinstveni u tome da je dva sata prekratko i da bi se ovakvi sadržaji za djecu trebali organizovati više puta sedmično.

Odgajatelji

Odgajatelji koji su učestvovali u fokus-grupi su izuzetno zadovoljni činjenicom da se otpočelo sa implementacijom Okvirnog zakona na području Kantona Sarajevo, i smatraju da će uvođenje obaveznog predškolskog programa donijeti korist i djeci, i porodicama, kao i školi i društvu u cjelini, posebno kada se ima u vidu izuzetno veliki broj djece koja nikada nisu pohađala nikakav predškolski program.

Većina odgajatelja nema nikakvo, ili ima kratko pripravnčko iskustvo u radu sa predškolskom djecom. Smatraju da im posebna obuka nije neophodna, ali da bi zato sa pripremanjem trebalo krenuti ranije i u to uključiti roditelje. Predlažu da se iskustva iz ove godine iskoriste tako što bi naredne godine sastanci i seminari za roditelje mogli biti realizovani već u junu ili julu.

Što se tiče programa rada, smatraju da je prilagođen mogućnostima djece, ali da je preobiman pa ga prilagođavaju raspoloživom vremenu, za koje, pak, smatraju da je prekratko. Poteškoće predstavljaju i neadekvatno uređeni prostori, neprimjeren namještaj, zabrane da se po zidovima postavljaju dječiji radovi, posebno u školama i sl.

Kada su u pitanju roditelji, odgajatelji smatraju da je njihova uloga veoma važna, ali da nisu dovoljno informisani o tome šta mogu i treba da očekuju od ovog programa. Računaju da djeca „nauče slova i da čitaju“. Zadovoljni su saradnjom sa roditeljima i redovno sa njima komuniciraju, pripremajući različite materijale i prateći napredovanje djece.

Kada je u pitanju napredovanje djece, smatraju da su početni problemi u vezi sa odvajanjem od roditelja i samostalnošću, sada prevaziđeni. Djeca rado dolaze i žele da ostanu duže, ali problem ponekad predstavlja kasni termin, jer djeca znaju biti pospana i dekoncentrisana, pa bi pomjeranje u jutarnje sate i produženje programa, na tri sata, poboljšalo situaciju.

Odgajatelji su izrazili negodovanje vlastitim statusom i načinom prijema od strane ostalih kolega/ica u predškolskoj instituciji, naglašavajući da bi željeli da „postoje konkursi da putem njih dođemo do posla i da naš posao bude cjenjeniji. Želimo da budemo prijavljeni, da nam ide staž i mi ćemo s djecom raditi, samo nam trebaju prilagoditi uslove.“

5.3.9.2. NOVO SARAJEVO

Na području općine Novo Sarajevo, koja broji oko 74.000 stanovnika, prema riječima Fahrudina Zolote, stručnog savjetnika za obrazovanje, oko 130-ero djece pohađa obavezni predškolski odgoj i obrazovanje u četiri osnovne škole, ali nema uvida u broj djece koja su uključena u program u sklopu Javne institucije "Djeca Sarajeva". Smatra da bi sva djeca trebala biti uključena u program i da uslovi na području općine postoje. Jedna od prepreka je Zakon o lokalnoj samoupravi.

Kada je riječ o obuhvatu djece iz ugroženih grupa, kaže da nemaju preciznih podataka o broju djece i njihovim potrebama. Općina Novo Sarajevo, prema riječima savjetnika Zolote, pokušava da osigura prijevoz i pristup ovim programima za djecu iz ruralnih sredina, u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi.

Roditelji

Roditelji sa područja općine Novo Sarajevo imaju slična iskustva s iskustvima roditelja s područja Novog Grada. O obaveznom predškolskom programu su uglavnom saznawali putem medija, web stranice Ministarstva i od poznanika. Smatraju da su informacije bile nedovoljne pa tako mnogima nije bilo jasno koliko traje program, koliko će djece biti u grupi, šta su ciljevi, koje će sadržaje raditi i sl.

Mada su izrazili zadovoljstvo radom odgajateljica, željeli bi biti više uključeni u rad i dobiti povratne informacije o napredovanju djeteta, ponašanju i dr. Većina roditelja ove grupe smatra da bi bilo dobro da je program organizovan u prostorima škole, kako bi se djeca privikla i pripremila za otpočinjanje osnovnog obrazovanja. Slažu se da bi trajanje trebalo biti duže a rad sa djecom češće organizovan, kao i da prostor treba biti bolje opremljen i prilagođen uzrastu djece. Smatraju da bi aktivnosti trebale biti prije podne.

Odgajatelji

Fokus-grupu odgajatelja, koji radi na području općine Novo Sarajevo, sačinjavalo je osam odgajatelja koji rade sa djecom u godini pred polazak u školu (koja nisu obuhvaćena cjelovitim predškolskim programom), mahom pripravnika ili sa nekoliko godina staža stečenog u privatnim institucijama. Većina odgajatelja radi sa 90 do 150 djece koja su raspoređena u više grupa na različitim lokacijama.

Vač na samom početku, odgajatelji su ukazali na neke prepreke i poteškoće kada je u pitanju implementacija Okvirnog zakona u Kantonu Sarajevo. Prvi, i često pominjani problem je način i pravovremeno i adekvatno informisanje roditelja. Iako veoma zainteresovani za program, pojedini roditelji tek sada upisuju djecu, nemaju dovoljno informacija ni o samom programu, načinu rada i dr. Mnogo vremena se provodi kako bi se roditeljima, koji očekuju da djeca nauče da čitaju i pišu, objasnila prava svrha i ciljevi ovog programa.

Drugi problem predstavlja termin i trajanje boravka djece. Naime, odgajatelji koji su radili u prijedpodnevnom terminu sa djecom, primjećuju značajnu razliku u ponašanju djece u odnosu na kasni, popodnevni termin. Također smatraju da je, s obzirom na veliki broj djece, dva sata sedmično prekratko vrijeme kako bi se adekvatno pratio razvoj djece i reagovalo na njihove potrebe i interesovanja, posebno u relativno lošim uslovima uz minimum razvojno primjerenog materijala.

Prostor za same odgajatelje i mjesto za odlaganje dječijih radova i potrebnih materijala, nije obezbijeđeno, pa se i oni, i djeca ponekad osjećaju kao da ne pripadaju tom prostoru i kao da su „podstanari“. Sanitarni čvorovi, namještaj i ostale prostorije u školi nisu adekvatno pripremljeni za ovaj uzrast, pa ih djeca ne mogu samostalno koristiti, što dodatno otežava rad odgajatelja, jer nemaju nikoga da brine o ostaloj djeci, ukoliko jedno dijete mora u toalet.

Seminar, koji je organizovan prije otpočinjanja rada, smatraju samo uvodom i nedovoljnom pripremom kako bi se analizirale i unaprijedile sve specifičnosti ovakvog programa.

Nakon svega 16 sastanaka sa djecom, odgajatelji ipak primjećuju napredak kod djece, posebno u osamostaljivanju i razvijanju socijalnih vještina. Primjećuju da dosta djece ima probleme u razvoju govora, a samo dosada su identifikovali oko 120 djece kojima je potrebna podrška logopeda (kojeg nemaju).

Stručna podrška, koja je osigurana za ovu djecu i porodice, ali i odgajatelje, je nedovoljna, jer jedan pedagog radi na 107 grupa djece. Potrebno je poboljšati i saradnju sa školama u kojima se realizuje obavezni predškolski odgoj i obrazovanje, posebno sa direktorima koji „ovu djecu ne posmatraju kao svoje sutrašnje đake“ već se „osjećaju negativna energija prema djeci“.

Saradnja sa vrtićima je ponekad neadekvatna, jer su odgajatelji, koji rade u obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju, angažovani po ugovoru sa Javnom institucijom „Djeca Sarajeva“, pa se doživljavaju kao „stranci“. Odgajatelji iz vrtića ponekad ne žele da dijele materijale sa njima, jer ih i sami imaju premalo.

Kako što smo već napomenuli, svaka od odgajateljica radi sa 90-150-ero djece, sa i po pet grupa, i za svaku grupu imaju poseban dnevnik koji je potrebno detaljno voditi. Ukupno 21 odgajatelj radi sa 3000 djece. Nema ju zamjenu pa im je veoma teško kada moraju na bolovanja i sl, ali su oni zamjena odgajateljima, kada je to potrebno, pa se osjećaju „omalovaženo i necijenjeno“. Kako se rad odvija nakon radnog vremena vrtića, često im „ne dozvoljavaju da uđu prije 17.00“, ne daju roditeljima da uđu u hol „da ne bi prljali“, jer tada nema drugog osoblja i „sve same moraju počistiti“. Zabrinute su zbog odnosa prema njima i često se osjećaju „neprihvaćeno“.

5.3.10. KANTON 10

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je na području Kantona 10 usvojen krajem 2009. godine i usaglašen sa Okvirnim zakonom. Međutim, kako navodi pomoćnik ministra za obrazovanje, Mato Križanac, ništa više od toga nije obrađeno po pitanju obaveznog predškolskog programa. U Kantonu nemaju savjetnika za predškolsko, kao ni inspektora koji bi pratio program rada i rad predškolskih institucija. Ističe da se određene aktivnosti realizuju kada je u pitanju uključivanje djece sa posebnim potrebama u institucionalni odgoj i obrazovanje. Na razini ministarstva nemaju dovoljan broj uposlenih, kao ni finansijskih sredstava, što je dovoljan pokazatelj općeg stanja u ovoj oblasti.

5.3.10.1. LIVNO

Livno je po veličini vodeći grad, kao i kulturno, političko, upravno, zdravstveno i prosvjetno središte Kantona u kojem živi oko 10.000 stanovnika, dok na području općine živi oko 32.000. U Livnu djeluje jedan dječiji vrtić. Predstavnik Općine Livno, Damir Tadić, saradnik za društvene djelatnosti, upoznat je sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Smatra da „kantoni donose zakone a da prethodno ne konsultuju osnivače vrtića - općine“. Na nivou Kantona postoje tri vrtića kojima općine daju subvenciju, a za primjenu ovog Zakona ne mogu obezbijediti finansiranje niti osigurati infrastrukturu na područjima u kojima nema vrtića, ni škola. Više od polovice školskih objekata se nalazi u selima gdje bi se trebalo organizovati obavezno uključivanje djece u predškolski odgoj. Smatra da za primjenu ovog Zakona nisu spremni i da se samo „improvizira“, kao i sa primjenom devetogodišnjeg obrazovanja. Oni će podržati ovu odredbu Zakona u onolikoj mjeri koliko im dozvoli finansijska situacija.

Roditelji čija djeca pohađaju i roditelji djece koja ne pohađaju vrtić

Niko, od ukupno osam prisutnih roditelja, nije upoznat sa Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Svi smatraju da djecu, prije polaska u školu, treba uključiti u predškolski odgoj i obrazovanje. Roditelji, čija djeca pohađaju vrtić, primjećuju pozitivne rezultate kod svoje djece: otvorenija su, socijalizirana, prepoznaju slova i brojeve, jednostavno su na neki način spremnija za školu. Ostali bi željeli da uključe svoju djecu u vrtiće, ali nemaju uvjete. Majke ne rade, nemaju sredstava, a ukoliko se počne s primjenom Zakona, svakako će rado uključiti djecu u predškolski program.

Odgajatelji

Prisutni odgajatelji, njih ukupno 12, koji rade u dječijem vrtiću "Pčelice" u Livnu, poznati su s Okvirnim zakonom, podržavaju ga, smatraju da treba više informisati roditelje i „alarmirati javnost“, te tražiti finansijsku podršku od institucija koje finansiraju ovu oblast. Trebalo bi se založiti da se što više djece iz ruralnih područja uključi u predškolski odgoj, zapravo da sva djeca imaju mogućnost pristupa predškolskom odgoju, kako ne bi imali problema prilikom polaska u školu.

Prostor, u kojem borave djeca, se treba kvalitetno urediti, program rada prilagoditi uzrastu djece i uključiti stručni tim u rad sa djecom. Njihovo dosadašnje iskustvo je pokazalo da djeca, koja se prvi put susreću sa predškolskim odgojem i obrazovanjem, pokazuju veliki interes za zajedničke igre i aktivnosti.

6. ANEKSI

Aneks 1: Tabelarni prikaz: broj rođene djece (demografski podaci), djece obuhvaćene nekim od programa u godini pred polazak u školu i broj djece koja su upisala prvi razred u školskoj 2009/10. godini u svim općinama obuhvaćenim istraživanjem.

OPĆINE	Djeca rođena 2006.	Djeca u nekom od predškolskih programa (uzrast 5- 6 godina)	Upisani u školu 2009/10.	Broj predškolskih institucija
REPUBLIKA SRPSKA				
1. Banja Luka	2004	404	1619	21
2. Bijeljina	964	157	1067	4
3. Bileća	109	28	108	1
4. Derventa	203	28	245	1
5. Doboj	563	50	641	2
6. Foča	157	29	148	2
7. Gradiška	442	55	456	3
8. Kotor Varoš	194	20	222	1
9. Laktaši	388	103	375	2
10. Lopare	89	45	99	1
11. Novi Grad (RS)	199	22	190	1
12. Prijedor	609	208	618	4
13. Rudo	28	0	66	-
14. Sokolac	106	23	106	1
15. Srbac	253	15	171	1
16. Srebrenica	56	25	88	1
17. Trebinje	370	177	295	5
18. Ugljevik	123	30	131	1
19. Višegrad	65	45	76	1
BRČKO DISTRIKT				
20. Brčko	620	600		1
FEDERACIJA BIH				
Unsko-sanski kanton				
21. Bihać	564	110	616	6
22. Sanski Most	325	41	290	1
Posavski kanton				
23. Odžak	134	30	135	1
Tuzlanski kanton				
24. Tuzla	2011	270	942	12
25. Srebrenik	455	74	476	1

Zeničko-dobojski kanton				
26. Visoko	376	100	415	1
27. Zenica	1105	100	145	9
Bosansko-podrinjski kanton				
28. Goražde	190	62	192	2
Srednjobosanski kanton				
29. Busovača	216	15	193	1
30. Bugojno	317	30	309	1
31. Jajce	255	26	261	1
32. Kiseljak	183	12	250	2
33. Novi Travnik	259	31	235	1
34. Vitez	284	32	355	1
Hercegovačko-neretvanski kanton				
35. Mostar	971	300	1023	13
36. Stolac	100	20	82	1
Zapadnohercegovački kanton				
37. Široki Brijeg	283	30	347	1
Kanton Sarajevo				
38. Novi Grad	1107	300¹¹	1117	6
39. Novo Sarajevo	605	200 + 130	581	5
Kanton 10				
40. Livno	224	70	278	3

U tabeli su prikazani dostupni podaci o broju djece rođene 2006. godine u pojedinim općinama, koja bi ove godine trebala pohađati obavezni predškolski odgoj i obrazovanje, broj djece koja su obuhvaćena bilo cjelodnevnim programima u vrtićima ili nekim od modela predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu. Radi uporedbe, prikazan je i broj djece koja su u pojedinim općinama upisala prvi razred u školskoj 2009/10. godini.

Napomena: Iako se radi o podacima preuzetim iz zvaničnih dokumenata zavoda za statistiku, zbog neujednačene metodologije, vrste podataka i drugih odstupanja, ne možemo tvrditi da su svi podaci potpuno precizni i relevantni za ovu analizu. Ovi podaci služe isključivo u svrhu procjene stanja i potreba u oblasti obuhvata djece obaveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem na različitim područjima.

¹¹ Podatak se odnosi samo na redovne vrtičke programe u JU „Djeca Sarajeva“

Aneks 2: Tabela prikaz predstavnika ministarstava i općina, te broja ispitanika po općinama

Napomena: Funkcije navedene u tabeli odnose se na vrijeme kada je intervju obavljan

	Predstavnici općina	Roditelji čija djeca:		Odgajatelji	Total
		pohađaju vrtić	ne pohađaju vrtić		
REPUBLIKA SRPSKA:	Mr Nataša Cvijanović, viši stručni saradnik za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje, Ministarstvo prosvjete i kulture RS				
1. BANJA LUKA	Ljubinka Dragojević, samostalni stručni saradnik za nauku i obrazovanje	11	0	11	23
2. BIJELJINA	Nada Babić, stručna saradnica u Odsjeku za društvene djelatnosti	6	0	4	11
3. BILEĆA	Milivoje Radovanović, samostalni stručni saradnik za kulturu i predškolski odgoj i obrazovanje	8	0	6	15
4. DERVENTA	Biljana Đuras, predstavica Općine	4	0	8	13
5. DOBOJ	Gordana Perić, saradnica iz oblasti obrazovanja, nauke, informatike i kulture	4	2	6	13
6. FOČA	Petko Ivanković, samostalni stručni saradnik za društvene djelatnosti	5	1	5	12
7. GRADIŠKA	Dragana Grahovac, direktorica Javne ustanove za predškolski odgoj i obrazovanje djece „Lepa Radić“	8	0	8	17
8. KOTOR VAROŠ	Enisa Božičković, predsjednica Skupštine općine	12	0	7	20
9. LAKTAŠI	Milan Gvozderac, saradnik za privredu i društvene djelatnosti	8	0	8	17
10. LOPARE	Ljiljana Savić-Kerović, saradnik za lokalno-ekonomski razvoj	4		5	10
11. NOVI GRAD (RS)	Borivoje Japundža, saradnik za obrazovanje u Odjeljenju za društvene djelatnosti	9	0	5	15
12. PRIJEDOR	Olivera Rosić, saradnica u Odjeljenju za društvene djelatnosti	4	0	9	14
13. RUDO	Rađen Bogdan, službenik u Općini	6	0	3	10
14. SOKOLAC	Mira Sarić, samostalni stručni saradnik za oblast obrazovanja i odgoja iz Odjeljenja za privredu i društvene djelatnosti	0	8	5	14
15. SRBAC	Vladislav Ilić, samostalni stručni saradnik za društvene djelatnosti	0	8	8	17
16. SREBRENICA	Mela Karić, stručna saradnica za obrazovanje i socijalna pitanja	0	7	8	14
17. TREBINJE	Stojanka Misita, šefica Odsjeka za privredu i društvene djelatnosti	0	8	10	19
18. UGLJEVIK	Rajka Nikolić, stručni saradnik za obrazovanje u Odjeljenju za privredu i društvene djelatnosti	7	0	4	12
19. VIŠEGRAD		9	0	8	17
BRČKO DISTRIKT	Mara Matkić, Odjel za obrazovanje, šefica poddjela za predškolsko i osnovno obrazovanje				
20. BRČKO		8	0	7	16

UNSKO-SANSKI KANTON					
21. BIHAĆ	Dario Jurić, savjetnik za kulturu i sport	7	0	10	18
22. SANSKI MOST	Said Ramić, viši stručni saradnik za sport i kulturu	7	0	8	16
POSAVSKI KANTON					
23. ODŽAK	Marko Barukčić, referent za društvene djelatnosti	5			6
TUZLANSKI KANTON	Elmir Tukić, viši stručni saradnik u Ministarstvu obrazovanja				
24. TUZLA	Ernesa Mešić i Mirela Vrabac, Odjel za obrazovanje	7	0	8	17
25. SREBRENİK	Nihad Mehmedović, prestavnik Općine	0	6	4	11
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON	Sefedin Hodžić, stručni saradnik za predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje u Ministarstvu obrazovanja				
26. VISOKO	Hasan Šehinović, šef Odsjeka društvenih djelatnosti	4	2	8	15
27. ZENICA	Fata Srebrenica, stručna saradnica za obrazovanje i informisanje	6	0	5	12
BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON					
28. GORAŽDE	Sanid Zirak, zamjenik načelnika Općine	5	0	7	13
SREDNJOBOSANSKI KANTON	Ivica Augustinović, viši stručni saradnik za predškolsko i osnovno obrazovanje u Ministarstvu obrazovanja				
29. BUGOJNO	Sead Karahodžić, pomoćnik načelnika Općine	0	8	5	14
30. BUSOVAČA	Željka Vujica, služba za opću upravu, društvene djelatnosti i braniteljsko-invalidsku skrb	1	4	7	13
31. KISELJAK	Marica Pušić, šefica Odjela za socijalnu skrb	3	0	7	11
32. JAJCE	Fikret Čančar, pomoćnik načelnika za društvene djelatnosti	0	10	6	17
33. NOVI TRAVNIK	Nela Levarda, šefica Odsjeka za društvene djelatnosti i menadžer centra za usluge građanima	0	5	6	12
34. VITEZ	Katica Radman, stručna saradnica za prosvjetu, sport, kulturu, informisanje i udruge građana	5	0	8	14
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON	Enes Hasanagić, pomoćnik ministra, Elma Opijač, Ignacije Radić, savjetnici za predškolsko i osnovno obrazovanje u Ministarstvu obrazovanja				
35. MOSTAR	Smilja Drinovac, službenica Odjela društvenih djelatnosti	8	0	10	20
36. STOLAC	Danijel Babić, službenik u Općini	0	9	8	18
KANTON SARAJEVO	Ismeta Brajlović i Vahid Mulić, savjetnici u PPZ				

37. SARAJEVO – NOVI GRAD	Fahra Zvizdić, viša stručna saradnica za obrazovanje	10		9	20
38. NOVO SARAJEVO	Fahrudin Zolota, stručni savjetnik za obrazovanje	7		8	16
ZAPADNOHERCEGO VAČKI KANTON	Mirela Vukoja , savjetnica za predškolski odgoj u Ministarstvu obrazovanja				
39. ŠIROKI BRIJEG		6	0	8	15
KANTON 10	Mato Križanec , pomoćnik ministra za obrazovanje				
40. LIVNO	Damir Tadić , saradnik za društvene djelatnosti	5	3	12	21

Aneks 3: Lista učesnika/ca obuke

IME I PREZIME	OPŠTINA	ORGANIZACIJA	FUNKCIJA
1. Admir Hadžikadunić	Sarajevo	UG „Udruženje profesora i stručnih lica u oblasti sporta i tjelesnog odgoja“	saradnik
2. Nafija Koričić	Bihać	JU „Dječiji vrtić“ Bihać	direktorica
3. Irma Purković	Zenica	OŠ „Musa Ćazim Ćatić“	nastavnica
4. Staka Nikolić	Banja Luka	Republički pedagoški zavod	inspektorica, stručna savjetnica
5. Milan Ljubojević	Brčko Distrikt	Pedagoška institucija Brčko Distrikt	savjetnik za predškolsko i osnovno obrazovanje
6. Jasna Jovičić	Brčko Distrikt	Obdanište- zabavište „Naša djeca“ Brčko	direktorica
7. Miljka Marić	Laktaši	JU Centar za predškolsko vaspitanje i obrazovanje	direktorica
8. Mirela Vukoja	Široki Brijeg	Ministarstvo obrazovanja Županije Zapadnohercegovačke	stručna savjetnica za predškolski odgoj
9. Ljiljana Dilber	Tomislav-Grad	Dječiji vrtić, Tomislav-Grad	direktorica
10. Dražena Vrgoč	Livno	Dječiji vrtić „Pčelice“, Livno	direktorica
11. Antonija Međugorac	Grude	Dječiji vrtić „Sunce“, Grude	direktorica
12. Ivana Galić	Mostar	Filozofski fakultet Mostar	studentica
13. Branka Miljuš	Gacko	Dječiji vrtić Gacko	direktorica
14. Jovanka Bakmaz	Trebinje	Dječija igraonica „Ciciban“, Trebinje	direktorica
15. Vladana Ninić	Tuzla	Amica Educa	defektolog terapeut saradnik
16. Ivica Augustinović	Travnik	Ministarstvo obrazovanja Županije Središnja Bosna	stručni saradnik
17. Džanan Šejla	Bugojno	Treća osnovna škola Bugojno	pedagog
18. Ramiz Nurkić	Tuzla	Pedagoški zavod, Tuzla	savjetnik za obrazovanje
19. Dženana Zolota	Sarajevo	RTV BiH	reporterka
20. Edina Hodžić	Zenica	JU Predškolski odgoj i obrazovanje Zenica	direktorica
21. Ismeta Brajlović	Sarajevo	Prosvjetno pedagoški zavod, Sarajevo	stručna savjetnica
22. Hašima Ćurak	Sarajevo	JU „Djeca Sarajeva“	odgajateljica